F. EHRLE ET P. LIEBAERT

SPECIMINA CODICVM LATINORVM

TABVLAE IN VSVM SCHOLARVM · III ·

BONNAE A. MARCVS ET E. WEBER

Rec. No. 51

TABVLAE IN VSVM SCHOLARVM
EDITAE SVB CVRA IOHANNIS LIETZMANN
3

SPECIMINA CODICVM LATINORVM VATICANORVM

COLLEGERVNT

FRANCISCVS EHRLE S. J. ET PAVLVS LIEBAERT

BONNAE
A. MARCVS ET E. WEBER
OXONIAE: APVD PARKER ET FILIVM
ROMAE: FRIDERICVS PVSTET
PONTIFICIVS BIBLIOPOLA
MCMXII

SPECIMINA CODICVM LATINORVM VATICANORVM

COLLEGERVNT

FRANCISCVS EHRLE S. J. ET PAVLVS LIEBAERT

BONNAE
A. MARCVS ET E. WEBER
OXONIAE: APVD PARKER ET FILIVM
ROMAE: FRIDERICVS PVSTET
PONTIFICIVS BIBLIOPOLA
MCMXII

LIBRARY
FEB 20 1967
UNIVERSITY OF TORONTO

Z
114
E47

PRAEFATIO

Non est quod ea repetamus quae P. FRANCHI DE' CAVALIERI et IOH. LIETZMANN 'Specimina codd. Vatt. graecorum' academicae iuventuti subministrantes de excultis nostro tempore rei palaeographicae librorumque manu scriptorum studiis praeclare dixerunt. Illud potius a nobis explicandum est, qua de causa in tanta subsidiorum et tabularum ad codices Latinos scrutandos copia et praestantia, de novo opere cogitaverimus. Nos itaque hoc unum movit, ut exempla palaeographica quam plurima et aptissima eo provideremus pretio quo ab adulescentibus universis tirocinium in hisce studiis strenue ponentibus sine magno incommodo obtineri possent.

Inscripsimus librum 'Specimina codicum latinorum', ut voce 'codicum' manifeste significaremus, excludi a nostra tractatione tum scripturam epigraphicam, quae in inscriptionibus lapidi, aeri, ligno insculptis consistit, tum illam cursivam, quae in conscribendis papyris sive chartis tabulisque membranaceis adhibita est. Alia enim nostrarum tabularum volumina utriusque scripturae opportunam speciminum copiam suppeditabunt.

In deligendis exemplis e mira codicum varietate ad haec potissimum animum attendimus: primum, ut litterarum figuras et formas quibus diversis in locis diversisque temporibus usi sunt librarii pro viribus colligeremus quo facilius singularum origo atque aliarum ab aliis ortus et progressus intuentium oculis subiceretur; deinde, ut scripturam exhiberemus singularum disciplinarum a saeculo XIII ad XVI propriam et compendia. Qui enim codices illius temporis tum historicos tum ad litteras spectantes prompte expediteque legit, idem plerumque aliarum disciplinarum (iuris civilis et canonici, medicinae, philosophiae, theologiae) libros evolvens, in compendiis haeret. Quam ob rem quasdam visum est excerpere paginas, quibus in hac parte aliqua saltem exercitii materies et occasio praeberetur.

Sedulo denique curavimus ut codices profani ecclesiasticis praevalerent utque e codicum Vaticanorum multitudine et ex aliis non nullis Romanis, Vercellensibus, Eporediensibus, qui nobis forte fortuna prae manu erant, eos solos eligeremus, de quorum aetate ac patria certis constaret argumentis.

Exempla antiquissima atque recentiora FRANCISCUS EHRLE describenda explicandaque suscepit; PAULO LIEBAERT tabulae spinis magis obsitae obtigerunt, eae scilicet quae ex codicibus desumptae sunt litteris, quas semicursivas et nationales vocant exaratis: ambo vero communi consilio singulas operis partes constituimus.

In describendis speciminibus hanc nobis viam ac rationem praefiximus, ut primum codicis historiam, scripturae conformationem, aetatem enarraremus; deinde formam, foliorum numerum, opus quod codex integer eiusque partem, quam quod exhibemus folium continet, indicaremus; denique subiungeremus scriptores, qui de codice accuratius disputarunt, et locos magis obvios, in quibus alia praesto sunt eiusdem libri specimina. Ne tabulas omnes planis

litteris explicatisque compendiis transcriberemus, limitibus spatii enarrationi tabularum concessi impediti sumus. Itaque omissis tabulis facilioribus eas tantum transcripsimus aut totas aut ex parte, quae difficiliores viderentur vel quarum editiones essent rariores. Deinde transcriptione non criticis sed iuvenibus tabulas exercitii causa legentibus servire voluimus, maxime cum superata prima interpretandi litteras difficultate legentes in propositis eis archetypis cuiusque scripturae proprietates subtilitatesque utilius per se ipsos scrutabuntur. In difficilioribus tamen tabulis, quo planior distinctiorque transcriptio evaderet, linearum distributionem transversis indicavimus lineolis.

Ceterum liceat nobis, priusquam concludamus, quae de studiis palaeographicis provehendis sentimus, breviter candideque aperire.

Plurimum hucusque et opportune tractationibus, quibus omnia scripturae latinae genera paucis verbis explicarentur, elaboratum est atque hoc praestitum, ut ea studia latius in dies divulgarentur et diversae litterarum formae ac configurationes uberius colligerentur. Quin etiam aliquarum litterarum, ut capitalium, uncialium, Visigothicorum, specimina nobis copiose sunt suppeditata. Nihilominus quae horum studiorum est praesens condicio, parum proficiemus et diutius quam par est tractata retractabimus, nisi longe maiore conatu quaedam apte selecta doctrinae palaeographicae capita, non obiter et raptim, sed plene ac certa via et ratione enodentur. Quibus ex capitibus tria tantum exempli causa commemorabimus: 1) indicia rite aestimandae aetatis scripturae capitalis et uncialis sunt constituenda. Atque haec sane imprimis e codicibus, inscriptionibus, papyris sive chartis eliciantur oportet, quorum aetates ex librorum vicibus, subscriptionibus, temporum notis aliisque id genus rationibus manifestae sint. Normae enim e litterarum formis derivatae, ad quas de illorum codicum aetate iudicari solet, ea qua dixi ratione, quod sciamus, nilibi sunt constitutae. Quare in his inquisitionibus regulae ipsae ac normae, ad quas res hodie exigitur, incertae sunt et fortasse fallaces. Itaque libri, tituli, papyri certi temporis plenius conquirantur eorumque proferantur specimina; deinde tentandum, ut ex ipsis regulae sive indicia eliciantur. — 2) Praeterea tandem dirimenda videtur controversia de origine et aetate scripturae minusculae et Carolinae, quod profecto fieri nequit, prolatis paucis tantum et forsitan praeiudicata opinione selectis speciminibus. Conquirantur igitur plenius accurateque singularum regionum codices omnes, qui huic quaestioni aliquid lucis afferre possint et larga ex ipsis selectorum exemplorum copia iusto comprehensa volumine proponatur, ut materia tota subtiliter penitusque enucleari possit. — 3) Eadem ratione scripturae semicursivae, imo minusculae antiquioris universae et singularum nationalium origo et varietas est illustranda, quod similiter tunc demum poterit praestari, cum totidem voluminibus unius cuiusque scripturae specimina eo quo dixi modo undique collecta sufficienti copia nobis praesto sint.

Itaque in his aliisque minoribus doctrinae palaeographicae capitibus pro viribus adlaborandum est, quo uberius disciplina universa excolatur. Ceterum ex iis quae perstrinximus satis apparet, in enarrandis tabulis nostris complures quaestiones indicandas potius quam dirimendas.

Verum haec ideo etiam praemonuimus, ne iuvenibus falsam nostrae disciplinae imaginem exhiberemus, quasi ipsa sit omnibus numeris absoluta perfecteque constituta, sed ut eis potius lacunas indicaremus, in quibus explendis operam suam utilissime possent locare.

Restat ut gratiam publice referamus Iohanni Lietzmann, Iohanni Mercati, Marco Vattasso vv. cc. qui nos alius alia ratione comiter adiuverunt; deinde Alberto Ahn (A. Marcus et E. Weber), bybliopolae honestissimo, cuius singulari industria factum est ut volumen, quinquaginta complectens tabulas phototypice expressas, pretio tam exiguo veneat.

Romae

Franciscus Ehrle S. J. Paulus Liebaert

LIBRI QVI SAEPIVS LAVDANTVR

L. Delisle, Le Cabinet des manuscrits de la Bibl. Nat. Paris, I (1868), II (1874), III (1881), Planches (1881), fol. The Palaeographical Society, Facsimiles of Manuscripts and Inscriptions ed. by E. A. Bond, E. M. Thompson and G. F. Warner. London, I Series, 1874—83, II Series, 1884—94, fol. — Indices to Series I and II. London, 1901, 8⁰. C. Zangemeister - G. Wattenbach, Exempla codicvm latinorvm litteris maivscvlis scriptorvm. Heidelberg, 1876; — Supplementvm, ibid. 1879, fol. E. Monaci, Archivio paleografico Italiano. Roma, 1881 ss, fol. P. Ewald-G. Loewe, Exempla scriptvrae Visigothicae XL tabvlis expressa. Heidelberg, 1883, fol. E. Chatelain, Paléographie des classiques latins. Paris, I (1884—92), II (1894—1900), fol. Id. Vncialis scriptvra codicvm latinorvm novis exemplis illvstrata. Paris, 1901, fol. E. M. Thompson, Handbook of Greek and Latin Palaeography. London, 2 ed., 1894, 8⁰. C. Wessely, Schrifttafeln zur älteren lateinischen Palaeographie. Leipzig, 1898, fol. A. Chroust, Monumenta palaeographica. München, I. Abt. (1899—1906), II Abt. (1909 ss.), fol. F. Carta, C. Cipolla, C. Frati, Monumenta palaeographica sacra. Torino, 1899, fol. C. Cipolla, Codici Bobbiesi della Bibl. Universitaria di Torino. Milano, 1907, 2 voll., fol. F. Steffens, Lateinische Palaeographie. Freiburg (Schweiz), 1903; — Supplement, 1907, 47 tabb.; — 2 ed. 1907; — éd. française par R. Coulon O. P. (s. an.), fol. W. Arndt - M. Tangl, Schrifttafeln zur Erlernung der lateinischen Palaeographie. Berlin, fasc. I, ed. 4 (1904); II, ed. 4 (1906); III, ed. 2 (1907), fol. M. Prou, Manuel de Paléographie latine et française. Paris, 3ᵉ éd., 8⁰; — Album, fol. Id. Manuel de Paléographie. Recueil de fac-similés d'écritures du Vᵉ au XVIIᵉ siècle. Paris, 1904, fol. M. Ihm, Palaeographia latina. Leipzig, Series I (s. an.), fol.

TABVLARVM DISTRIBVTIO ET ENARRATIO

I De scriptura maiuscula. Bifariam dividitur haec scriptura: in capitalem et uncialem, capitalis autem in quadratam sive monumentalem [1] et in rusticam sive actuariam [2. 3]; unciali vero [4. 5] scripturae subiungenda est semiuncialis [5. 6. 7.]. — De harum litterarum aetate ab iis, qui rem penitus cautiusque aestimarunt, haec tantum statui solent: 1) auctores profanos saeculo III p. Ch., sacros IV e chartis et libris chartaceis suapte natura fragilissimis describi coeptos esse, licet etiam hoc opinantes potius quam certis nixi argumentis ii viri docti asserere nobis videantur; — 2) litterarum *capitalium* exempla in codicibus, de quorum aetate certis constet indiciis, nobis non suppetere, nisi parumper ante an. 494 (Vergilius Mediceus); litterarum *uncialium* c. an. 546 (Evang. Fuldense); *semiuncialium* denique paullo ante an. 510; — 3) praecepta sive indicia, ad quae de harum litterarum aetate ex earumdem conformatione iudicari solet, hucusque ut diximus, certa via et ratione non esse constituta; unde perspicuum est, locum hunc de scripturae maiusculae aetate nonnihil obscurum incertumque esse; — 4) satis probabili coniectura statui, et capitales litteras et unciales, imo etiam semiunciales, procul dubio ab uncialibus derivatas, saltem a saeculo III vel IV simul viguisse atque a chartis in membranas esse translatas.

II De scriptura minuscula. Orta est scriptura minuscula tum ex maiusculis (semiuncialibus) litteris, tum e cursivis Romanis. Eo enim nitebantur librarii, ut illas faciliores angustioresque, has magis perspicuas redderent. Itaque in aliis libris minusculis litteris descriptis comformatio maiuscularum, in aliis tractus ductusque cursivarum praevalent. A maiusculis litterae Anglo-Saxonicae sive insulares et Carolinae; a cursivis Merovingicae, Visigothicae, Italicae (Beneventanae), Germanicae dicuntur derivatae (Cf. E. M. Thompson, Handbook of greek and lat. Palaeogr.² p. 217 ss.; L. Traube, Vorles. u. Abh. II, 22 ss.) Antiquarum enim litterarum commutatio innovatioque non uno modo in omnibus provinciis, sed alio in aliis contigit. Inde natae sunt:

A. litterae, quas nationales vocant. — 1. Scriptoria Italica: a) litterae *semicursivae,* quae sunt quaedam quasi prima tentamina ita transformandi litteras cursivas in conscribendis tabulis usitatas, ut exarandis codicibus aptae evaderent. E duobus, quae praebemus exemplis alterum cursivas, e quibus

natum est, litteras adhuc redolet [8], alterum eas iam elegantius efformavit [9]. — b) Scriptura *minuscula:* α) *Italiae septentrionalis,* quae in scriptoriis Bobiensi, Veronensi, Vercellensi, Lucensi, Nonantulano aliisque citius conformata est quam in Italia meridionali, sed brevi a Carolina est submota [10]. — β) *Italiae meridionalis* sive *Beneventana,* quae serius nata, saeculo IX et X paullatim efficta et perfecta [11. 12], saeculo demum XI et XII plene eleganterque est conformata. Atque haec quidem bifariam dividi potest: (1) in *Casinensem* paullo angulosiorem [13. 14] et (2) in *Barensem* rotundam [15], quae etiam in insulis Dalmatiae adiacentibus ab exeunte saeculo XII in usu fuit [16]. — Ceterum saeculo XIII Beneventana scriptura negligentius ducta elanguit atque Carolinae locum cessit [17].

2. Scriptoria Gallica. a) Litterae *Merovingicae,* quibus iam dudum tabulae conscribebantur, exeunte saeculo VIII ad exarandos codices translatae sunt, licet satis horridae essent ac complures notas continerent potius suspensas quam rite conformatas [18]. — b) Mox litterae distinctius elegantiusque pictae sunt, sed non una in omnibus provinciis ratione. Qua de re complures distingui possunt classes, quarum nonnullae fortasse etiam extra Galliam adhibitae sunt. Antiquiorum, quas TRAUBE (l. c. p. 24 et apud BURN, Facsimiles of the Creeds, London 1909, p. 47) *Luxovienses* vocavit, exhibemus exemplum [19]. — c) Ab his non parum differunt litterae Galliae septentrionalis sive *Corbeienses,* quas, inter se non nihil diversas, accuratius scrutatus est TRAUBE in 'Perrona Scottorum' (SBer. der hist. Kl. der Kgl. Bayer. Ak. 1900, pp. 469—558; cf. LOEW, Studia palaeogr. l. c. 1910, pp. 36 ss.) [20].

3. Scriptoria insularia sive *Scottica* et *Anglo-Saxonica.* Aliarum provinciarum librarii litteras suas a cursivis Romanis derivarunt, Scottici vero et Anglici suas e semiuncialibus effinxerunt, idque ita ut eas primum rotundas, postea angulatas conformarent. Hae litterae ex insulis Britannicis a Scottis 'pro Deo peregrinantibus' in monasteria ab eis per Galliam, Germaniam, Italiam constituta exportatae sunt; verum ibidem, cum formis in illis provinciis usitatis non nihil inficerentur, a patria sinceritate deflexerunt [21—24].

4. Scriptoria Hispanica sive *Visigothica,* quorum litterae, ut paullo ante notavimus, e cursivis Romanis derivatae esse dicuntur. Exempla damus tum nascentium [25] tum adultarum [26].

5. Scriptoria Germanica. Nulla, quod sciamus, hucusque facta est mentio, certe nulla edita sunt exempla litterarum nationalium Germaniae saeculo VIII propriarum, licet vere extiterint. Quod tam diu ignoratae fuerint earumque exempla ita sint rara, inde forsitan evenit, quod Carolinis mox locum cesserint. Profecto intra breve temporis spatium vixdum natae adoleverunt evanuerunt [27. 28]; quod etiam contigit, ut supra animadvertimus, litteris Italiae et Galliae septentrionalis.

B. Scriptura Carolina, a praecipuo eiusdem fautore ita apellata, a litteris uncialibus et semiuncialibus, maximeque ab inclinatis illis derivata esse videtur, quae in marginibus complurium antiquissimorum codicum, ut Frontonis Bobiensis (v. [F. EHRLE] Frontonis aliorumque reliquiae in Codd. e Vatic. selecti VII, 1906, pp. 22, nota 10; 21, nota 19; 24) et Prudentii Parisiensis (v. DELISLE, Cabinet des mss Planches, tab. 1 n. 3) comparent. Orta et conformata est maxime in monasteriis Galliae, iis praecipue prope Turones sitis (TRAUBE, Vorles. u. Abh. II, 25). Complura exempla collecta habes in DELISLE l. c. tabb. 13—17 et habebis in LOEW-LIEBAERT, Scriptura minuscula latina antiquior. II Scriptoria Gallica. — Exhibemus specimina saeculi IX: Germaniae [29], Galliae [30], Italiae [31]; — saeculi X: Galliae [32], Germaniae [33]; — saeculi XI: Angliae [34], Italiae [35].

C. Scriptura Gothica. Praebemus exempla saeculi XII, quo librariorum litterae quasi mediae sunt inter Carolinas et Gothicas, Galliae [36], Germaniae [37], Italiae [38]; — saeculi XIII: Galliae [39], Angliae (philosophicum) [40], Galliae (medicinae) [41], Italiae (theologicum) [42 b]; — saeculi XIV: litterae Parisiensis (theologicum) [42 a], litterae Bononiensis (iuris canonici et civilis) [43. 44]; — scripturae Gothicae ad humanisticam vergentis: Italiae [45], Germaniae [46].

D. Scriptura humanistica, quae, renato paullatim latinarum litterarum studio, ad elegantiam scripturae Carolinae rediit. Habes specimina saeculi XV: Germaniae [47], Italiae calligraphicum [48], Galliae [49], Italiae cursivum [50].

ATQ·ALIVS LATVM FVNDAT AMVERBERAT AMNE
ALIA PELENS PELAGO Q·ALIVS TRAHIT VMIDA LINA
TVM FERRI RIGORAT Q·ARCVAT LAMMINA SERRAE
NAM PRIMI CVNEIS SCINDEBANT FISSILE LIGNVM
TVM VARIAE VENERE ARTES LABOR OMNIA VICIT
IMPROBVS ET DVRIS SVRGENS IN REBVS EGESTAS
PRIMA CERES FERRO MORTALIS VERTERE TERRAM
INSTITVIT CVM IAM GLANDES ATQ·ARBVTA SACRAM
DEFICERENT SILVAE ET VICTVM DODONA NEGARET
MOX ET FRVMENTIS LABOR ADDITVS VIMA LACVNAM
ESSET ROBIGO SEGNIS Q·HORRERET IN ARVIS

Vergilius Augusteus. Capitalis Quadrata. Non post saec. IV.

DAT TIBI PRAETEREA FORTVNA PARVA PRIORIS
MVNERA RELIQVIAS TROIAE XANTHI CERTAS
HOC PRAETER ANCHISEAVRO LIBABAT ADARAS
HOC PRIAMI GESTAMEN ERAT CVM IVRA VOCATIS
MORE DARET POPVLIS SCEPTRVM QVAESACRA QVE TIARAS
ILLE ADVM QVE LABORVESTES
TALIB ILLIONEIDICTIS DEIXA LATINVS
OPTVTVT ENTHORA SOLOQ IMMOBILIS HAERET
INTENTOS VOLVENS OCVLOS NEC PVRPVRA REGEM
PICTAMOVET NEC SCEPTRA MOVENT PRIAMEIA TANTVM
QVANTVM IN CONVBIO NATA THALAMOQ MORATVR
ET VETERIS FAVNI VOLVENS SVB PECTORE SORTEM

DIXERAT AMPLEXVS NATI CYTHEREIA PRETIVIT
ARMA SVB ADVERSA POSITA RADIANTIA QVERCV
ILLE DEI DONIS ET TANTO PRETIVS HONORE
EXPLEBAT QVID NATA OCVLOS PERSINGVLA VOLVIT
MIRATVRQ INTERQ MANVS ET BRACCHIA VERSAT
TERRIBILEM CRISTIS GALEAM ET FLAMMAS QVE VOMENTEM
FATIFERVMQ ENSEM LORICAM QVE ERE RIGENTEM
SANGVINEAM INGENTEM QVALIS CVM CAERVLA NVBIS
SOLIS INARDESCIT RADIIS LONGEQ REFVLGET
TVM LEVIS OCREAS ELECTRO AVROQ RECOCTO
HASTAMQ ET CLIPEI NON ENARRABILE TEXTVM
ILLIC RESTITAS ROMANORVMQ TRIVMPHOS
HAVD VATVM IGNARVS VENTVRIQ INSCIVS AETI
FECERAT OMNIPOTENS ILLIC GENVS OMNE FVTVRAE

BVDET TALEQVID ACAMINIS QVID RVGIS RESPONDEAM
SEIO ALIQVAMDIV ERAM ALIEDIFFERO DOLORIBVS
TVM DOLVCINA PEROPEAM SERVAM OBSECRO TE EAM
NVLLA NAMVE LLA QVAESO PARTVRITA CERTE RIGIOR EAM
ILLAE FIDEM ANIMI CVIVS TRAMINCLARA TOPEAMEA
QVO DVOS VISCOGITO VT LVNTATE LANCEAEET
HAEC PRAIAVAM VELLANT DEOS QVAESO VT VOBIS DECET
SIMILITER ANIMVS VESTER ESTE CODEAMEA
SVAM MVLIDEFENDAM RANCATQ ELLVMAIORTVNAM
COGNATVS ATTIERAT VNA AVERIS PARVOLIS
SVAMVS EDVCATVNAS EAMPERAMILITIAE ET DOAM
FVLAMVS PROPERTIAE ALVNA PERTVLIMVS CRAVERV
QVAPROPTER ANTIAR FACIAM EXTERIAR DENIQ

DATTIBI ERAITTAEA FORTVNA IPARVA PALORIS
MVNERA RELIQVIAS TROIAE XARDINTERIECTAS
HOC PATER ANCHISES AVRO LIBABAT ADARAS
HOC PRIAMIDAE STATVERANT CVM IVRA VOCATIS
MORE DARET PORVLIS SCEPTRVMQVE SACERQVE TIARAS
ILLE ADVMQVE LABORVESTES
TALIB·ILLIONEIDICTIS DEFIXA LATINVS
OBTVTVIT ENTHORA SOLOQ·IMMOBILIS HAERET
INTENTOSVOLVENS OCVLOS NEC VRPVRA REGEM
PECTAMOVET NEC SCEPTRA MOVENT PRIAMEIA TANTVM
QVANTVM INCONVBIO NATAE THALAMOQ·MORATVR
HVETERIS FAVNI VOLVENS SVBIECTORE SORTEM

DIXIT ET AMPLEXVS NATAE VTHERIA PETIVIT
ARMA SVBADVERSA POSITA RADIANTIA QVERCV
ILLE DEI DONIS ET ANTO LAETVS HONORE
EXPLEVIT EQVID·ATQ·OCVLOS PER SINGVLA VOLVIT
MIRATVRQ·INTERQ·MANVS ET BRACCHIA VERSAT
TERRIBILEM CRISTIS GALEAM ET FLAMMAS QVO MENTEM
FATIFERVMQ·ENSEM LORICAM EXTREMA IGNITEM
SANGVINEAM INGENTEMQVE VELVTI SCVTICA NVBIS
SOLIS IN ARDESCIT RADIIS LONGEQ·REFVLGET
TVMILEVIS OCREAS ELECTRO AVROQ·RECOCTO
HASTAMQ·ET CLIPEVM NON ENARRABILE TEXTVM
ILLIC RESTITAS ROMANORVMQ·TRIVMPHOS
HAVDVM TVM IGNARVS VENTVRIQ·INSCIVS AETI
ECCE AMOMINI POTENS ILLIC GENVS OMNE FVTVRVM

BVONE TVI QVID AGAMVS QVID RVRSVS RESPONDEAM
CEIO ALTERAM ALTERI DIFFERO DOLORIBVS
TVI DOLVCINA PER OPEM SERVAMVS OBSECRO TE EAM
NVMINA MVLTA QVAE SOLENT VRITACERTE RECIPIO TE EAM
ILLAE CIDEAM INVICTO TRAMINE LARA TOLERA
QVAE DVOS VISCOGITO QVI VNTATE LACERAT
HAEC PRAEMIA VOVEBAM VT TANTOS QVAESO VT VOBIS DECET
SIMVLITER ANIMVS VESTER ESTE CODEMVS
SVAMVS VIDEBIMVS ANCATQ·ELLVMAIORTVNAM
COGNATVS ATRIDAE VNA PVERIS PARVOLIS
SVAMVS DVCATVS NAS EMPERAMVS ET DOMI
FVLAMVS PRAEPERTAE ALVNA PERTVLIAMVS CRAVERA
QVAPROPTER NITAR FACIAM EXTERIA DENIQ·

CVNCTA VIDENS MAGNO CVRARVM FLVCTVAT AESTV
ADQVE ANIMVM NVNC HVC CELERE NVNC DIVIDIT HVC
IN PARTES QVE RAPITVR IN PARIAS PER QVE OMNIA VERSAT
SICVT AQVAE TREMVLVM LABRIS SVB LVMINE NAENIS
SOLE REPERCVSSVM AVT RADIANTIS IMAGINE LVNAE
OMNIA PERVOLITAT LATE LOCA IAMQVE SVB AVRAS

Vergilius Romanus. Capitalis rustica. Saec. V (?).

ERRABVNDA BOVIS VESTIGIA FORSITAN ILLVM
AVT HERBA CAPTVM VIRIDI AVT ARMENTA SECVTVM
PERDVCANT ALIO STABVLA IN GORTYNIA VACCAE
TVM CANIT HESPERIDVM MIRATA MALA PVELLAM
TVM PHAETHONTIADAS MVSCO CIRCVMDATA AMARE
CORTICE SATQVE SOLO PROCERAS ERIGITAT ALNOS
TVM CANIT ERRANTEM PERMESSI ET VALLIS ACALIVM
AONAS IN MONTES VT DVCERIT VNA SORORVM

Vergilius Palatinus. Capitalis rustica. Saec. V (?).

Cicero de republica. Uncialis maior. Saec. IV (?).
(S. Aug. in Psalm. Uncialis. Saec. VII/VIII.)

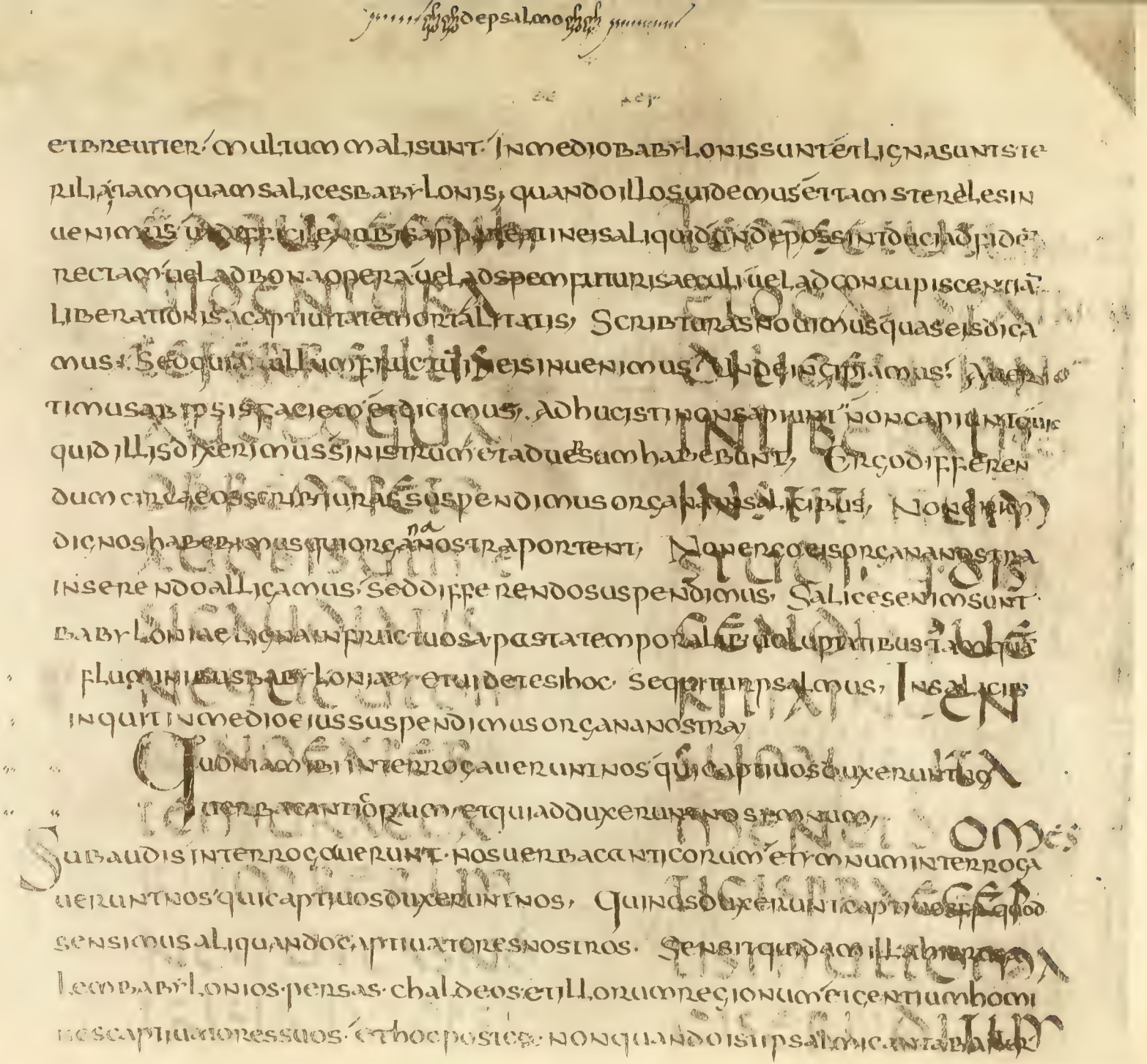

et breuiter multum malisunt. In medio babylonis sunt et lignasunt sterili, iam quam salices babylonis, quando illos uidemus et tam sterilesinuenimus. Unde fructum habere apparent. Ineis aliquid unde possint ducho fide rectam uel ad bona opera uel ad spem futuri saeculi uel ad concupiscentiam liberationis. captiuitatem mortalitatis. Scripturas nouimus quas eis dicamus. Sed quid illum fructum eis inuenimus. Unde eis gaudeamus. Nec timemus apud ipsis facie eorum dicamus. Adhuc istis non sapuit non capiunt quid illis dixerimus sinistrum et aduersum habebunt. Ergo differendum ergo eos scripturas suspendimus organa nostra in illis. Non enim dignos habemus quibus organa nostra aperiamus. Non ergo eis organa nostra inserendo allicamus. Sed differendo suspendimus. Salices enim sunt babylonis lignum fructuosa pascua temporalia et lapidibus aquarum fluminibus babylonis et uidetes hoc. Sequitur psalmus. In salicibus inquit in medio eius suspendimus organa nostra.

Quoniam ibi interrogauerunt nos qui captiuos duxerunt nos uerba cantiorum et qui adduxerunt nos hymnum. Suauidis interrogauerunt nos uerba canticorum et hymnum interrogauerunt nos qui captiuos duxerunt nos. Quando duxerunt captiuos sed quod sensimus aliquando captiuatores nostros. Sensimus quando illi habebant leo babylonios pensas chaldeos et illorum regionum et centum homines captiuatores suos. et hoc posito non quando is ipsa hymnum habebant

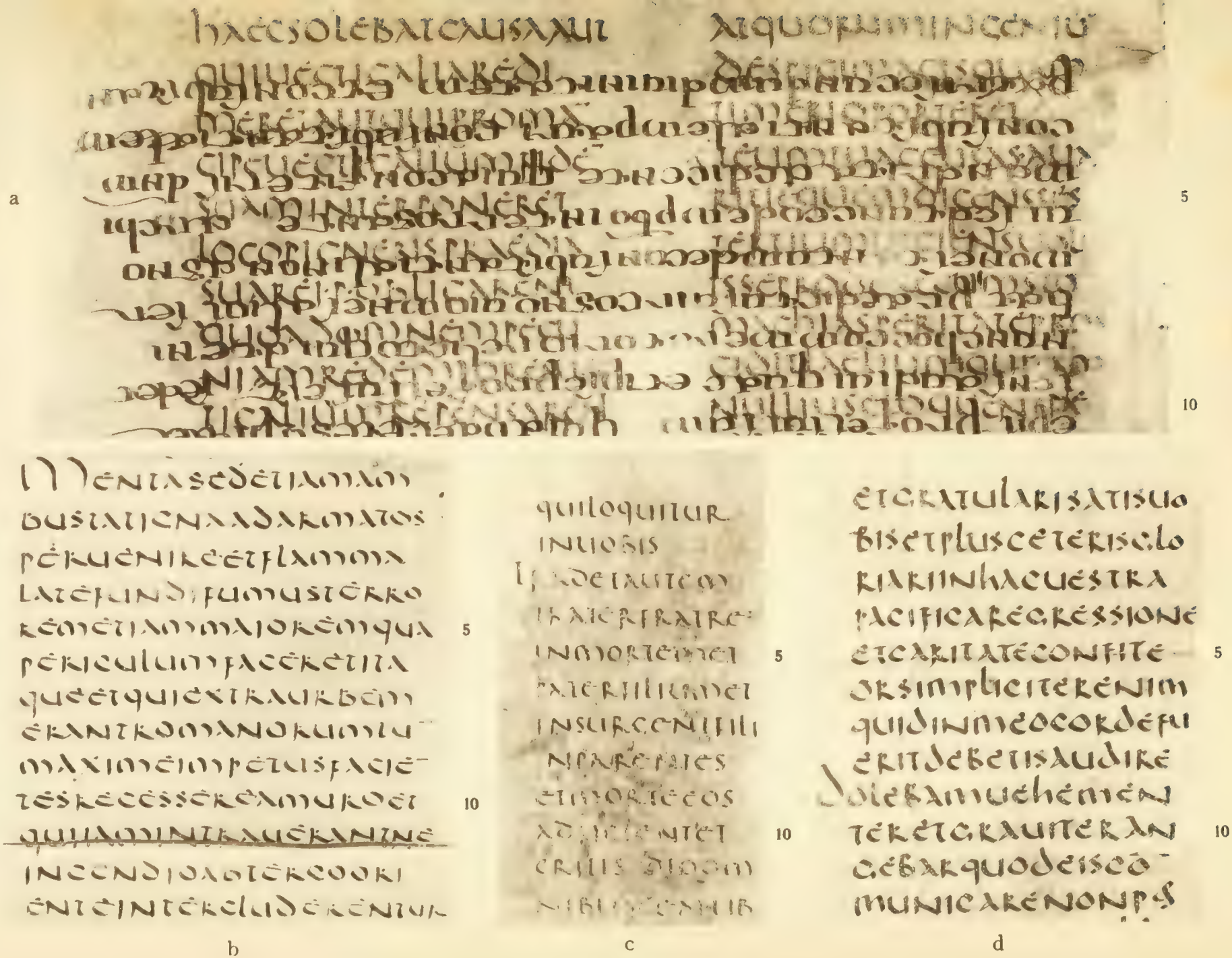

Uncialis saec. V. — a Scholia Bobiensia in Cic. (Conc. Chalcedon.). — b Livius Lateran. — c Evang. S. Eusebii Vercell. — d Epist. S. Cypriani Bobiens.

securitatem audi hereticae damnatio
nis publicum sensum et intellege te diui
nae religionis hostem et inimicum memo
riae sanctorum et paternae pietatis
rebellem

a

Expl. Liber inconstantium

Incipit ad Constantium

officia prouincialia decem librarum
aurum poena constringet, nisi in his quae
a iudicibus super hoc praecepta fuerint
exsequendis et sagacissimam curam
et sollertissimam operam commoda
rint. dat. VIII. kal. mart. Rom. honorio
VII. et theodosio II. aa. conss.

b

Incipit porfyrio pu. de fine. Licet crimina

c

d

Uestem ouis tuae lupe rapax cernimur
cum ro rei publicae sanctum dicione parere uel
detractate emplyr uel publicata edicti
uel exacta poenis dō interrr oculo sacer do
cere excipir quo et xpi est proditur caput
benedictioni submittir ut fidem calcer
conuiuia dignarir ex quo iudas ad proditionē
egressus est censum capitum reimittir quē
xpi ne scandalo esset exsoluit uectigalia
caelestia donar ut ad negotiationem xpianor
inuiter quae tua sunt relaxar ut quae di
sunt amittantur, haec tua sed tra ouis indu
mentasunt. at nunc pructur opē rumt uo
rum lupe rapax audi nec quere ego alia potiur
quamque quae egestatis sunt in ecclesia re ero
dut tyrannidem alam praeter quam di
proferrem non quero quia caurdam ignoro
sed tamen quae sella fumosa est
surrosa te episcopo monere quor conde
nare nullir audebat et iam nunc in eccle
siar tici pronti burrenibtor metallicae
damnationir titulo recenrem adest
mecum alexandria tot concurrabellir
tantum commotarum expeditionum
pauenir tumultum breuiure nim magir
aduersum perram quam aduersum eum
armir certatum est mutati praefecti
electi ducer corrupti populi commotae ge
legiones neab athanasio xpi praedicare
tur taceo de minoribur populi rectitudinibu

S. Hilarius contra Constantium imp. Semiuncialis. Ante an. 509/510.

S. Augustini sermones. Semicursiva italica. Saec. VII ex.

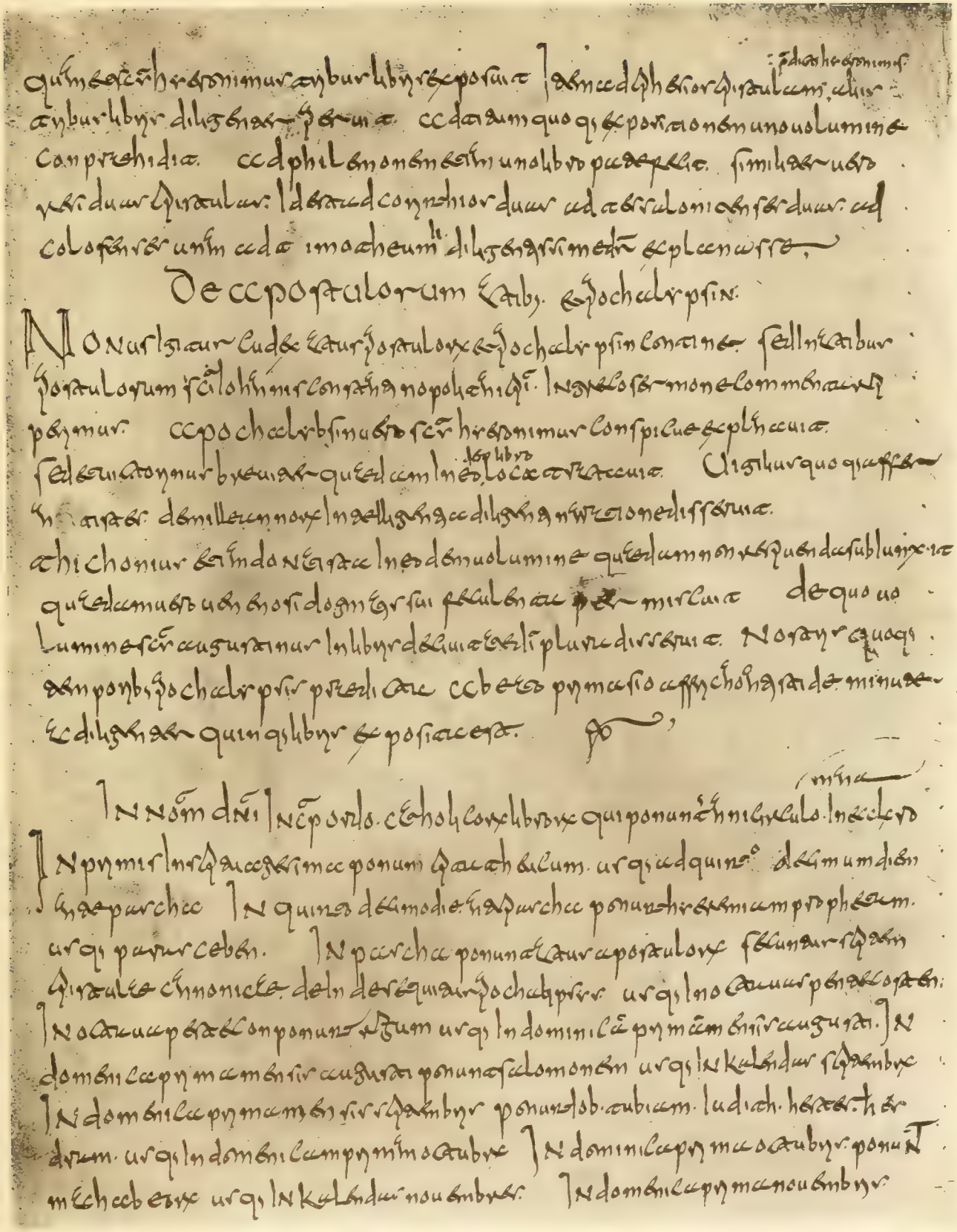

Cassiodori de instit. div. litter. Semicursiva Italiae septentr. Saec. VIII.

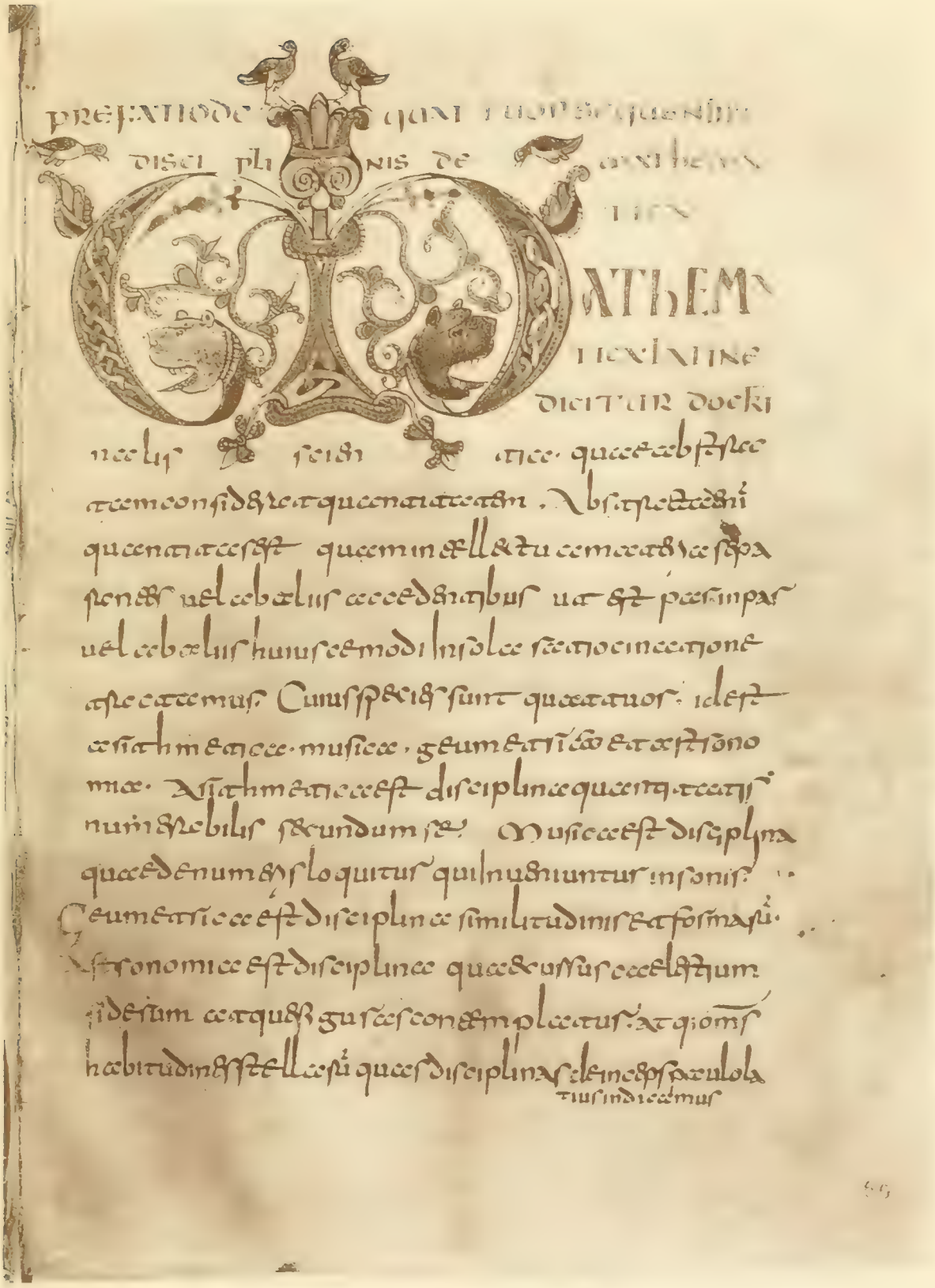

S. Isidori etymologiae. Minuscula antiquior Italiae septentr. Saec. VIII/IX.

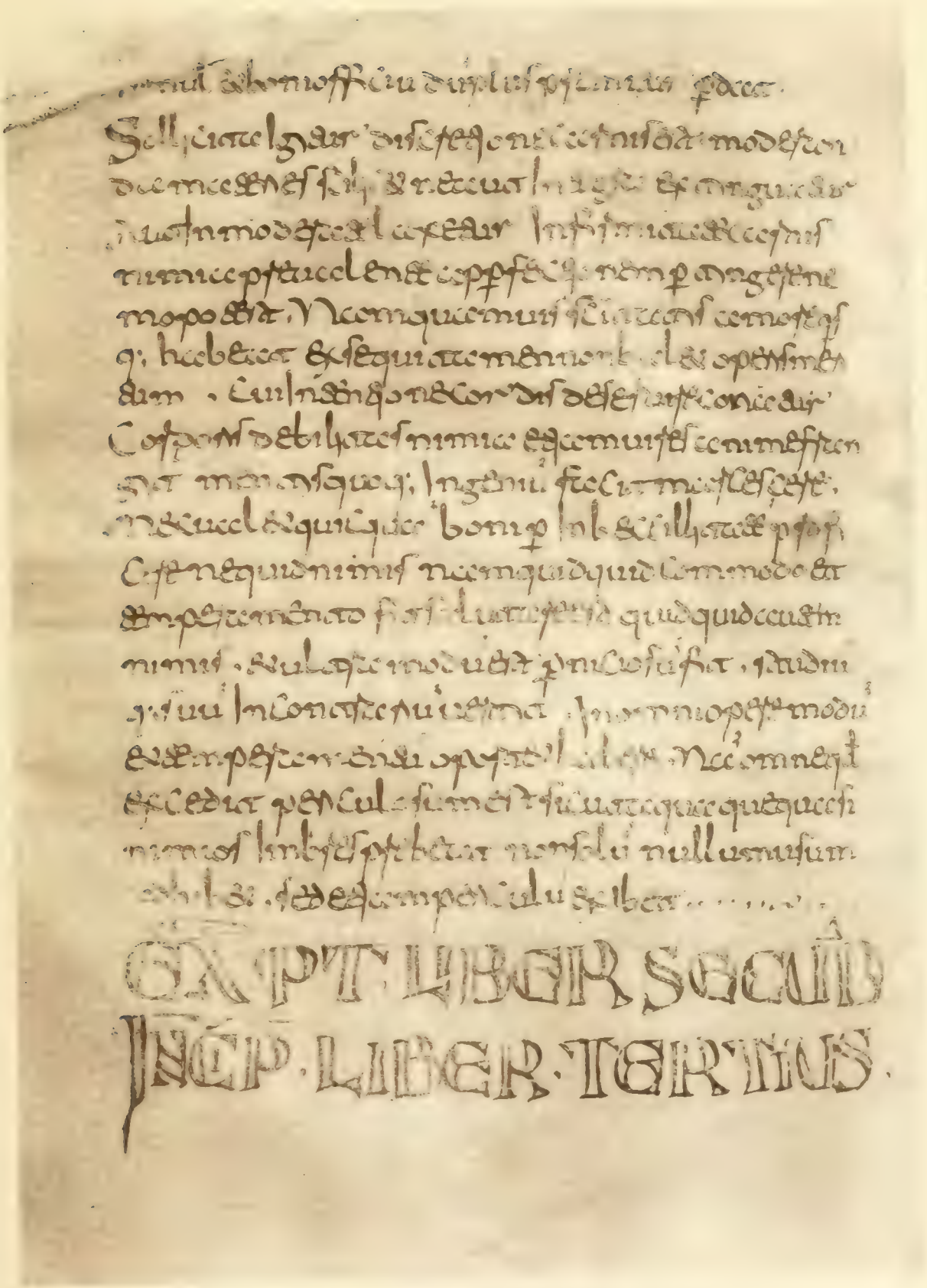

S. Isidori ll. sententiarum. Beneventana. Saec. IX.

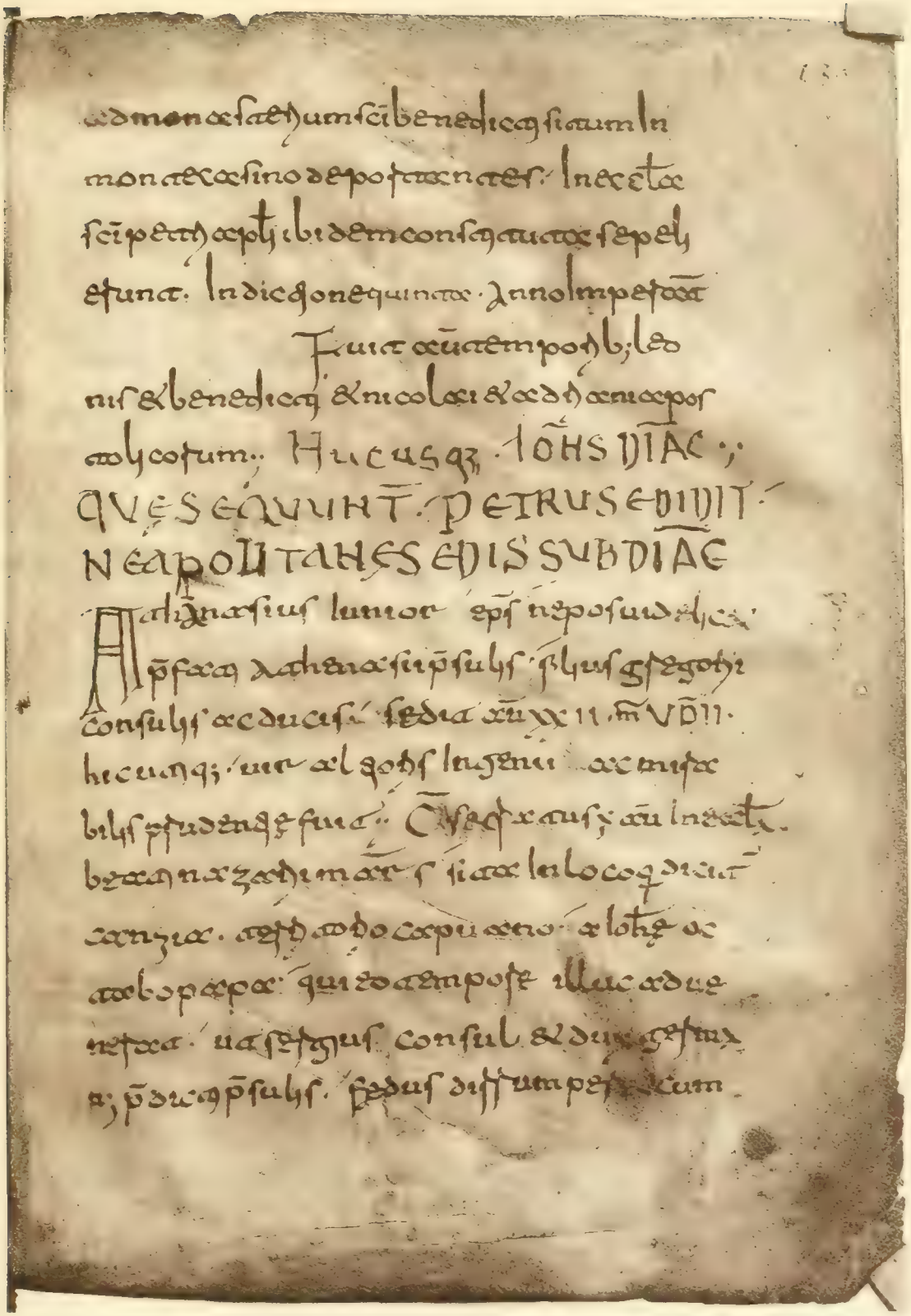

Gesta episcoporum Neapolit. Beneventana. Saec. X.

neq; stare posse. cuius quae insulae potuerunt
iudici offerre. Quorum unus quidem stratum negavit. alter
uero nomine tum; cui eidem sine in dni confessione p
dutare. Quinq; iubente carnelis imposita pauare cir
cumduci urbem. & flagris hinc inde inspectan 5
te populo laniari. usq; quo sine ipsis uestibus; sor
ciffere. Lugduni sci abdomeni uirgi.
xiiii c kl mar. In ca tropho lugdunensi locis uirginis;
Nata sci romani abbatis. Qui prim; illic uiam
heremitarum duxit. qq; beatissimo patri Benedi 10
cto in uirgo cuiusdam gonis q adluitur & coopera
tur exercitat. ac inuliis uirtutibus; miraculisq;
pclarus. plurimos postea monachos parare effi
cit in pace quiuit. Eodem die scos martyres.
fusti. iusti. & theophili. a pri hadrie dies xxxi. Lun bre.
xiiii d dis matutini. Romae Natale scos martyrum
nos sexaginta. apostolis; claudii. quae
salariae ad fenae fodiendae damnati fuerant
pro pi nomine. Quos iussit claudius ut
in Aegina fortis multos potuit salariae mitteren 20
tur. & eo loco inclusi amphitheatro. milium
sexaginta in ca pectina. Carthaginem sci denatq

Martyrologium Casinense. Beneventana. C. an. 1087.

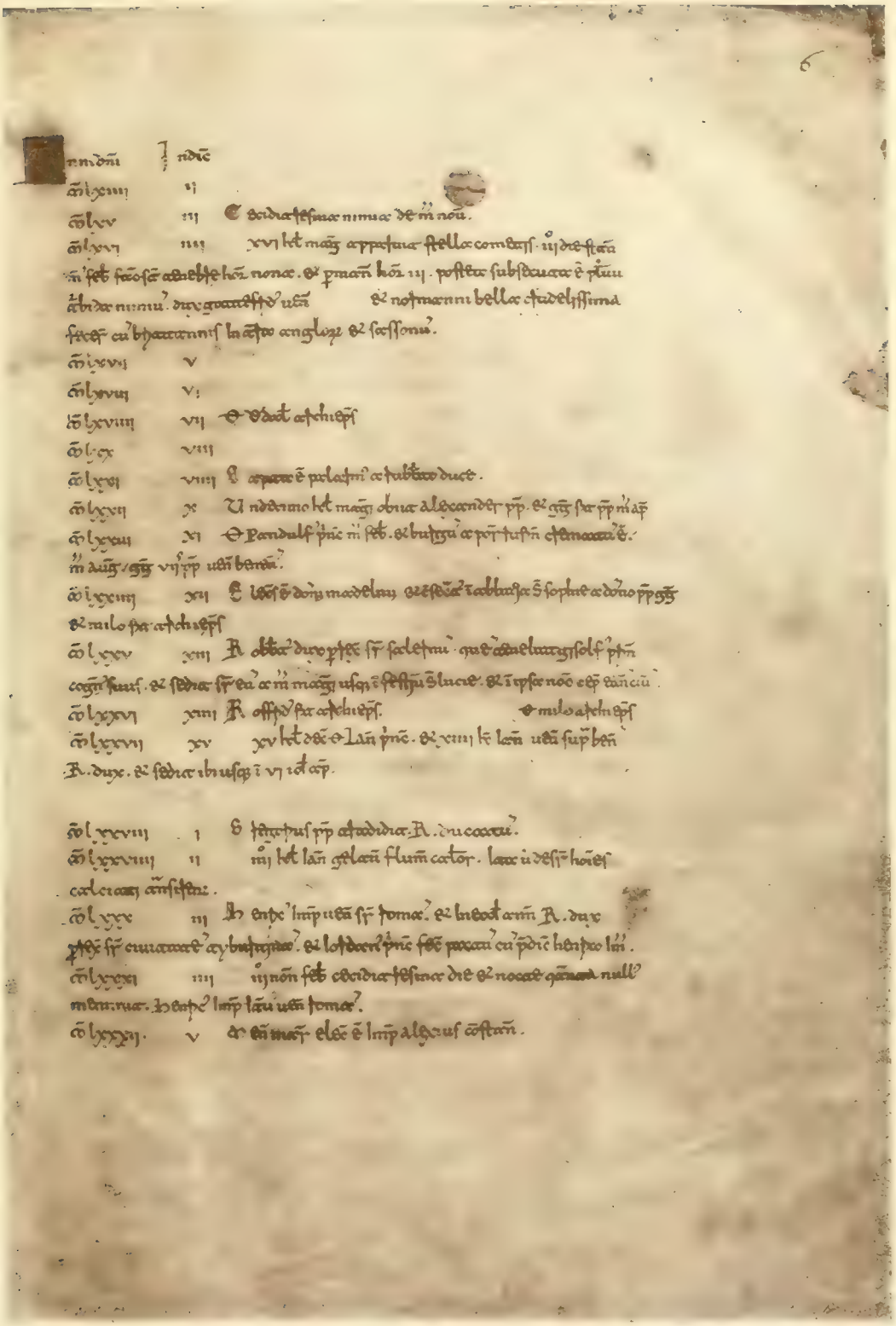

Annales Beneventani. Beneventana C. an. 1113–20.

et ame ipso nonudn. sed ut uetus
qmisiame. quem uos nescitis; Ego
scio eu. qa ab ipso sum. et ipse me
misit; Et si dixero qa nesciu eu
ero similis uobis mendax; Et scio eu
qa ab ipso sum. et ipse me misit;
Quid ergo eu apphendere. et
nemo misit in illum manus. qa nondum
uenerat hora eius; Haec autem cum dixisset
in templo docens; Et non
mittat: Sed ait Secundum.
Pharisaei ihs uidia homi
nem caecum natum; Et interrogauerunt eum discipu
li eius. rabbi. qis peccauit.
hic. aut parentes eius. ut
caecus nasceret aut; Respondit
ihs; Neq; hic peccauit. neq;
parentes eius. sed ut manifestentur
opera dei in illo; Me oportet
operari opera qmisit me:

Evangelistarium. Beneventana. Saec. XI.

Annunciamus hanc hanc. Annunciamus
hanc hanc. Annunciamus hanc hanc usque. Decem
magnus & sacratissimus sem paschae. Men
se secundo die vicesimo quarto assumpta
fuit. Septimus gallicus vero mense duode
cimo die vicesimo esse venerunt. Unde
& nos omnes festa hemi. Communicet clem
ejam dni deprecemur. Ita adeundes felicui
tatis nos cum gaudio. & suae gratia pueni se con
cedant. Festa natae suae misericordiae quatuni

5

10

Evangelistarium. Beneventana. An. 1082.

.d.cc.c.c. sed cum ante Januar. iij. idus. Pro illorum concessionibus; ecclesiarum
aedificiis collationibus; bonis eorum. Pro multis donationibus; alienationibus; pos-
sessionum nec non feudorum acquisitionibus; diversis modis ac aliis; quibus
monachorum consilio mutationibus quam ob causas; alioque praedicti
abbatis sed vinc de multorum assensu; sui dignitate multipliciter contentus cum
possessionum commissione ecclesiarum terrarum aliarum pedum locorum nec multas iniurias et
calamitates; oppressus. adeo ut omnes quae interiorum et foris dignitates
nigthau nobilitatem in nihil redigantur; commissis bonis; sede destituatur.
Innobilitatem ac iucundis addita jeruncas ob novum. Aut; peccata peccatorum
oter solvat stau uolunt: nec est iccatu usa eis: iuna et secundis; habet
idem su accatum. ipse tor effecit et amare die. cui; si de lugende calami
tates hoc sede panaudin nos monachi pfam abbatem nihil; amis obui
ar uolentes mandata ac licentia dni: Placuit unum abbas dicam abbatem. Vni
usi alimoniis; usque; ad sanctes mete aspenarum uolumarum luterium;
sic sac di tug. et decepsi in eum; ifacam neque; consilio. et alicui et fili: nisi sam
pfectis canonica aliquam de ecclesiis dicam aut monasteri: aliquam; cessam. aut
clerico sectari pstetam et consuetudinem gubnari pfectis nos. Administrationem in abbatem
aliquem in accusationem. aut aliquem sine angaria abuanar. ut stancia lucrique stau.
possessiones de pscipam abbatem in alienatum; de danarum dicam abbatem feudum de
nouo infacam; decimam seu atanicorum sive debitorum pedia; nunum adhar
beadum cedam; ipsum ad suos usi. administrationem ut et aliquem in aliquam
in aduersum quam melius uolebam; locabam; et uacam facam ut ipsum iste
stagabilia aut in nihil succesisset; consuetudinem cum ceteris accusis aliam tractam sepul
sanis carpentis facim; excommunicationem anathematis aut ecclesiae ipsum maledi
cunt nisi respuitur hoc salubre statutum aliquem in euacuate aliquam uitium. fo
cim; dum hoc studiosor consilio. quam hui; facam forma adum cruces pcutiam de

Chronicon Vulturnense. Beneventana. Post an. 1260.

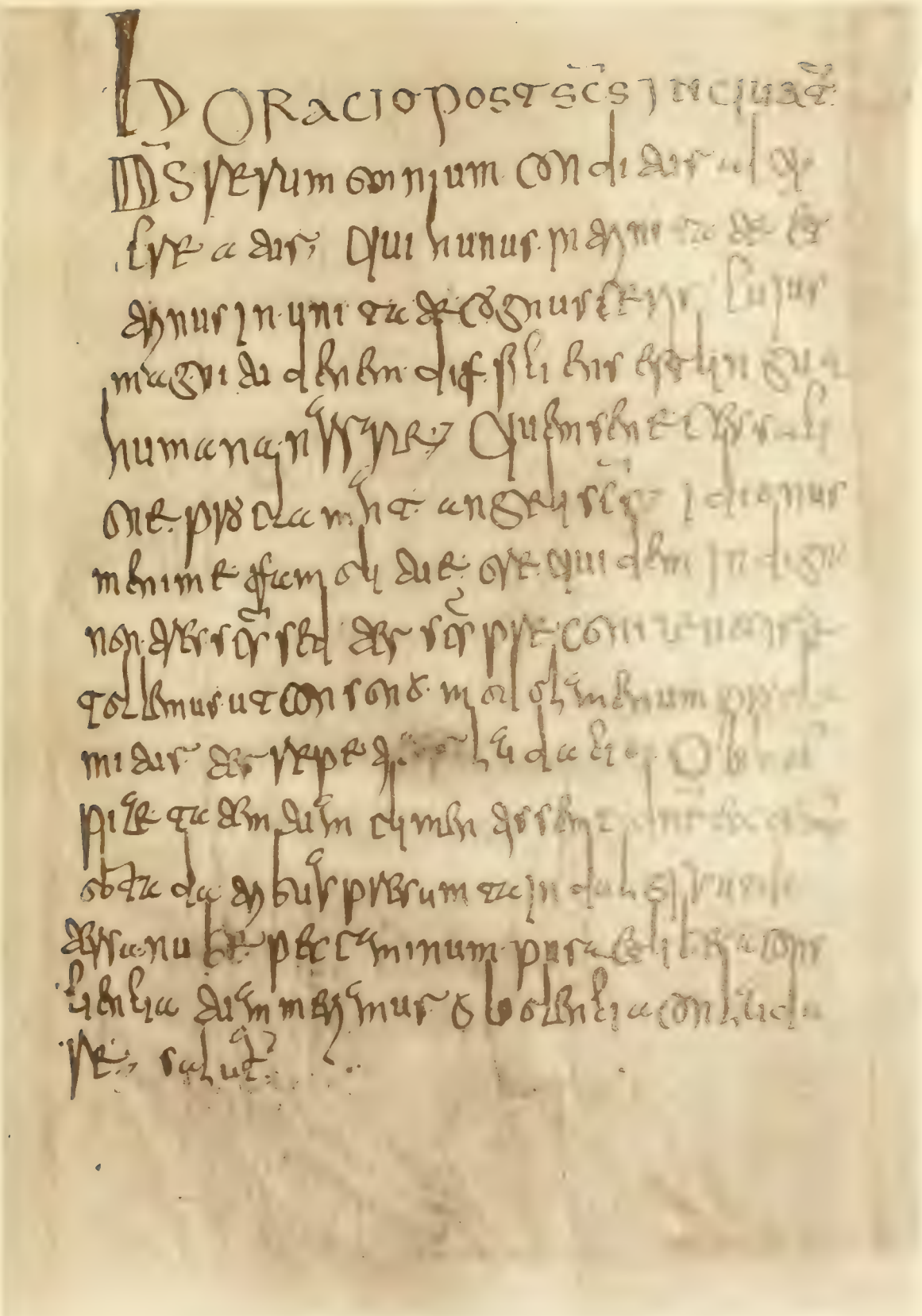

Missale Gallicanum vetus. Merovingica. Saec. VIII.

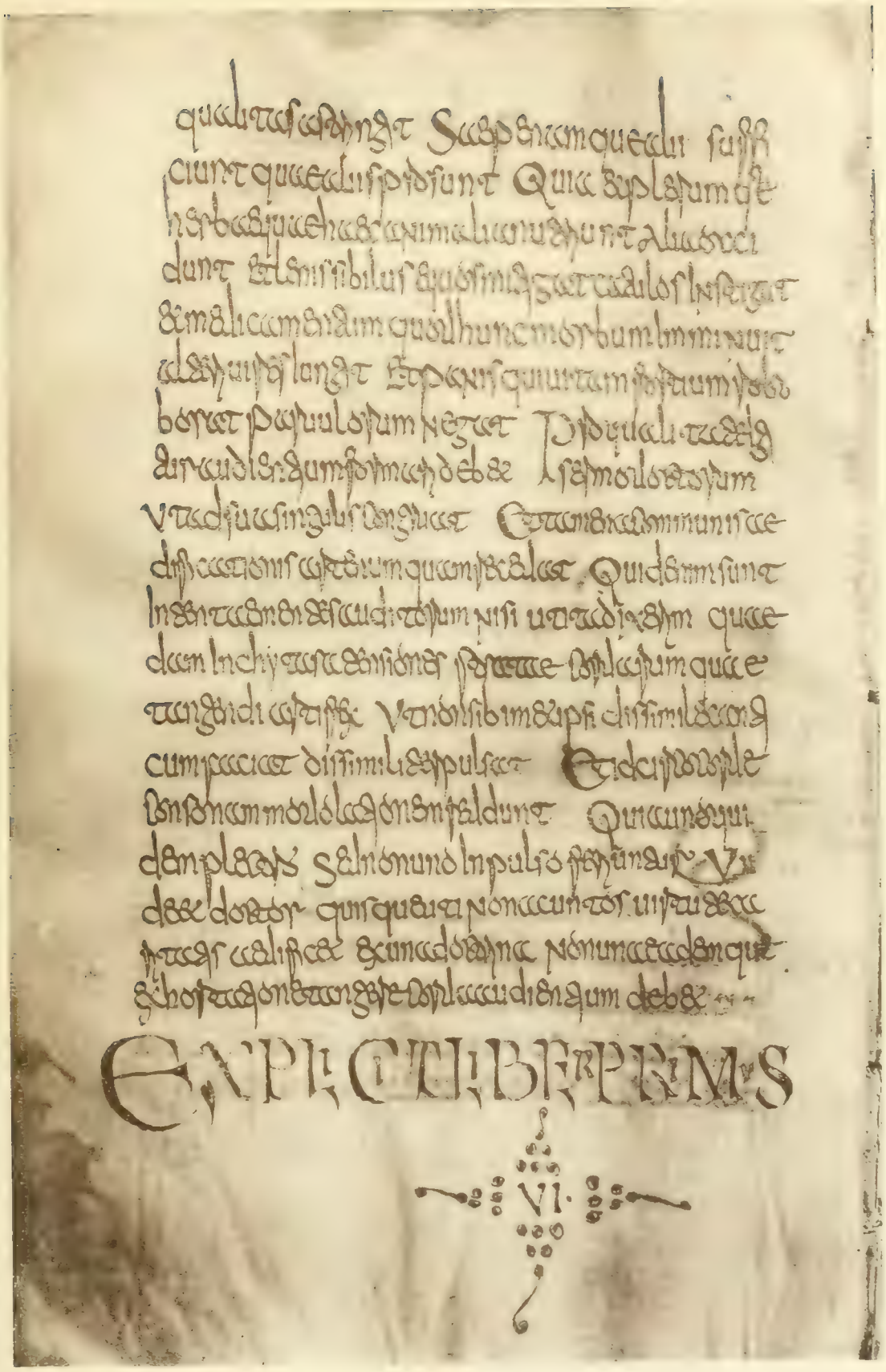

S. Gregorii regula pastoralis. Merovingica. Saec. VIII.

.TUTHEU. TONMONOÇENIN. TONECTUPATROS
ÇENITENTA. PROPANTON. TONEONON.
.FOS EC FOTOS. THEON. ALITHIN. ECTHEU.
ALITHINU. ÇENITHENTA. UPYITHENTA.
OMOYSION. TUPATRI. DIUTAPANTA.
ECÇENON. TON. TONDIBIMAS. TUS. ANTROPHUS.
KAEDIATIN. BIMETERAN. SOTERIAN.
KATELTONTA. ECTON. URANON. KESARCOTEN.
ECPNEUMA TOSAÇIU. KAEMARIAS.
TISPAR. TENU. KAEINANTROPISANTA.
STAUROTENTHA. DEYPER. IMON. EPIPONTIO
PILATU. KAEPATHONTA. KAETAPENTA.
KAEANASTENTA. TITRITI. BIMERA. KATA.
TAS ÇRAPHAS. KAEANELTHONTA. HISTUS.
URANUS. KAEKATEZOMENO. ENDEXIA.
TUPATROS. KAEPALIN. ERCOMENON.
METADOXIS. CRINE. ZONTAS. KENECRUS.
UTIS. BASILIAS. UCESTIN. THELOS. KAE
BISTO. PNEUMA. TOAÇION. TONKYRION.
KAEZOOPYON. TONECTUPATROS.
EMPOREÇOMENON. TONSYNPATRI.
KAEYION. SYNPROS. KYNUMENON.
KAESYN. DOXAZOMEN. TUALESAS. DIATON

Sacramentarium Gelasianum. Corbeiensis. Saec. VIII.

FINIT INTERPRETATIO NO
MINUM
INCIPIT ARGUMENTUM
EUANGELI MARCI

MARCUS
euangelista

Dei et petri in baptismate filius
atque in diuino sermone dis
cipulus sacerdotium israhel
agens secundum carnem leui
conuersus ad fidem xpi euan
gelium in italia scribere ostendi
dens in hoc quod genere suo de-
beret exordio. Nam initium
principii in hoc prophetae

diuinae uocis animadum
in eo euangelicae predicat
ionis ostenderet. Utquis haec
legens sciret cui initium carnis
in domino et deo nostro aduenientis hoc
biraculum carro deberet. et
noscere atque in se uerbum uoci
quod in consonantibus pertonerat
inueniret. Denique et perfecti
euangelii opus intrasset ab ba
tismo dni praedicare dni incho-
nis labores et austeritatem
carnis quam in priorib. uitabat
dicere sed totus in primis ex
positionem deserti et iniquitatem
numeri tentationem diaboli
congregationem bestiarum
et ministerium protulit angelorum

Evangelistarium. Anglo-Saxonica. Saec. VIII.

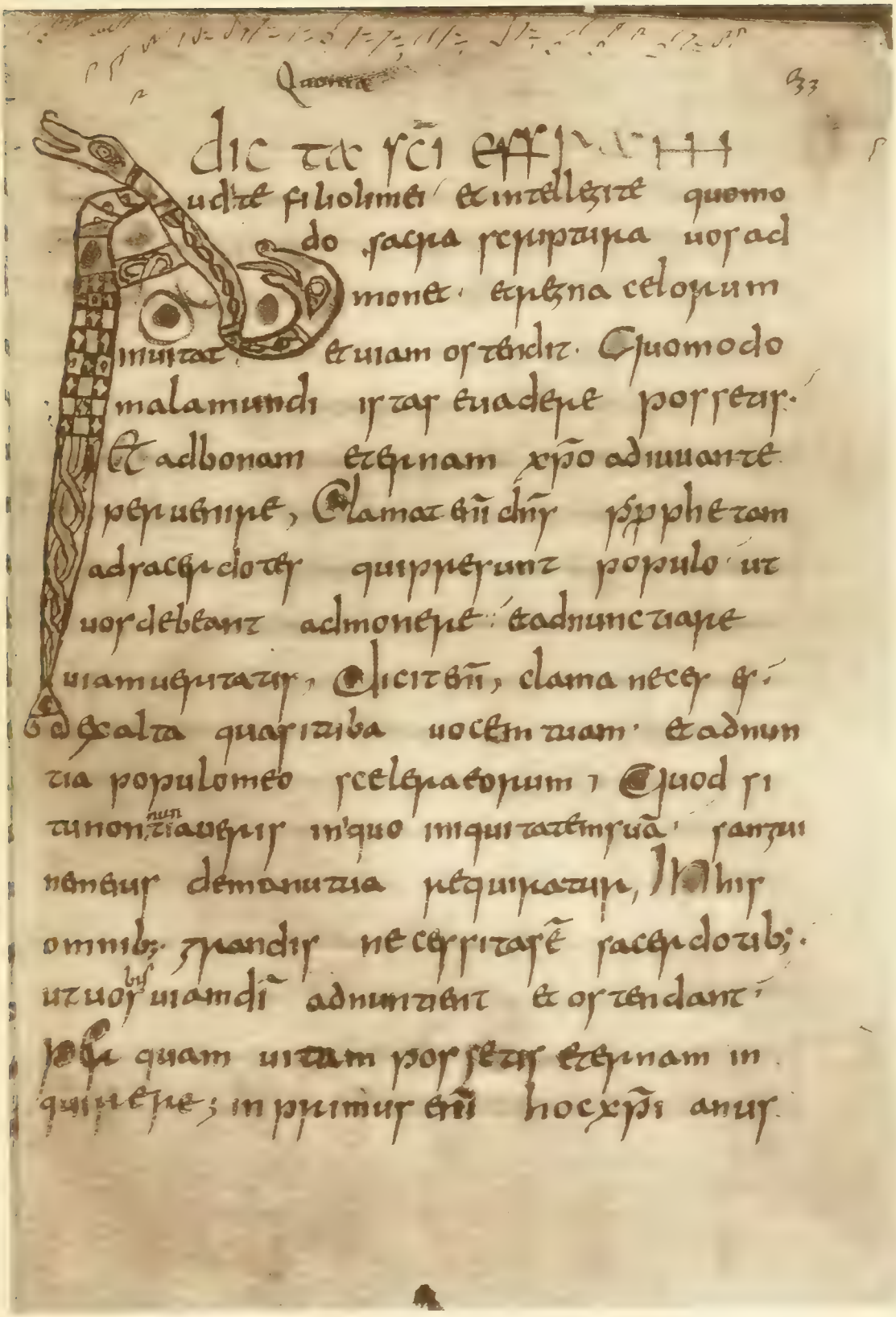

S. Augustini sermones. Scottica. Saec. IX in.

·xc·iiii·mill· mansiones fecisse et orientem versus
le usque ad oceanum, hi monstrant quod quot iuste .xcv. annos et
quinque mensibus iuste iustitiae servavit. Sed postea expletis non-
;xc.v. annos in adventu quod rex et sacerdos quod sceptrum quod ordo fuit
ab anno. cl m. Diocletiani. qui dicitur quod non ne
christianos persecutus est primus quod non
ab anno.cc.xlvm. ergo Diocletiani sceptrum iustum et
cessavit :nb. Et longo occupavit. Ultra autem orientem
Doc abbas unitatum sta claruit. et rex Ezzorum fortia
iustiniani rozozir fuit plus anni quinque mense obiit
fuit ipsatorque pagina ob.

1 Iomanos.lii. iustiniani de tu[illegible] anni
xx.viii. hi fuit post iam iano .d.lvi. post pr.r.h.o.p.t.c.
dxlix Iustinian augustus iconsul Bilizarius patricius obsessus dxxxvii
mirabiliter exercitum. Et mirus uuandalos gen
ol Decius vc consul. Bilizarius arianos in africa dxxxviii
te deleuit.
Bdli in Lampadius et orestes uiri clarissimi consules: hoc anno felix dxxxix
Benitius papa lim petri an ii. Et adeo revelatum alexandria
dlii in pe. lapsus iopeitis Corpus et antonii monachi dxxxx
obiecit sectia beati iohan bab hir mat
Odlii vi in pe. lapsus iopeitis uiri clarissimi consulis anno dxxxxi
Gregorius papa lv an n duodecim. Et anos pontificatus fecit anno. viii.
Hic fuit qui magnus parcalis instituit .xx. annos
dum iesu christus passus .viii. die post apt. luna .xv.
atque .vi. post ap luna .xvii. amortuus est resurrexit
anno .xviii. ipsi tibi, christus in ista hystoria evangelii.

Chronicon Mariani Scotti. Scottica. Inter an. 1069 et 1082.

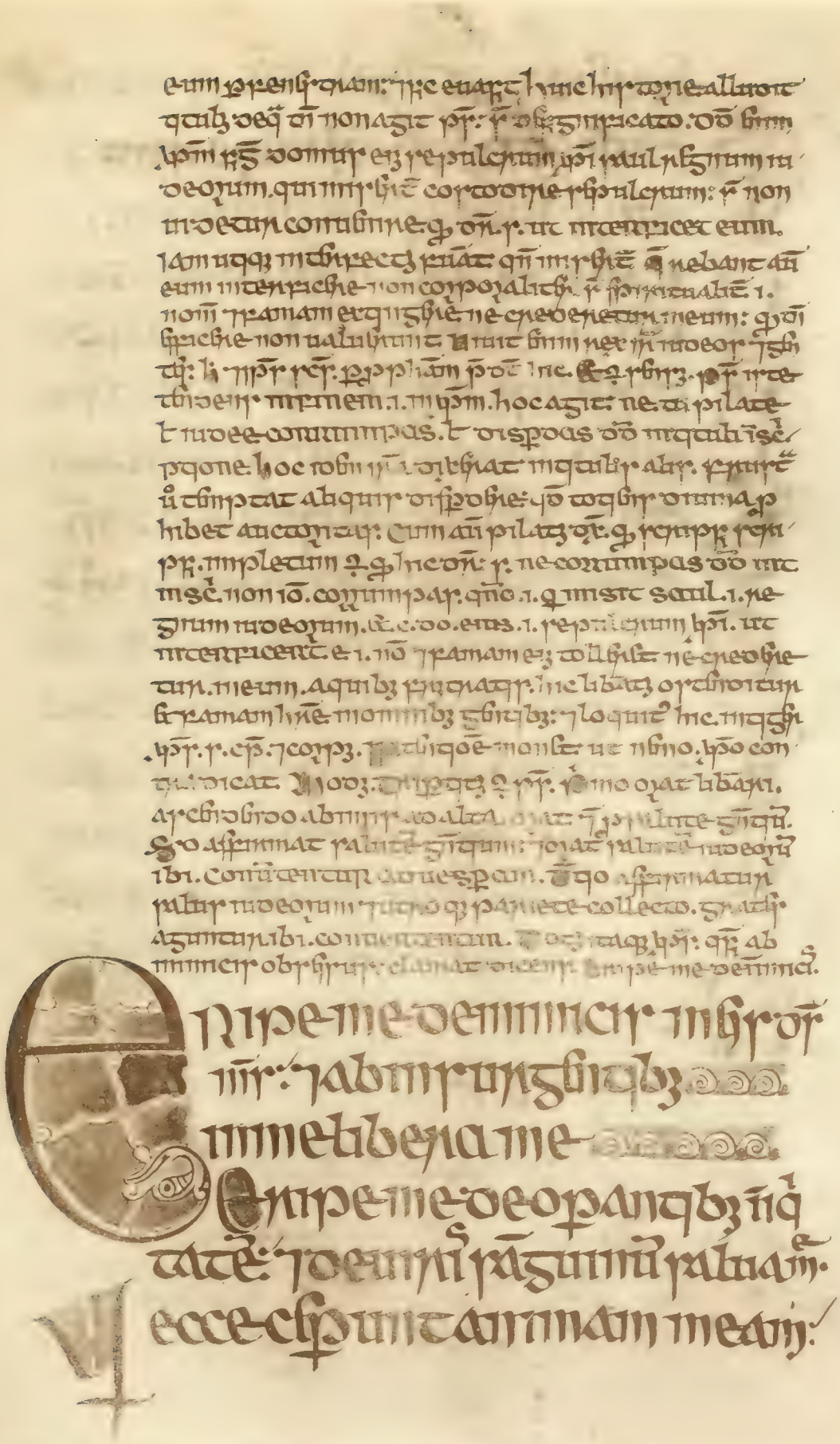

Psalterium c. glossis Petri Lombardi. Scottica. Saec. XII/XIII.

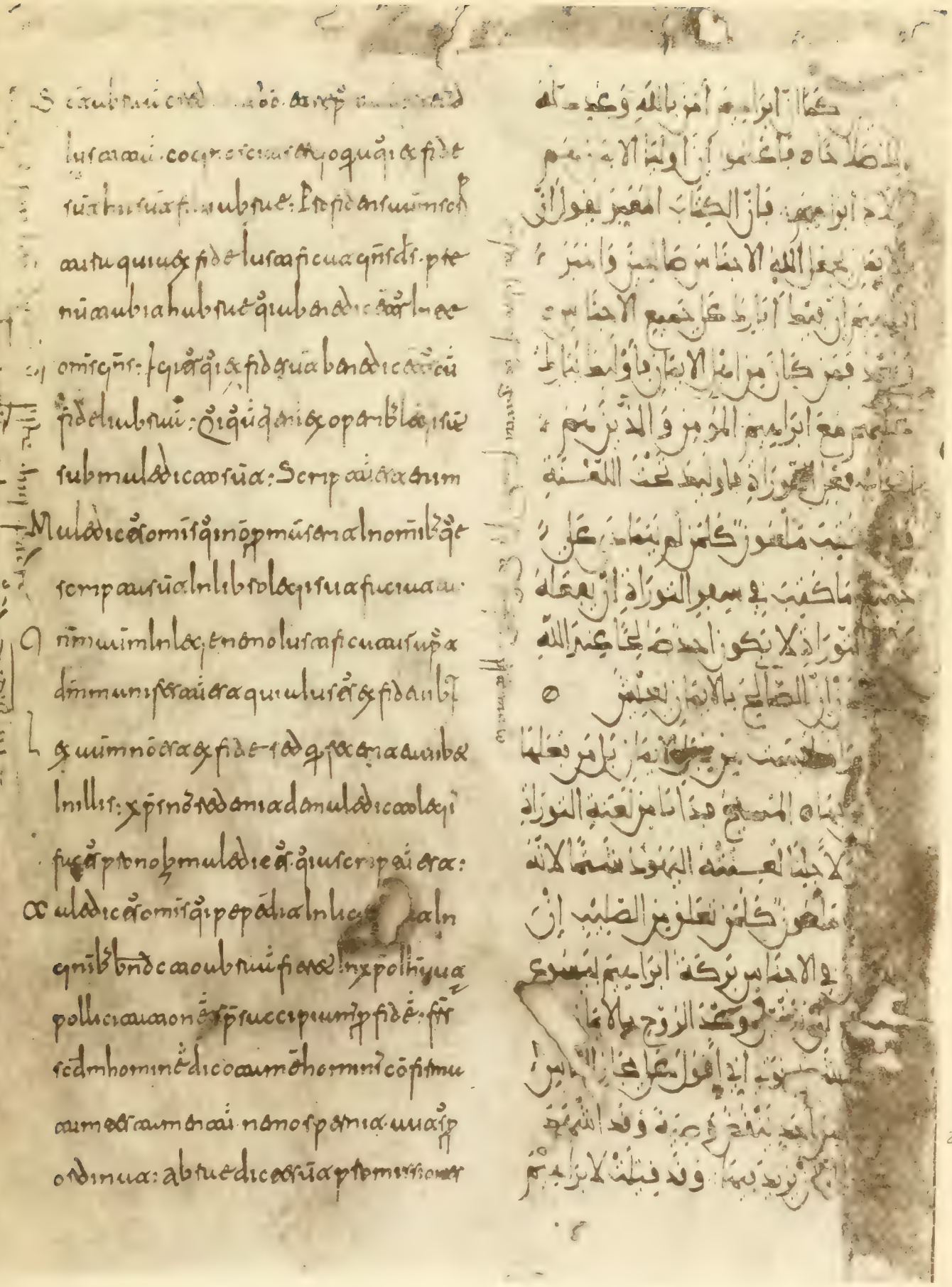

Epist. ad Galat. lat. et arab. Visigothica. Saec. IX.

faciendu sunt in opere. Iam facta sunt in diuina predestinatione. Quod in omnibus aut temporalia accidunt. quae ante omnium sine tempore prouidentia. Et propatsau profetauerit futuri gesta praesentia. miscetur rebus. ut iam credatur illa futura. quemadmodum iam gesta esse coepta. Ante enim suo praesentia de futuris loquatur. sed in persona christi de ecclesia. et sed in persona ecclesiae de haereticis. Et profetae diuinis. plerique ita dicta ponunt. Idcirco qui non operatione manuum dicit. sed dicendi imperio operatur. sed scripta sunt ita. Dicta ita facta sunt. mandata ita creata sunt. Et quod in scripturis scis. unde his reperiatur sententiae. aut conformationis causa ita. aut iniquitatem. sed lex ita gratia. sed iniquum ita praecepto. sed bonum ita melius. Et lex diuina. in aliis distinguitur partibus. Idest in historia. in praecepta. ita in prophetis. historia ita. in his quae gesta sunt. praecepta. in his quae iussa sunt. profetae. in his quae futura pronuntiata sunt. Et lex diuina. adplicitentia modo. Primo ut historice. secundo. atropologice. tertio. ut allegorice. historice. numquid. in lucem lucatum. tropologice. lucem morulem sententiam. allegorice. lucem spiritalem intellegentiam. Ergo sic historiae oportet fidem adhibere. ut eum ita moruliatis debetis intelligere. Et tunc ita scriptum. dictum praecepta sunt. sed aliud admonitum di praeceptum. sed aliud ad hominum dilectionem. Illud aliud quod ad dm pertinet. in numerabilia scripta fuerunt. Reliquum scriptum.

delinat

S. Isidori ll. Sententiarum. Visigothica. Saec. XI.

Quia in terra se impugnis falsis sermonib; uidit caelo teste q. sint
hinc saepe ait. Populi mi qui beti ficant te ipsi te decipiunt &
uia gressum tuorum dissipant, quia uidelicet populum neque basilice
laudis ecclesiae & inculpitatum periti, statim dicit quem
aspicit cuius iudicium timeret. Cum subditur. Sed ecce iudicandum
dnm stat ecce iudicandor populos, ac sia praeteriens. Iudicia huma
na cur sequeris qui te supra caelestem iudicem scis, hinc quid iohan
nes baptista. ut ostendat se arundine uento agitatum negat dicens.
Quid existis uidere in deserto a rundine uento agitatum. Quia
negando dixerit non affirmando subiunxit auditoribus testimonium. Aut enim
Sed quid existis uidere in deserto homine mollibus uestitum. Ecce qui mollib;
uestiuntur in domib; regum sunt, arundo ubi ubi agitatur modo flatib;
erigitur modo flatib; inclinatur; omnis autem infirmus animus qui de sua
ne deiectus laudib; exaltatur, arundo ubique agitatur. Quid iohannes
non dixit quia in flexibilem mitis uitam in laudem hominum & de
sua gloriae tenebat. Sed magna inquisitione indigent ter. cum
recti opus uidentur tenere. Unde saepe despicere de sua gloria ubi de
bemus ac iste aliquando compescere. De qua re sciendum est quia linguam
detrahentium sic nostro studio non debemus excitare ne ipsi pereamus. Ipsum
malum & certatim debemus aequanimiter tolerare. ut nos magnificet.
Aliquando autem & ira compescere. Nec tamen nos mala disseminant eos qui
audiendo ecclesiae bonae perdiderunt corda innocentium corrumpunt. hinc
& enim quidam obtrectatoris sui linguam detraxerunt dicentes. Iste qui
ante primum agere meritorum repit non recipit nos. Propter hoc
subiecit et commonem hos opus eius fac. uerbum malignis gemens

Innos

S. Gregorii M. in Ezech. Germanica. Saec. VIII.

Codices tom. 2 Hist. Francorum Duchesnij fol. 3. ex hoc ipso codice. Zacagnius

Annis cbin ccer nationis dni

An dccum drogo mortuus

An dccuum durus & defitibris fratrem suis ipsa fratrem mortuus

An dccx pippinus pr obit in aelcmcmnā

An dccxi aequit in un dcc ut uaelde & imag hildt

An dccxii [illegible] lungobardorum

An dccxiii mors ccl flide & haelidulfi pr gis

An dccxiuu pippinus defunctus ē

An dccxu pugna fracen cop & imoss drogobōn

An dccxui pugnaeuit ccerolus contra ccer both

An dccxuii pugnaeuit ccerolus contra ccer both fratrē in un ciaego in dominica die

An dccxuiii uestaeuit ccerlus saxonia plaegam magna

An dccxuiiii occisio fraenco cop ad sutrionis ciui aaat & imoss ccer boti

An dccxx pugnaeuit ccerlus contra saxonib

An dccxxi abbit hiuds saxanos de equitania

An dccxxii magna fratrices & bella contra aquilonbn

An dccxxiii duo filii drogoni ligata ccer nol dus & unus mostuus & ccerlus infirmatus

An dccxxiuu laaeuit contra ccerlo & ccerlus pr obit ad an de greuis

Annales Nazariani (Lorsch). Germanica. an. 791.

ter aae duo fiunt simul xc ii hos par are in septem remanent. 3 ipsae
dominica pascalis festa sic quamlibet diem a kalendis ianuarii usque
xxxi diem mensis decembrii quota fuerit inuenies computando
ut et regulare mum et concurrentes dies et quae ad ianuario
semper incipiunt pariter adsumes explicuit argumentum paschalium tabulae

Quomodo reperire possit quota sit feria sin INCIPIT CALCULATIO
gulis annis xiiii luna paschalis idest circuli decennouenalis apri
mo anno qui non habet epactas proeo quod cum sit xviiii in seriori
anni xviii ad suas xi epactas addito etiam abegrptis i die fiunt
xxx idest luna menses unius integra et nihil remanet de epactis
et quia in apti mense incedit eo anno luna paschalis xiiii tene re
gulares in eo semp xxxv subtrahe xxx idest lunam integram et rema
nent v quinto die a kalendis aprilis idest nonis aprilis occurrit
xiiii luna paschalis tene supradictos v adde et concurrentes
eiusdem anni iiii fiunt viii et regulares in eodem semper in se
aprilis vii fiunt xvi hos par are per vii idest bis septem xiiii remanent
ii secunda feria incurrit luna xiiii paschalis et dominicus pascha
lis festi dies luna xx

Item praefati circuli annus secundus quo sumunt exordium epactas et
incedit in eodem anno luna paschalis xiiii mense martio tene regulares
xxxiii in eodem semp subtrahe epactas xi rema nent xxv xxv die a ka
lendis martii quod est viii kalendis aprilis occurrit luna xiiii paschalis tene
suprascriptos xxv adde concurrentes eiusdem anni v fiunt xxx adde
semper in fine huius mensis regulares iii hos par are per vii idest
septies quaterni xxviii remanent vi. ii feria occurrit xiiii luna
paschalis et dominicus festi dies paschalis luna xvi

Iterum mensis aprilis septima circuli decennouenalis anno tertio tene
semper in eo semp nise in primis regulares xxxv subtrahe epactas
eiusdem anni xxii remanent xiii Ter tio decimo mensis die, id est idus
aprilis occurrit luna paschalis xiiii tene hos xiii adde concurrentes vi
fiunt xviii adde in apti semp in feriis regulares iii fiunt xxvi hos per vii
par are ter vii xxi remanent v v feria erit xiiii luna paschalis

spiritalium operum suorum gestum motuq; stepsallat ut cantionem hanc nouam
cantat; Quidas salutem regibus. Regibus quibus dictum est; Venite benedicti
patris mei. possidete preparatum uobis regnum a constitutione mundi; Quomodo
les ligabunt. qui reges manicis. et conpedibus constringent. qui iudicabunt.
arguent. uindicabunt; et quomodo salus regibus datur. ostendit. Quinquis
liberas dauid seruum tuum; Cum nempe dauid. de quo hic idem liber ex persona
dei patris alio psalmo psallat; Posui adiutorium super potentem. exaltauit electum
de plebe mea; Inuenit dauid seruum meum. oleo sancto meo unxi eum. Manus
enim mea auxiliabitur illi; Ipse inuocauit me pater meus es tu. deus meus suscep-
tor salutis meae; Ego primogenitum ponam eum. excelsum super reges terrae;
et sedes eius sicut sol in conspectu meo. et sicut luna perfecta in aeternum et
testis in caelo fidelis; Rursum in psalmo eodem ex persona eius ad patrem;
Sicut iurasti dauid in ueritate. Memor esto domine obprobrii seruorum. quod
continui in sinu meo multarum gentium. Quod exprobrauerunt inimici tui
domine. quod exprobrauerunt commutationem christi tui. Obprobria multarum
gentium in sinu suum dauid hic unus excepit; Ipse enim peccata nostra sus-
cepit. et infirmitates nostras portauit; Cuius uulnere nos sanati sumus. Itaque dum
dauid liberatur. et legis moras eximitur. salus quoque regibus datur; Ipse est enim
primogenitus ex mortuis; et cum adam omnes morimur. Ita et in christo omnes resur-
gimus; Liberatio ergo eius. salus regum est; Regnabunt enim consortes gloriae
suae. Assumptam abeo naturae nostrae. coniunctionem sursum omnis in naturae
eius commutatione manserit; Eripitur ergo hic dauid de gladio malignorum;
Spiritalis posuit. cum uolunt; Nec expectauit. ut animam in praesentia uulnus
emittere; Iusta mortis eius. manus in relicta non habuit; Ait enim. Deglaadio

Ego indi omnipotentis nomine
Teudulfus scae terdonensis ecclae
indignus epus sedula mecum cogita
tione pertractans dominicū pceptum
quo dicit · Vigilate itaq · quia nes
citis diem neq · horā · Utile iudicaui
ut quicquid mihi bona uoluntas sug
gesserit secdm propriarum uirium pos
sibilitatem adimplere debeā · incert
secundū quod supra dnus dicit · quan
do meae finis ultima hora supueniat ·
Ideoq · in bono opere parat existere
debeā · Duct itaq · amore filii di qui
me adhunc dignatus · ē honorem per
ducere & procui dilectione hunc pre
sentem librū scribi uolui · Offero eum
pamore & uunculi mei iohannis uenera
bilis epi qui huic ecclie ubi & ego psideo

facere comprauerit · rationem se de ac
re quorum dō reddituru scit & in
uisor dominicarū rerum · Hunc
itaq · librū uicenria mittimus p manū
sumberti diaconi nri & primicerii seu
& p manū claudii uassalli & nepotis
nri · Et ut firma sit haec nra obla
tio & inuiolabilis p maneat manu
nra ppria subscribere uoluimus · &
sumberto diacono nro notario &
primicerio scribere quae obtuli
iussi · Actū est anno abincarnatio
one dni nri ihū xpi · octingentesimo
sexagesimo secundo · indictione
decima ·

Teudulfus · eps · ||||

Iste liber est monachorum congregationis sancte
iustine de obseruantia · ordinis sancti Benedicti
cassinensis in quo sancti columbani de Bobio
excepti sub anno · 97 ·

Claudii Taurin. in epist. I ad Cor. Carolina. An. 862.

Vergilius cum comment. Servii. Carolina. C. an. 900.

Inenarrabili alacritate puerulus ego Rahingus monachus ex flauiniaco monasterio leuitaq; simul
exigente omniu utilitate fratru publicę rei dum fungerer officio malui colligendo ru libroru
studio mancipari quā otio desipiens torpere ignauiq; simulq; alius meā pdere insitiā utq;
forinsecus actio carnaliu siue labiliu augebatur curaru multo magis intrinsecus spiritaliu sepe
mansuraru augmentaretur prudentia reru Itq; inopiā quorundā absentiu uoluminu pu lebā
ad futurā pene deficientibus scriptoribus quise huic operi cū sedulitate intromiscere uell
Tū ego adhibita omni celeritate mearu uirium p conatus sum memet huiusmodi intū sere
officio nequando studiu peritię pondere pgrauaretur insitię Hocquoq; inuitus caracteri
psentis libri cunctis ostentat aspicientibus Quē ego deuoueo dō ac scō petro ppetualit pman
surū pmulta curricula temporū propter exercitium degentiu puerorū laudēq; di ac ptoru
principis petri Definitius autē uisu est michi hunc codicē carminu uirgilii poetę hoc in loco
seruari iugiterq; in eo quę necessaria sunt meditari quā a quo quā fraudulenter alienari Qui si fece
rit in die magni iudicii dā nationē suireatus sumet eternā Tu uero studiose lector quicquid hoc
pspexeris memento mei ac dic Aporta inferi eruedne animā famuli tui rahingi CARMINA VIRG

Omps eterne dis qui lumina phoebi
Conspicis e solio. Vndiq; celicolis
Sepe tus habere iubes celere psecta ac ipsu
Quo rese re clausis. Lumina habunda simul

Principiumq; tui capiunt nascentia terrae
Haec humus ut generat. Tuq; bonus ser
Supplicat en famulus patri dōq; potenti
Sedulus assistens. Tu quia uoti capis

dita fecit esse potabilem · et sitientipopulo de petra p duxit ;
Benedicote et per ihõn xp̃on filiũ eius unicum dnm̃ nr̃m · qui te in cha-
na galileae signo ammirabili sua potentia conuertit in unũ · qui pedibus super te ambulauit · & a iohanne in iordane in te baptizatus ẽ · qui te una cum sanguine de latere suo p duxit · & discipulis suis iussit ut credentes baptizarentur in te · dicens ; Ite docete omnes gentes · baptizantes eos in nomine patris · et filii · et spiritus sci ·
Hic mutauocem · quasi lectionem · le c̃ ·

Sacramentarium. Carolina. Inter an. 978 et 993.

& ad matutinum lætitia ·
Ego autē dixi in habundantia mea ·
non mouebor in æternum ·
Domine in uoluntate tua ·
præstitisti decori meo uirtutem ·
Auertisti faciem tuam a me ·
& factus sum conturbatus ·
Ad te domine clamabo ·
& ad dm̄ meum deprecabor ·
Quae utilitas in sanguine meo ·
dum descendo in corruptionem ·
Numquid confitebitur tibi pulus ·
aut annuntiabit ueritatē tuam ·
Audiuit dn̄s & miseretus est mei ·
dn̄s factus est adiutor meus ·
Conuertisti planctum meū in gaudiū mi ·
conscidisti saccū meū, & circūdedisti
me lætitia ·
Vt cantet tibi gl̄a mea & non compungar ·
domine deus mīs in æternū confitebor tibi ·
XXX · IN FINEM PSALMUS DAUID · VOX
XPĪ POSITI IN CRUCE · ·
In te domine speraui non confundar in æternū ·

Psalterium. Carolina. An. 1019/20.

L.

manę. R. leonē. Nūq̃d ibi legit inq̃ sanctorum fuisse facta. utrū iuste an iniuste dioscor. ipsa excōmunicatione dictasset. Nplane. Sy q̃ si or ctūsia h̄ leo ultrā. q̃a cūcta inferior. potuerē qb; lib; conat. ē lacessere iniurias. Iste anatholio cōstantino politano pīsule. q. duc. ꝓ pr̄ fidē nē dāpnat. dioscor. Sy qa excōmunicatione fec dō. archi epō leonis. ire inead. Quom ñ egerat q̃ lib; synodū. R. sect. qm̄o in ephesino latrocinio. cctis pīsulib; ac ipsis pīsulib; qq patriarchis. p laberētib; in magnus leo. imitatō scilicet illū leonis de quo scripū ē iuxta leo dicēb; iuda. dum in exercitū os apiens. totū orbē y ipsū qq aug ē cū rideret. y ad pietatē cōmoueret. religio catholica penitus ē corruere. cxxx.

Nycolau epc̄ seruus ser uorū dī. dilecto filio michaheli glōso imperatori grēcor. Oportet urm̄ imperialedē. qd̄ in oīb; ecclasticis utilitatib; uigere auditum. ut antiquū morē. quēnrā ecclā habuit. urīs ꝓpīb; restaurare dignemini. q̃ēn iuxtā quā nrā sed p epōs. urīs ī paruis; cōstituto habuit. uidelicet thessalonicense. q. R. sed iuxtā p epy rū uetēm epyrūq; nouū. atq; illiricū. macedoniā. thessaliā. achaiā. daciā. ripen se. daciā. mediterraneā. mysiā. dardaniā. y p balī. bāto. P. aplorū pncipi cōt dicere nullus pīsumat. Quę ad cessorū nrorū ꝓpīb; scilicet damasi. siricii. innocentii. bonifacii. celestini. xisti. leonis. hylarii. simplicii. felicis. atq; hormisde. scorū pontificū dispositionib; agebat. Quorū denuq; institutionib; abeis illis ī paruis; destinatas. p nros missos ut rei uitatē cognoscere q̃ atis urē augustali potentię dirigere curāmus. Sy recta calabritanū patrimoniū. Syculūq; q̃ nrę ecclę cōcessa fuerī. y eaq ad pīsidenda optinuit. y disponendū p suo familiares regere studuit nrīs cōcessionib; red dari. Q m̄ irrationabile ē ut ecclastica possessio uī luminaria y cōuinatio ēs ecclę dī fieri debeat. ī rena q̃m̄ potestate subtrahit. Sy domuq dī restituta meritū red ditoris multiplicet. y suscipientes uotū spūat desidī lucris exercēat. Int ista y supius dicta uolumus ut cōsecratio siracusano archi epō nrā a sede impendat. ut ūdicio ab aplis istituta. nullatenū urīs ꝓpīb; uioletur. cxxxi.

Verū et tē bātō aplōs sū y pū scī pp iuū. y postea ille magn y scī leo desēbit in simulitudine honoris. fuit q̃ dā discretio potestatis. Et cū oīū par ēt electio. unitatī dari ē. ut cētis pmineret. Deq̃ forma epōr. qq ē orta distinctio. y magna ordinatio ē. pusiū ē. neōs libi oīa uindicarent. Sy eēnt ī singlis pūnciis singli. q̃ ut frs habet pma sedēs. Et rursū q dā ī maiorib; urbib; cōstituq solliciudinem eis suscipere aplicē. p q̃s ad unā. P. sedē unuisat ecclę cura cōfluere. y mihi uquā a suo capite dissidēt. Qd̄ siq dā exuob ullo ī tuori cōprehendisset obstitu. nūq̃ rorbar dū epm̄ suessionice urbis sine cōsensu nro deponerent. depdarent. y in exilium pulsū monasterialī custodia manciparet. Et infra. Quid rogo de pbris et de inferioris gdū eticis ageret. q̃ apno qq causa achalcedonensis cōcilii regul cūrato exigit audiri iubet. si epos tota facultate deponitis. Et ī fra. Ansedes aplica cap̄n est. Frustra g ut multa pcta. cōcilū sardicense ad uulū pp scībens rē cēta. D. Opremū et ualde cōgruentissimū ē uidet. si ad cap. id ad bāt. P. sedē de singlis qb; q; pūnciis dnī refer sacdotes. Ar tē adeo hanc despicitis ut ad ea nihil de maiorib;

Card. Deusdedit collectio canon. Carolina. Inter an. 1099 et 1118.

[S. Aug. de civ. Dei] Catal. episc. Rotomag. Carolina-Gothica. C. an. 1110.

Actibus egregius meritis pastor ueneranda.
Justus et insignis ranilandus in ordine fulsit.
Compatiens cunctis mitisque referre opimis.
Prefuit in populo domini ueneabilis hugo.
Et tenuit sede subiectis dogmata uite.
Sede robertus dignie pastoris adeptus.
Viribus enituit sedis iuste quoque uixit.
Primo deuotus pastor prius inclitus actu.
Suscipit ecclesiam diuino iure regendam.
Culmine pastoris nituit rainfridus in omni.
Actu magnifice constructor pontificatus.
Remigius psul regali stirpe creatus.
Vixit deuote populo dans dogmata uite.
Psul meinardus bonitatis odore referre.
Subiectos docuit uiciorum sorde piauit.
Presul successit cui gillebertus in omni.
Constans et lenis populi pastorque fidelis.
Rencuardus huic successit in ordine felix.
Hic aluro mittes compescuit atque rebelles.
Gumbaldus iuste tenuit moderamine uite.
Prospicuus populo ueneabilis ut pote pastor.
Insignis paulus pastoris culmine dignus.

Hathan clarus et nullo nobis auctus.
Presul mauricius doctrine luce referre.
Moribus grimius prefulsit et actibus almis.
Puigil antistes in eadem sede iohes.
Legis aplice studuit documenta tenere.
Post hunc Willmus uir nobilis atque benignus.
Catholice plebem tractauit rothomagensem.
Catholico more gaufridus functus honore
Ecclesie multa bona contulit intus et extra.
Hunc successit amor plebis tremor hugo potentum.
Clarus auis clarus studiis recreator egentum.
Presul rotrodus sequitur sacros pietate.
Prefulgens genus et nobilis nobilitate.
Hunc sequitur dignus Walterus lincolienses.
Rothomagi sum tres de psule presul.
Robertus psul nunc cognomine pullus.
Solutus hinc uere subeundus pascua uite.

Justitiae [illegible] hyeldu psul et cuscen.
Mauricius pater egregius populum bene pexit
Hrauus finis atque pius sine crimine [illegible]
[illegible] de nobis [illegible] pro odo.
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

Virtutis norma mores plenorida forma · linea iustitiae pacis dec archa sophie
Aplexon i expes. G. psul rothomagensis. hic iacet arca cuius capit hic quae clauda
prulit etnia regis patriaque supina. Det dei huic hodie minus penisque maneat
Post ea bnardus de uide egidius. et guillm.

Laici. Rodolf. Wecel. Trimpin. Diemar. Friderich pat eior enguiori.

Acta s hec anno dni ad c xxxi. indict. viii. vi nupt. fria vi. sub epo Ottone. 7 ppositto Ebhardo.

Notu sit oib xpi fidelib qd hiltegart de Crhenbach delegauit ppria ancilla sua Adalhaida filia Walmanni. ad altare. s. Iacobi iii. vi. aug. anno dni ad c xxxi. indict. viii. sub epo Ottone. ppposito Ebbardo. Cui rei testes s. Canonici. Pposit Ebharo. s. Regil. Beceli. Heinric. Heimo. Berker: & Onrat ratisponsis. Laici. Rodolf. Wecel. Poppo fr hildegardę: Walman pat puellę. Berbere de riedemesdorf. Poppo;

Notu sit oib x fidelib qd dns Gebehardus de Staine: pprios famulos suos Wigbtu & sororem eius haulica cu filio suo Sigefrido. tradidit ad Ad altare Sci Iacobi. ea editione: ut habent us ministerialiu eide eccle: Hui rei testes s hi. Regil. Beceli. Heimo. Adal. canonici. Laici u. Wolfra de Streebach. Wolfra 7 Folcnant de miessendorf. Goteseale ho dni Gebehardi. Frimbrein. Wecel. Rodolf. Trimpin. Diemar. Beringer. 7 alii plures. Acta s anno dni ad c xxxii. indict. x. vi id febr. Sub epo ottone. & ppposito Ebhardo.

Anno dni m c xxxii. ind. x. viii. Kal oct. fria iii. sub ppposito Ebhardo. Poppo delegauit ancilla sua hallachā ad altare sci Iacobi. Cui rei testes s. Canonici. Regil. Heimo. Beceli. Heinric. Adelo. Laici. Rodolf. Wecel. Trimpin. Gundera. Herdegen de hagenebig. Richolf de eccolifesheim.

[Evangelistarium] Dona obl. S. Jacobo Bamberg. Carolina-Gothica An. 1131/2.

intendens uigil pseuiuit sic benigne eos legatos 7 ipsos uota ita gaudentes qd debitae ad consecrationem
sacri impij ipsum sine prouisionis conuertis ut p gaudentes preb. q. iocundi fuerint sed tue eueniat iniuria
biles gratias actiones obnoxij teneamur spectato urae sectari exhibe. Insuper dns Gyenach de Vill 7 urae urae
magnus 7 nobilis uiuus qui e uir pudus 7 arcti spectus p hoc fdi aduocam. ppter accede clementiam
ei eisd uaris prudentib. quicqd supplis exparte mea urae exposuit benignitate eid indubitanter fide
adhibeatis. Litae. Bald Comes Flandriae. Bayn. 7 marchionis Lamarche.

Sanctissimo patri ac dno J. sacrosce Romae ecclae summo pontifici. Bald Comes Flandriae Bayn 7 marchionis La
marche salt 7 promptu cum oi deuotione famulatu. Post obitum Henrici Imperatoris nos una cum principib
Imperij ad quos de iure spectat electio de eligendo rege sepius tractauimus. Post uarios tandem affectus sicut
dno placuit in serenissimum dnm nrm Regem Ottonem uos 7 ecclam Romanam deuotissimum uestrum celebrione
contigerunt. Qui postmodum in sede Augustorum aquisgranensi coronatus ac consecratus plenitudinem p manum
Coloniensis Archiepi. ad hoc urae eum oi qua decuit sollempnitate inuitum optinuit. Nos igitur Regis
electionem qm qd uiste fecim et nd dubitamus rata habentes. tras nras quas de Imperio recepimus a manu
sua recipientes facto homagio illi fidelitatem uiuum. Sectati igitur urae pae reuerendae oi qua possumus
affectu supplicamus quatenus ratibile ipsi electionem coronationem atque ac consecrationem rata habere noletis
eam confirmare. atque ipsum regem ad Imperij consecrationem uocare paternis precibus dignemini. ut ad eo
sequendum ecclae Romae imperiali ipsi ministrem 7 aliis obligemur. Litae. A. comes de Dasburg 7 oi ceteri.

Sanctissimo dno 7 patri J. sacrosce Romae ecclae summo pontifici 7 venabilib dnis suis cardinalib. A.
comes de Dasburg 7 oi ceteri debitam reuerentiam 7 paratu in oib obsequium. Cum fuisset reb humanis
Henricus Imperator exemptus nos 7 alij principes dnm Ottonem quondam Henrici Ducis Sauonie in Regem Roma
norum elegimus 7 ipsum ea qua decuit hc sollempnitate p dnm Adolfum Coloniensem Archiepm apd Aquisgranum
consecratum in sede regia sicut a Karolo constitutum erat locatum. Rogamus igitur sanctam uestram ut hinc
consideratione ad miserias 7 oppressiones quas pnouissimos Imperatores Friderici 7 Henrici filii eius
sustinuimus electionem dni nri Regis Ottonis confirmare 7 ad Imperialem consecrationem uocare dignemini
7 partem aduersam a fidelitate quam Duci Suuie fecerunt absoluatis. 7 p censura ecclae
sancta urae electioni consentire compellatis. Litae Coloniensis Archiepi.

Sanctissimo patri ac dno. J. sacrosce Romani sedis summo pontifici. A. dei gra sce Colonien ecclae minister humilis. deuotum obsequium. 7 orationes in dno. Post obitum. Henrici Imperatoris nos una cum aliis principibus de substituendo Rege sepius tractaremus. quid sce Romani ecclae expediret. subditisq; imperii. qualiter quoq; prioris Imperatoris oppressiones euitare possemus. sollicite deliberauimus. Protendimus igitur aios ruos ad diuersos Imperii principes. et sicut domino placuit serenissimum dnm. Ottonem Henrici Ducis Saxonum. filium. in Romanorum Regem rationabiliter elegimus. Postmodum uero in Augustorum sede aquisgranensi locauimus. Et sicut debuimus ea qua decuit sollempnitate consecrauimus ac coronauimus. Ipse uero dns Rex in timore dei 7 reuerentia sce ecclae. omnia iura Romani ecclae. aliarumq; ecclarum. bona sibi conseruare ac manutenere intendit. Nobis etiam aliisq; episcopis prauam illam consuetudinem aliorum imperatorum. qui decedentibus episcopis 7 abbatibus. Principibus. in mobilibus rebus. se seq; mouentibus succedebant. liberaliter remisit. Paternitatem igitur uestram attente rogamus. quatinus rationabile factum nrm aliorumq; principum q de iure eligere debent attendentes. merita quoq; dni nri Regis. patris ac fratris sui palatini. Regis quoq; anglorum auunculi sui qui a seruitio 7 unitate ecclae nunq separati fuerunt considerantes. iniurias quoq; Ducis Suuie. patris ac fratris eius non dissimulantes magnos 7 honorabiles uiros. quos ipse ac principes de comuni consilio ad pedes sanctitatis urae transmisimus. benigne recipiatis. ac benignius remittatis. Et rationabilem ipsius electionem. consecrationem. ac coronationem confirmetis. 7 ad imperii consecrationem uocetis. nros quoq; aduersarios 7 ecclae. a fidelitate Duci Suuie prestita absoluatis. 7 nro Regi obedire ecclastica censura compellatis. Nos etiam p patrimonio ecclae Rom dimittendo hac conseruando pro ipso dno Rege spondimus. atq fidiubemus. Litae principum 7 baronum alamanie. cleri 7 laici.

Sanctissimo patri ac dno. J. sacrosce Romani sedis summo Pontifici. Principes 7 Barones alamanie. Clerici 7 laici. debitam in xpo reuerentiam 7 sinceritatem obsequium. Cum

Innocentii III regestum de negotiis imperii. Gothica. Inter an. 1198—1216.

francorum. britonum. pictauensium multitudine comitatus. Vbi in die sti petri que dr ad
uincula capti sunt cum pluribus baronibus qui cum conuenant. ⁊ exinde ylis de rupibus andegauensis seneschallus
francorum. britonum. pictauensium. andegauensium baronibus comitatum accepta gratia regis anglie. querta. die mercurii
ante festum omnium sanctorum cepit ciuitatem andegauensem. ⁊ eam inuasit. Die autem mercurii ante purificationem
beate marie accessit robertus de courtenay ad eandem ciuitatem. ⁊ eam miserabiliter depredata ⁊ in parte combusta.
M.cc.iii. In festo paschali fere a.xj. aduenientes W. o. de aup. seneschallus andegauensis. et recessit.
cum exercitu suo. Beaufort. sti gilberti et reddita est. Deinde in festo die.xv. philippus rex francorum na
uigio adductus. iuxta ciuitatem dictam chinugaym. In eodem etiam insulam apud castrum nouum quod est pictauensis. ⁊ andegauensis comitatuum brannibus ⁊ iuxta gilberti ⁊ defendentibus se aliis. omnia ei potuerunt. Sed
inde deficiente regis anglie auxilio ⁊ filio. claues eidem castri sese pacifice occiderunt. ⁊ W. seneschallus exindignatione turrim ⁊ muros. coloreni pictauensis. Deinde de die in die multiplicata est
milicia in regionibus cenomannie. pictauie ⁊ andegauie ⁊ brittannie. ita ut ylliis ⁊ castris ⁊ oppidis depletis ⁊ gibulis nisi etiam aut oddinis parcere. In quibus inter seditionis procella
Rex anglorum de suis spiritualia reportant quibus turbata normannie omnia erant instante aduentu domini
in angliam ciis restituit. ut rem reparato exercitu fortior ⁊ securior redire. Interim autem alieno
ra gdam anglorum regina ⁊ regis mater apud pictauum. infirmata ⁊ recessit. de e mortem rex uehementissime
gristat magis et cumuit. ⁊ in normanniam redire ultra quam satis distulit. audiens igitur rex fran
corum regis anglie discessum. in normanniam cum oi exercitu suo se ingessit. ⁊ gibulis ⁊ capti
uatis undique oppidis ⁊ populis ad falesiam deuenit. quem s sti difficultate plus subiugauit. In
tum a britonibus monasterium sti michaelis cum ipsa abbatia igne impposito deuastatur. Hec mora
rothomagensis ⁊ vernuel sese ultro dederit. ⁊ sic tota normannia ditioni regis francorum per
ductiones manifeste subiugatur. Videns itaque rex francorum sibi prosperare apud normanniam succesisse. apud chinon exercitum congregauit. ⁊ habito inaudito gilberti uix tandem castellum de rusdech
obtinuit. ⁊ inde recedens. Ylliis de rupibus et exercitu pictauorum. ⁊ andegauensium. ⁊ francorum. ad oppidum obsi
dendum reliquit. ⁊ apud loches sese recepit. ⁊ pace seductoria obtinuit. Cum autem uidet rex francorum
quantum memoria digna quam erant inter castra chynon ullo gilberti ut pace ut pacto ut philippus W.
de rupibus se reddent apud chinon se gauisi. ⁊ omnem exercitum suum undique secum adunauit. ⁊ paratis machinis ⁊ chuffis ⁊ innumeris oppida de chinon cepit impugnare. Cumque illi quia infirma mania
erant neque quia longa tempora resistere posse uidebant. quod uictualium habebant cum armis ⁊ cum igni
gibuerit. ⁊ murus ante suphoches pertinuerit. ⁊ exercitus utique ad mortis diem. uiriliter dimica
M.cc.iiij. Fuerunt.
M.cc.v. ~~Cum autem inter francorum rex quantum memoria digna quam erant inter castra chynon ullo gilberti ut pace ut pacto ut philippus W. de rupibus se reddent apud chinon se gauisi. ⁊ omnem exercitum suum undique secum adunauit~~
M.cc.vi. Venit rex francorum apud bracheslac in die ascensionis. ⁊ in chinon recedens castrum de b
scheyac subuertere cepit. Crastino quam ascensionis die andegauium ueniens et cum honore ab
epis abbis clero ⁊ populo suscipitur. ⁊ ibi pernoctans nannetum expetiuit. In e aduentu claues
gerulari claues ciuitatis obtulerunt. ⁊ sese ei dominio subdiderunt. audiens igitur rex francorum
quod rex anglorum in normanniam ciis reparare disponeret. die pentecostes a nannetis recessit. ⁊ post ⁊ op
pida ⁊ munitiones normannie ante militari premunuit. porro rex anglorum filio ⁊ mandato ui
cecomitis de toarc ⁊ quibusdam baronum pictauensium apud rochele in uinculo comitatus exercitu applicuit. ⁊ oppidum de tore cum ciuitate ipsum et chinugaym ⁊ primo diam pictauiam ingressus cum ad ad
flumen ligeris puenisset. nullum nauigium transeundi inuenit. Die igitur ascensionis quam nauigiis de
marie pressit diuino fere auxilio quod etiam dictu mirabile. ⁊ uiris inauditum ipsis uenientibus ad pontem

hoc anno W. de bellomonte iy obtuno sci mau rilij gleccia ? eps

cuncta. Si fortassis hec quoque est infinitas questio
magis, aliquid commungit infinitas numerum materiis et
incorporalibus et aliquam habitudinem.
nos autem mundimus sensibilibus et equivocis facimus
sententiam. unum in his, aut id est corpus infinitum aut
infinitum corpus malignemur. Quare nabili perscula
tibus et huiusmodi videbitur numquid infinitum est. si enim
corporis ratio est. quod platonice determinatur. id utique erit
corpus infinitum neque sensibile neque intelligibile. Ar
uo neque numerus est. licet tamen septimus et multitudo nu
merabile enim numerus. aut hylis numerum. si ergo
numerabile contingit numerari. et cum sint numeri est
possibile infinitum. Physice autem magis considerandum
est hylis neque enim compositum possibile est esse infinitum
neque simpliciter corporeum non erit compositum infinitum si
quatuor sunt elementa magnitudine. necesse enim pla
ne. et equalia semper contraria sunt. id est unum eorum

5

10

15

20

25

30

35

40

III

stanciis. ⁊ prime cū eis q̃ fiūt de aromatis. ⁊ cū euacuata est
ſi ē malū ut āministres ei electuariū fortē de illis que
digerūt ⁊ constringunt stōm ⁊ aprūt opilones. ⁊ illud p̃
ablationem febris ⁊ accidentū. et si quid ad stōmā ē. ut
si fiat in ea coniectatione: tunc eni fiat. ⁊ illd quo prius
datur in potu. ē aqua ordei. ⁊ alij sic fiat. tale quale ordeū
agresta cū cuanburia ⁊ amigdalis paucis. ⁊ infrigderur
lectus eius ⁊ ornamentū eius. ⁊ crocisti de camfora i q̃bus
ſi ponitur reubarbarū. De fe. effi. et apostemate ⁊
ebriet sequentes apata minora sigt c ⁊ cura. C. xix.
fiūt putride. ⁊ q̃n associantur ei ethica. ⁊ nō fiunt
de numero febrium effimerarum apata uo apparencia fiunt
furūculi ⁊ exurunt q̃ euenūt in ea. ⁊ prime apata mag
ma. q̃ fiunt in membris glandosis. ⁊ in carnibus q̃ notan
tur molles sicut illa q̃ fiunt in inguinibus. a suppuratio
nibus epis. ⁊ in alis a suppuratibus cordis. ⁊ subaure a sup
puratibus cerebri. q̃n sequuntur febres. ⁊ si euacuatur q̃n
illd quod pueniet ex eis ad cor bone ignitat q̃n calefactio
sola aut cum putredine. Quod si fuerit calefactio sola. tū
erit de genere febrium apatis interm̃ecor. et primū quod accidit
de illis febribus sequentibus apata sequens causat pruritus
et ulceribus. ⁊ scabie ⁊ dolorib; ⁊ passionibus. ⁊ calibus ad q̃
expellitur mane ⁊ retinentur in uisceribus. ap̃ carnes mol
les. est de genere febris effimere. et plurimū quod accidit de illis
febribus sequentibus apata quoq; cause fiūt antecedentes sicut
repliones ⁊ opiliones preter ē putridū. et febres quidē
sequentes ea primū fiūt effimere. ⁊ si nō fiūt effimere. fiūt
male. ⁊ primū quidē tūc sequuntur apata sanguinea. ⁊
q̃n accidit sequentes erisipelam. ⁊ illa ei. Signa. Signa ea
rū sunt ea que dicunt de affectione apatum ant eas.
⁊ maxime est rubea in flata. ⁊ adducū in ea sup disponem
sanguinis. ⁊ si ē caliditas uehementis mordens. quus fit
multitudo eius in pis. q̃n hi apata fiūt sanguinea. si fit
febres sequentes erisipelam. et istis febribus succedit hulceratio
⁊ ē pulsus in eis magnus uelox frequens. p̃ repliones
⁊ calditatem. ⁊ est urina aquosa alba. p̃ cursū materū
ad apata ⁊ ulcera. Cura. Opus ut affectio fiat in ea ē
stōmia ⁊ fluxu ventris. ⁊ curetur apa cū eo quod ordinatū in capito
suo. ⁊ subtilietur regimen ⁊ si bibat uinū oto. ⁊ si aliter
nisi post declinationem cōplectam ⁊ nūa sunt ei extrin
gueria infrigidantia hulcerantia. ⁊ empiria infrigida
ta cum nuce sup membrū infirmū apostemosū ⁊ ea que si
nocant apata in suauare ipsū cibū sine infrigdare
uiam inter ipsū ⁊ cor infrigidatione penetrante i pro
fundū. De fe. effi. et spinitudine l' desiccare poro
et febris rem sequitur pu ⁊ sigt c ⁊ cura. C. xx.
uationē reddituros p̃ opiliones si profundat. et
plures quod noles cū dimittunt cōtinuendum fuit ba
neandi. febrū. et plures eor fiūt illi in quor corporib;
generatur uapor colericus p̃ complexionē corpor eor ⁊ adoru
por ⁊ aquarū eor maler. ⁊ p̃ dispones eor accidere et in
gliis. Cura. Curō ei ē ercindē ⁊ āministrare balnea
⁊ sudare in eo post declinationē. ⁊ fricari cū eis que fiūt sic
furfur ⁊ farina fabarū ⁊ amigdale amare ⁊ semē melo
nis. ⁊ aliquid de alusthen ⁊ bauracch. ⁊ fit alij eius eni
guens humectans. ⁊ unū eius fit primo cū mixtionis
⁊ propter balneū multoaens. De fe. effi. et calidita
tis. q̃n accidit ex aliqua aeris re ⁊ sigt c ⁊ cura. C. xxi.
⁊ calcetamen ⁊ tamen febris effimera. et pri
mū ebriū. q̃ accidit ex uehementia caloris solis. ⁊ ē ma
ma suspensio eius ab ipsū ab. cū primū quod eo ledit
fit caput calefit eius aer eius. ⁊ puenit ad cor. ⁊ fit fe
bris. dū spargitur in corpus totū. et q̃n fit eius su
spensio cū corde p̃ caliditatē ancilis. ⁊ q̃n accidit
caput a calore. ⁊ illa que et sole accidit plurimū ipsi
mit in cerebro ⁊ capite. ⁊ p̃ illud quia ē mūdus. im
pletur caput eius. et illa que ē fit ex sole si fit ex di
ebus canicularibus. ⁊ ex balneatione. ⁊ ex alijs ipressio
nem facit in cor. Signa. Signa fiūt causa euenūs
⁊ uehementia inflammationis capitis in parte sola
ri cerebrali. ⁊ forsitan est cū grauitate ⁊ repletione
si ē fiūt corpus mūdū. ⁊ magnitudo baneitus in p
te cordiali. ⁊ est illd quod apparet de corpore uehemen
tis calefactionis calidus intrinsece eius. et de illis quibus
fiunt illud. est fiūt eius minor sicut illius cuius calid
tas est illa caliditas. ⁊ est in hac habitudine contrari
a et que ē ex densitate. Cura. Est nacim ut incipia
tur in curatione eius cū eo quod infrigidat et embrocas
sup caput ⁊ pectus et loco longinquo. ⁊ detur in potu
aqua frigida ⁊ que currūt cursu eius. ⁊ tunc cessatione fiat
illud quotidie. ordinet febris. cū q; auferitur ingre
diatur tinam ⁊ si tangat cū tina eius si fiūt cū eo
febris. ⁊ balnea cū cū aqua repida. ⁊ si permittat aeri
eius calefacere ipsū. ⁊ si tum eas et effusione aque cali
de sup caput eius. q̃n ipsa humectat ⁊ resoluit febrem
et nostras ad balneum si plus est q̃m nostras ad mū
gendū. cū ergo egredietur tunc frica caput eius in olei
frigidis sicut est oleū rosatum ⁊ de nenufare. De febre
q̃ accidit ex frigore ⁊ balneatione cū a effimera
tantum fit et soliditate ut frigore ⁊ signis
fiūt condensentur non apparentes. ⁊ cura. C. xxii.
⁊ coartantur uapores fumosi sm q̃d dicū ē in illa que
fit ex restauratione. hec accidit febris. ⁊ multoaens pdu
cit ad plus dam. ⁊ nō pducit ad illam febrem nisi
q̃n uapor pfocatus est acutus si suauis. suauis eni si
grauat cam. Signa. Sunt cause ⁊ q̃d corpus in ea ē
primis cū tangitur est si uehementis calditatis. ē
q; figitur manus sentitur calor elenatus. ⁊ pulsus si
est in pranitere in qua ē in illa que fit ex angustia
⁊ rustica ⁊ fame q̃n si ē illic resolū. et est uelox p̃ ne
cessitatem nisi fit singul uehemens. ⁊ forsitan de ma
no durities. ⁊ oculus si est profundus. imo aliq̃ ē in
flatus p̃ uaporem coartatum. et urina q̃n ē alba.
q̃n calditas ē pfocata. ⁊ q̃n est rincta. q̃n calditas
que resoluit fiūt et potis expellitur ad unam urinae.
Coopiantur in febre donec fluent. cū ergo Cura.
declinat ingredientur balneum ⁊ balneentur cū aq̃
ad calidiratem declin. ⁊ cū aere calido. ⁊ embrocentur

i pcō mortali ſz ſe aliquāto ꝗ put accepi t
p̄ ēe p̄destinato i ꝓpōe ē qn̄ ſaluet. ¶ Sz hiet
modꝰ adi aliquātꝰ homiꝫ ioue. ſic ei aliq ſuit p̄
destinatꝰ ꝗ ſalu ꝛeprobatꝰ. qn̄ ab ad ē immuta
bile ſed aliq ſuppōe futuꝝ ē conatu ad immuta
d̄ ꝗ omittat ꝛeto. vn̄ totus conatꝰ immuta
re uolēs ꝓ ē ad tollēdꝰ ꝛeto ſic ſi neū ē q̄ ſor
tes moueat ſi ēnt. q̄ ulꝫ ꝓxime ne moueat
ꝓ ꝓxime ne ēnt. ꝗ maiꝰ ē qd p̄destinatꝰ
ad ꝛeprobatꝰ pue ido ſunt mō conatu ꝓxi
mi n̄ poſſt. g̃ ſi ſimiliꝫ ull ꝓpōe ē qn̄ ſaluet
ulle t damnet uſtē. ſiuꝰ qui damnādꝰ ē
ad oppm conat. vn̄ ait homi nō adiuuāda t
negligēdi ſcpt̄ t tollit omis exhortatio ſalu
tares t ꝓuiſio t ſacrꝰ ꝓcepto q̄ tot ē uanis
ꝓa ocurrit alii. qd aliꝰ ꝓs p̄ſtiā opiō ſeo.
uet petri ſaluari. g̃ ſaluabit. ano ꝛigēs ē. qz
i medio diꝰ ꝓplicat ꝛingēs exprecari. vn̄ n̄ re
pugnat ꝰ ꝛingen obꝰ ſeato ul uolito ſimꝫ
t ꝰ immutat p̄destinatꝰ ſi ſaluet petri n̄ neco
ſz ꝛigēs. t g̃ nec ſalus petri nū ē ſz ꝛingēs
t ꝰ n̄ ꝰ necitate ſaluabit. ¶ Sz n̄ ſte mo
do adi difficultate euadit. qtūcūq ei ꝛigēs
p̄destinatꝰ de petri. ecq̄ ei p̄destinatus mu
tam n̄ pōt. nec petri ſuo conatu poſſt tollē ſu
ā p̄destinatꝰ. n̄ nudus ſua ꝛeprobatꝰ. vn̄
manꝫ eadē occasio exhortandi t negligēdi ſcpt̄
nā ſicut anis ē ꝛigēs ſz immutabile. g̃ nūs i
mutabile ent q̄ ai eum ꝛigēs immutabiliter ad
ad conatu fructuoſu ꝛeto t uanū. opiō

ꝛeto. ad finalē penā ꝛeprobatꝰ. qd
Reſtat ꝗ nūc dicē qd vi. vn̄ i ceu dd ſz uiuꝫ
ſle tenēdo ē qd predestinatꝰ nullatꝫ immu tem
tabilitate ſouet. cū ſalutē ſaluādorꝫ. n̄ re
probatꝰ cū penā hom damnādorꝫ. ¶ Si ei
hāc mouet p̄destinatꝰ hoc eēt ul ꝛte p̄ſtē
q̄ ꝓpōit. ul ꝛte uolunctatis t ꝓpōit q̄ ſor
tes ꝓpōnit. ¶ Sz ſtat q̄ nō ꝛte p̄ſtē qn̄ n̄ ap
pīat n̄ ut fuꝝm ut ob hēcat iferre ad i
futū ad ſtatū ſtatū q̄ euenet ut ſtio ēm ſunt
ad b n̄ ꝛte uolunctatis ad ꝓpōit. qn̄ declarat
ē q̄ nulla uolitio ēm ꝰ ꝰ mutat ſit ſi ſaluet pet
mag q̄ ſi ꝗ oppōit. ſz uolūtas oppōs dicē
ſ. nuſticatio p quim t ſiſicatio p gliam q̄ ds o
pat ut punit ab eno ſuit ꝛ ꝓpōit qd ꝗ ds ꝰ
ſaluet ſi petri. ſtat ad q̄ tal opꝰ ut punita i
ullo affiat ſaluet petri ut fuꝝm. t p nis
nō pōt iferri ex ea q̄ ſalo pet fuꝝm g̃ ad
euenat. g̃ nullo mō p̄destinatꝰ ad q̄ mt
mutabilitate euenit. ¶ Ꝗ nō plo dicit immutabilitate ſaluandi
petri qn̄ p̄destinatꝰ euenit ab eno q̄ euenit ꝗ
qn̄ hodie ē ſaluatꝰ. dnū ē ei ſepe q̄ nullam ēt
dūmatꝰ ꝗ ꝰ ex p̄ſcia ſiue p̄destinatione n̄
illam nꝫ q̄ ꝗ ex ſua actuali poſitē. ¶ Ceo
conſtat quod ex hoc qd hodie petrus eſt
ſaluatus nō tollebatur contingēs ante
quam actu ſaluaret. quin poſſet ſuam
ſalutem impedire t eum effectu. nec ante
tempe determinate vin petrus ſaluabit. licet

a. Petrus Aureolus in l. I Sent. Gothica. An. 1317.

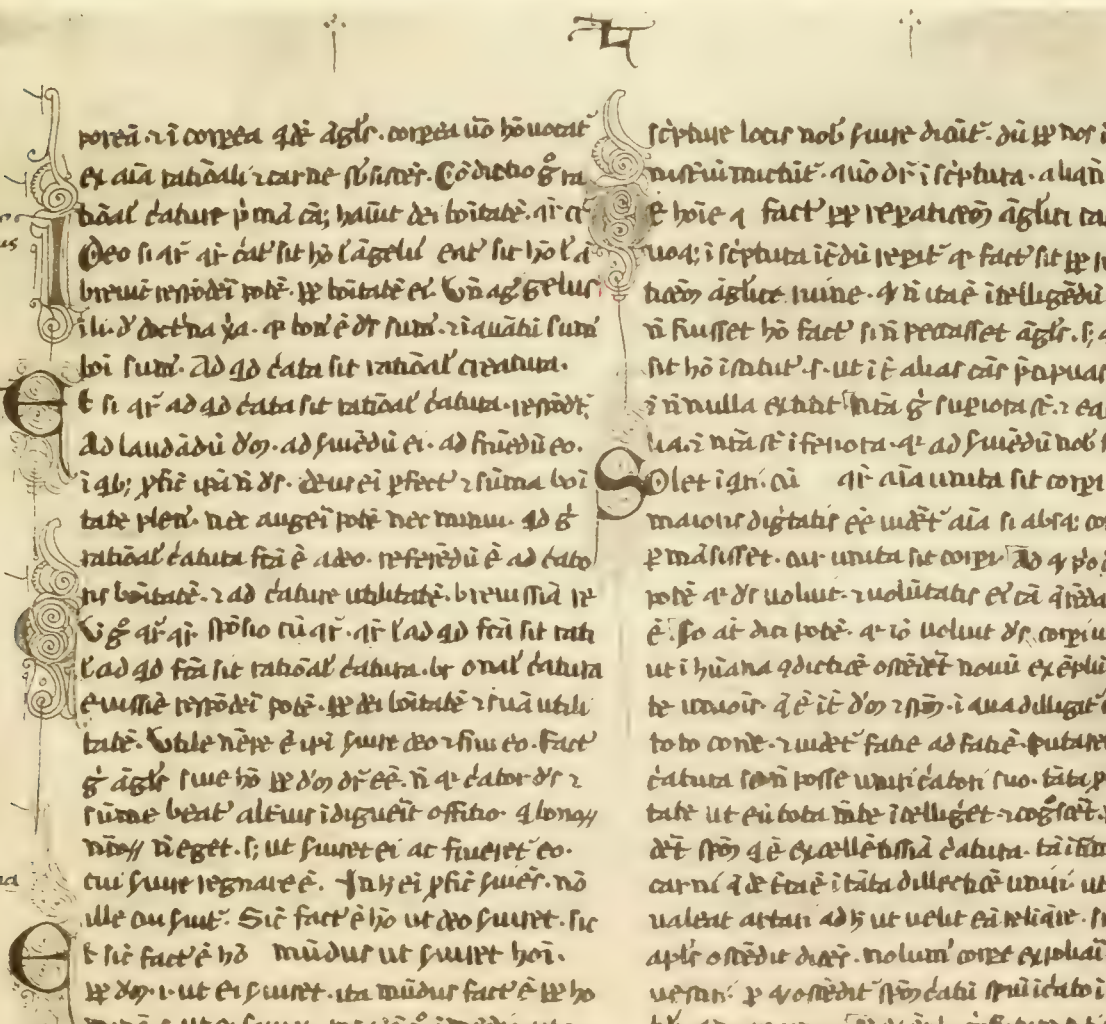

porea. ri corpea qdē aglis. corpea uō hō uocat
et aīa rationali. cū de ſ ſiſter. Cō dicto g̃ ra
tionāl ēatur p mā cā; habūt dei bōitatē. ſi ar
Deo ſi ar ſi cat ſit hō l angelus ent ſit hō l a
breuē ꝛeſpōdēi potē. ꝗ bōitatē ei. Cū ag g̃ ſ
ſi. d dicit na ꝓa. q̄ bon ē dr ſum. ri quātū ſum
loi ſum. Ad qd ēata ſit rationāl creatura.
Et ſi ar ad qd ēata ſit rationāl ēatura. ꝛeſpōdēt;
Ad laudādū dōm. ad ſuiēdū ei. ad fruiēdū eo.
i qb; ꝓſiſt ꝓpōnū dr. dēur ei ꝓfect. ſūma boi
tate plen. nec augēi potē nec minui. ad g̃
rationāl ēatura frā ē adeo. ꝛeferēdū ē ad ēato
ne bōitatē. ad ēatur utilitatē. breuiſſīa ꝓ
Ꝗ g̃ ar ſi. ſpōſio cū ar. ar l ad qd frā ſit rati
l ad qd frā ſit rationāl ēatura. ꝗ ornāl ēatura
euiſſē ꝛeſpōdēi potē. ꝗ dei bōitatē. ri ſuā utili
tatē. Vtile nēpe ē ꝓi ſuiēt deo. ſiui eo. fact
g̃ aglis ſuie hō ꝗ dōm dr eē. n̄ q̄ ēator dr
ſūme beat altiuꝫ i diguēit offitio. q̄ bonꝫ
nōm n̄ egēt. ſ; ut ſuiēt ei ac fruiēt eo.
cui ſuiēt ſeruire ē. Ita ei ꝓſiſt ſuiēt. nō
ille ou ſuiēt. Sic fact ē hō ut deo ſuiēt. ſic
t ſic fact ē hō mūdus ut ſuiēt hoi.
ꝗ dōm. i. ut ei ſuiēt. ita mūdus fact ē ꝗ ho
mīnē. ſ. ut ei ſuiēt. poſit ē g̃ i medio. ut

ſcīptuē locus nob ſuiēt dicūt. dū ꝗ dor i mu
ſicū muchit. q̄uō dr i ſcīptura. aliquā hō
ē hōie q̄ fact ꝗ ꝛepatiēdō aglū tar.
uoq; i ſcīptura ē dū ſepit q̄ fact ſit ꝗ ſepa
tādō aglū iuine. q̄ n̄ utaē iteligēdū ai
n̄ fuiſſet hō fact ſi n̄ peccaſſet aglis. ſ; q̄ uta
ſit hō i ſtatu. ſ. ut i ē aliat cās p̄ꝓpuat ſ
i n̄ nulla ēſtat ſtā g̃ ſuꝝ ota ſē. ꝛ ea ma
ua. i ſtā ſē i ſtā. q̄ ad ſuiēdū nob fra.
Solet i qn. cū q̄ aīa unita ſit corpi.
maiorē digitatē eē uidēt aīa ſi abſq; corpe
ꝗ mā ſuiſſet. cur unita ſit corpi. Ad q̄ ꝓ dica
potē q̄ dr uolut. ꝛ uolūtatis ei cā q̄ ſtā n̄
ē. ſo ait dica potē. q̄ ꝰ uolut dr corpi unit
ut i hūana q̄dictē oſtēdēt nouū exēplū bea
te uitaoir. q̄ ē it dōm ꝛ ſm. i aua dilīgēt et
to to conē. ꝛ uidēt fane ad fatē. putauēt ei
ēatura ſon posse unit ēatori ſuo. tātū ꝓpīq
tate ut ei tota mēte i dēlīgēt. ꝛ cogēt. ſi u
dēt ſm q̄ ē excellētissīa ēatura. tā i ſtime.
cū n̄ q̄ ē ſtat i tāta dilectē unit. ut n̄
ualeat aliam ad ſ ut uelit ei relīquē. ſic
aplis oſtēdit dicēs. nolum corpi exploiari; ſi
ue tam. ꝗ q̄ oſtēdit ſm ēatī ſpūi ēato i essa
bīl. q̄ more unit. ꝗ exēplo g̃ fuiēt ſo bētatis

ad qd creata ſit realis creata

deo ſuiēre regnare eſt

b. Petri Lombardi ll. Sententiarum. Gothica. An. 1284.

vnisquemaĩ gr̃ie saliceria usu capit̃ dicne dnia ret
sinc in cão. ff. de usu cap. li. sq̃ maĩ gr̃ie cõno dicq
na plaa ut pnapi ut cl. nõ oim sic ei parat plus
mm̃ ut sumere osti In glo ult ibi. nemo. dicat
osti q̃ lec ista nec lligit̃ cum ipẽ mpr nõ rndic
sic ei pcrel. ff. acq. rer. ibi. i. glo. 9 cor. B. phy. h. vim̃
ubi nõ plures dq̃ dic ut. j. decq̃ spũ. c. ult ipn l. vj.
Qvm ordinem Cystacenses prepni.
Quo ñ fit mno de ordie suo sue mu ñ possit
dunsic nõ eget spũlue. sing. lr. ñ ei laqueũ
de indulto unr̃ eois ul̃ e p pnulii o cdi id q̃ de nunc
cõpetebat sm vmẽ indulsit a lite de nunc eoi imp
eqnes cystacenses sup hy sup qb. sk pnulian. ac
sufficat q̃ fiat mentio de ordine a ipsorũ lite ul
indulgencẽ pnullin q̃ hiat ac de pnullio mẽto.
ff. di. j. de re iudi. item ad sicut q̃ nõs. c. i. 9 p. ide osti
q̃ sunt mare dicat sic suaĩ i anna q̃ sũ ipsorũ
conuu cystacense nõ sũ mtãe de ordine eorũ non
ualeat religiosorũ ei alij alius sanctorũ abbatiãs sed
id q̃ dañ ẽ nõ eet nãe fi mãdm de pnullio obiectũ
j. e. cõstituta sic nõ ualet. i. lite mgb. ñ fiat sed ñ
mno de statuto q̃ nõ ualebit lite ie qb. ñ fit mno
de pnullio sed nõ in lite gr̃ie se cas. in lite eis in sua hac
sm Innoc. ordinis. nõ dicit pnullio pnullegiata
Ij. glo. ie. p q̃ones. q̃ d sic sup re non. ie. Cen. glo
dat sumlle pro eqnt obiat q̃ sd lnis p sp̃ di ingat
Ing. la. j. ibi. in cto. sequẽ unr̃ gnn. q̃ illud pcẽ
assimũ lenu quod ad sp̃in dicenti ẽ. sp̃ pnulli q̃ di
In. gla. j. ibi. aliud nõ ẽ aliud vmo si. ẽ pnulli re
dẽ ibi. mẽtacm. ide Innoc. In. glo. ij. e. generalib
sm uenũ lecum de qua. s. glo. prnã eli pnulin de
singulaĩa ipsorũ pnilla colli nõ pot ipi mtãe nõ
sed al' eet mnale conuu pnullin sic. nõ q̃ re. xxv.
q. ij. nisi sunt dicebat Innoc. q̃ sup sso uenunt
sed dicebat q̃ si sunt exp ssa nõ nisi lucrata de ista
hui sse ut si dicaret pnullio tmate ul exp sse remi aa
cũ de eas ex multiplia de pnul' accedunt aby die o p.
ñ pnulli lucr sit gnal' omer ni oia sing. generalia ter
sentia. s. oia monasteria eidem ordinis et sunt omis
lucrata renouce q̃ pnullin fiunt in pmetate vnd
nõ uale sule si de ipo nõ fuẽ mtãem ut di. ri. s. c. i.
i allegatum. sin fit mno de ordie nõ teneat ue mte
cata. si fiat sed mno. nõ uale. ad hoc de plen cult
sm osti. amtãe sic. ide ut dicit ne Innoc. de hy. q. ij.
si qis. j. de actat. ueiens in mult glo.

q̃ si aliqui ut nulliu di. c. si quaq̃ ie. seq̃ ñ ar. ff. de sd. q
in de. i. filie ff. de ann. legata. Ann. ua. c. aaaa. j. d. ulli
tua sed de aliu di. mu. cãtae ei. ubi sũt q̃ sullies quẽ
lite mpetamẽ possessiẽm sup qua mpetãs ei que
nunc uolebat ia. sui trãferuit ulle nõ sue ei tũ malia
ei mtãe ñ te q̃ p lite cas. ap. di. recta. nõ sue ei ẽ cau
sm malia nõ fuit p̃cta ipsa nõ extẽdunẽ ad mlios
nec ad alios. e. cũ mulal. de of. de la. p. 46. ir. nõ st. Innoc.
9 p. 9 ab Innus dicto ñ vites gr̃ie tuta q̃ dñ nõ ẽ ex
tendendũ ẽ sic restrigendũ uedia vñ nõ pcedet de lg
atus dnus ñ uites gr̃ie ñ ep in ñ fortes sit sussi 9 ce
statu de sue ssde dicã de ossd de l. qni. ab bis mãdatau
nõ sũt in vites gr̃ie ata. sue ssde l. dñ. q̃ edũ sicu
as tacõ uiedão tuta restrigit mãdatũ nõ ymo qi cp
sbdie pot dz ole die in de ob. dia restrigi vnj. q. sacen
dii. xj. q. iij. si dnis. ie. q. resistite. ie. q. d ergo. 9 hoc at m
auit uisur. q'amon. ps. i. ir. n. j. c. coll. v. mãdatum
q. ex pssi ñ sunt bt tuan. ep̃ sed ad no. q̃ ad. de ter. ns op
pno ant pp̃ o aulliciuis. in hac plenitudo sic aulliciu mal' aut nõ
fac. ret anguendo ep̃in q. ex ad quẽ pnet collatio
bn fac. sed de nouo ñ ofert sufficẽ ei collo pp̃ ey. mo. illi fa
cẽt mnia. sed ap̃ ẽ ret anguẽd ñ ir. capiendo illi. 9 sic
alio mãdato epi sup̃ ñ aulliciu ad hoc uiuste ret an
guntẽ lite nõ ualerent q̃ by mãdatũ i. a. mo. nay
ir. capi qui erat canoicus. 9 q̃ canoicẽ p. ossi nõ poterat
ẽ ad eos nõ spectabat collatio dicẽ. Innoc. q̃ p lite tal' nulli
uis eq̃ sui uidẽ ibi in fiao. sed canoica. a. uiete licentiam.
pauerit illi ofert uis. in ordine ei p̃. p. tales formas q̃ nõ
solu q̃ fa. sed ofert. sed q̃ sed uis. 9 sic die p̃. ccendi ei
fac. ñ ai. ad dit q̃ d sup̃ sed bt pnuẽ cõno q̃ ir. capere
aliquẽ sibi aliai ecte i q̃ uis ir. capiendi nõ habet
q̃ ual. ant tales lite ñ exp̃sse sarẽ q̃ pp̃ sed cõno i
sed bt ecta sua ad h. j. e. ẽ aliq. by l. vj. si q̃ dicas q̃ re
canoica cãto ep̃o ipsi nõ ir. capiẽ dicit. s. ff. ñ. nom
pauerit ñ dicebat tuan q̃ pp̃ sed bt aliam ut ecte
uiam q̃ bi fiat. 9 ofert quo cãi. 9 sed. h. alie ad eam
spectet. i. collo aut ut collatio ei q̃ collatio ẽ ad ẽ pla
nũ a ut collatio ei q̃ nõ ẽ collatio quo cãi is cui
sed bi. 9 ofert ñ pot ñ pp̃ sed p̃ ecta sua tuan licũ
mte ffe. s. Innoc. 9 ost. a. dia. ac. ergo pot q̃ sed digna
ẽ canoia. 9 plendi in mna ecta de sed. c. i. l. vi. et
ad uncl. tal hi lite vide q̃ dicã. i. de hy. q̃ ff. a. pla. tua
ipsi. ad hoc nõ pb̃ gof. q̃ mnia. ad. stanis nõ liberat
aliquẽ abo ad q̃ tenebat allegat Innoc. per ẽ q̃ ne
pnã de obh. ad mno. c. i. no sup̃. tua o mny. de digi

5

10

15

20

25

30

35

40

45

Habes no. cum monete in statuto punificat hec dicat. ¶ Op. primo arg. q. ista instituto in condictio videat extinxisse vel no. sit sup. fluxa. cum ista condictio sibis no. cum no. suspendat cum est tacite. ut. l. qui fluxa. §. fi. a. l. s. de leg. 1. al. si legatum tonas relictum a substituto a b. lata minus. no. impedit dic. legatum cedere. ut. l. 1. s. e. a. l. hedi. §. plt. n. condictio hic tacite in est tam no. i pedit transmissione mrci ex pte state legatarij. pendeat. ut. l. filios. e. tel. 1. a. l. miles. §. 1. s. tel. 4. dicq. m. l. condictio. que ex ex tm secus. ¶ Op. q. post mortem sit i pletu. ut. l. fi. s. de edict. mstit. cum pot. vltio inte spi. ce his. glo. dicat no. fitcor. cum no. habet nelle nec nolle ultimo iute spm. si no. ne istud ur glo. m. l. filio. s. tel. 1. a. l. miles. §. p pte. s. tel. 4. dicam. i. l. miles. §. pro parte. ac. vt legat. seu

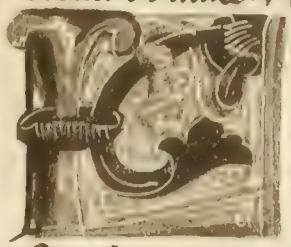

legatorum. fitcio. no. ca. n. §. si cuicta legatum repetitum bis tm tetetur. a. p pto legatario ab hite. vel hedi. a legatario no. cancel. hoc dicatur istum. §. hes m. l. fitcb. §. fi. v. s. tel. 4. ¶ Op. de. l. cui quis. s. de s. pur. p. a. l. si in stipulatus. a. tico. J. de fide ple de esto bro. cum to dic. m. l. si finita i prin. J. de dip. in fec. p dy. ub dixi. a. p a. m. l. 1. oppid. e. de sen. q. p eo q. mt. est. pfecte. ¶ Op. de. l. ucluti. s. e. so ibi. hec ito. q. ex tali repetitione quis no. grauatur ado. iterum semel. tm hic intelligit. qd no. quoc oppidum fiunt. vel ibi dicat. bartolus.

¶ Si quis sub condictione. si una actio i loco alterius succedit eius nam assunt. ¶ Si decem que i archa po loquit. qm. pprietas ausfructus legata fuit pure. so. q. do sub edicti. J. tex. pa di uidunt in tres gones po. dicat. quod pot pete quilz ipo. tar. so i q. tur. ob exceptio. de equita te. m. quod tunc qm. legatarius. pprietatem posset. if. ibi. si cum. v. mf. ubi ple. si. x. stem sa ps principalis diuidit. in dnas. po. quod tar. fit am tione petere so. quod pur. fit ante edice sa ibi. si si obmisit dicat. q. iste legatarius dz. totem pete. ymo uidet. q. qnq. tm. na cu reliqtur usufr. peaue ipa pprietas usufructu ano detet. ut. s. de usufr. cay rey. que usu. co su. p totum si timuit pprietas ergo sequit. qd

Si ad fiscum quem an salta nuda caut. fit ca uere fiscus dico q. no. lz fiscus sit in alia re publica re publica ut i cantate que nuda cautione. fit permitte. ut. J. e. si qm. a. ubi no. alicau hiditas

¶ Cum minores. p ea pte. p qua. diminuitur ipo unq. vel in effectu si est culpa sua. p ea libatur. ab ob. que ex hac stip. descendit hoc dicat bar.

¶ Op. arguet. q. hiditas no. pot ex honeratu ut. l. cum hiditas. in fi. s. ad treb. so. spale est. i hac caut. q. assuit sibi unes act. ex testo. ut. s. e. l. §. si quis sub condict. ¶ Si ei qui continua. ac. bartolus.

Et et ip. sas queio que sit dua int. sias q. diuersae dic ut glo. extra glo. q. to dicat. q. ipse qui sunt i potate cauend. est. ¶ Queio quo ipi suo poterat cauere. ut seuo acquiritur. possum. dicere. plabiliter. q. ipi suo cauerit. a sibi acquirat actio ex hac stip. qa. lit utinq. actere. ex testo. al. secus ut. l. si filius. J. de u. ob. q. l. p. J. de stip. §. vl. alit. q. plialit cauetur dno. p suo. a ipi suo. i cuetur. odonis acquiritur suo. q. est mirabile. ar. l. p hoc. l. si filius fa. §. domus. e. tel. 1. di. hic hys depsons. ac. a sic. ro. fideiuss. tetet. ee. apud. ut res q. ¶ Queio q. cum practica. dico. q. qn. examinat. fideiussores. an sint ydonei. vel no. ro. tm. petit. ut. l. a. b. tro. s. qui satis da. co. ille cum dz. dam. tuc utetur. q. tuc cogitur illum accipere pea. ut ar. l. 1. §. cum nic. s. si cum plusquam. p. l. fal. vel alit. pe. tebz. mt. ee. p se quoie filij. bar.

Et si forte pat. sit coniuncta psona ei soli. in no. pot. dici. m. l. in. e. so. ma. bartol.

Ostq. hecce ista est tota. no. l. aistud pn. apius est multum no. a hoc dicat. si condictio stipulationis. existat tpe. quo no. est psona principal. ucie. vel int. ptacie stip. no. committitur a fideiuss. no. teneatur. hoc dicat in tex. ibi ne mo. uis. 1. hiditis q. psona reponter. ¶ Op. de l. stiam. aut ipa ee. si. §. pu. J. de sol. l. sine hite. in pu. de admi. tu. l. hactenus. s. de obst. pe. so. ubi loquitur i ob. ia octa. pfecte. que pot dimere. extincta p hic ueio m oblone obtrahenda. bar.

¶ Si hoc op. J. e. l. si ate. so. ubi. no. erat p uciem. si erat. hiditas. que pm. repnat. a hec glo. in l. 1. §. item pap. s. de pp. que glo. declarat. istud pu. dixi. m. l. fideiuss. obligam. §. fi. J. de fideiu.

¶ Queio dixi donec est hiditas pot obligu.

¶ Queio quod si ais est depositum. et bona

Francisci petrarce laureati de sui ipsius et multorum
ignorantia liber incipit. Ad donatum Apenninigenam.
Grammaticam.

Quantum nec quesierim semper confluctuabam
hunc calamum nulle nobis curie fere quidem
amicorum laudibus quidem emulorum murmuris respondentium aut
Nec mundum aut latebre excluserit aut ipse exuerint
Nec quem omnium ferme per quos humanum labitur atque
estuat genus rerum fugam peperent. Nec nacti eos denique iam
senuerit ac defessa etas attulerit. Quemcumque primum quem
me primum rei per exarsasset nondum exarsit mundum cum
qui illa cum multum deleo me absoluat. hec cum nil deleo me
molestat. Olim fuerit stili ipse erant amicorum natu
rum meum semper et etiam iam tranquillior decebat oro. Date
veniam amici. et tu lector quisquis es parce oro. Tuque mater
filios donare oportet cum hec legere ignoscere. Hoc oportet
non quia id mihi sed quia omnium difficile. Etsi enim non si
lentium suadeat digna nisi fallor indignatione multum dolor
verba evomuerit. Nundum primus in bellum egor. Rur
sus ecce iuniu trudimur. rursus ad censorium agimur tribu
nal. munus nescio an munere amicitie an amicie diviz
mundi. Quid non potes huiusmodi ipsi si amicos etiam
flamare nos potes. Multa experto hoc mali genus in
exptum hucteus nunc primum michi mea sors obiecit omnium

BIBLIOTHECA APOSTOLICA VATICANA

A

Franc. Petrarcae de sui ipsius et multorum ignorantia. Fere Humanistica.
An. 1370 ipsius manu.

Hermanni Galagaen Collectorium Rationalis div. offic. Guil. Durandi
Gothica - Humanistica. An. 1400

ipse presens summus pontifex ut dissolutionem Concilij per eum tunc attemptatam reuocaret
infra sexagintta dies Alioquin extunc prout ex nunc esset suspensus ab omni admi
nistratione papali postquam hec omnia precesserant ipse dnus Eugenius adhesit huic sa
cro Concilio dicens ipsum legitime ab initio sui fuisse continuatum non obstante pre
missa dissolutione quam expresse declarauit nullam initam et manere Exinde ora — 5
tores sui ad presidendum in Concilio deputati inuaserunt expresse suis nominibus decreta
Concilij Constanciensis super auctoritate generalium Conciliorum edita atque insuper decreta
Concilij Basiliensis manutenere et defendere. Quis post tanta tamque solida vniuersalis ecclie te
stimonia ambigere aut indubium reputare potest si prefata suspensio per hanc sanctam Syno
dum decerni et declarari poterit et debuerit quod non solum clarissime conspicatur veri
etiam illud infragabile est qd postquam suspensionem ipsum dnus Eugenius sustinuerat perdu 10
os Ipsenses animo indurato ad eius depositionem procedere inuitebat Synodali Judicio
Sed quantum in ea re mansuetudinem obseruauerit sancta Synodus qua benigne suppli
cationibus vrorum serenissimorum principum condescendit vos venerabiles Oratores pro deo
attendite iam eandem suspensionem summus Pontifex per Annum integrum sustinuit animo 15
indurato Et ecce depositionem eius distulimus usque ad hoc tempus processisque aduersus
eum inchoatos tardiori gressu deduci et continuari fecimus expectantes si forsan ad preces
vrorum principum aut aliunde quomodolibet excitatus reuerteretur ad cor et ad ea que sunt
salutis vnionis pacis et boni regimenis ecclie in spiritualibus et temporalibus efficaciter con
uertereturque si tandem ecclesiam monentem et corripientem audiret ne ipsum oporteret habere iuxta 20
verbum xpi sicut ethnicum et publicanum Quantas uero interim persecutiones aduersus
hanc sanctam Synodum pro salute ipius laborantem exitauerit considerare quantum in se
erat licet tamen nullitere et de facto omnia suppositia ipius sancte Synodi exercere priua
re inhabilitare conatus est nisi sue pretense dissolutioni parerent interdictum in Ciuitate
Basiliensi seruandum statuit nisi Ciues Basiliensis Concilium ipsum a Ciuitate sua eicerent 25
victualia ad nos deferri prohibuit et portantes eadem spoliari concessit atque ipsorum spolia
cedere occupantibus. Insuper quoque per litteras suas more Romanae Curie bullatas mandi
uit ut in ipsa suppositia Concilij fieret persecutio tamquam in hostes fidei xpiane appellas
hanc sanctam Synodum perfidam inquiorum Synagogam. Postque venerabilis Eps Visen
et dilecti ecclie filij Ludouicus de Vrie sedis aplice protonotarius Aymonius de Saluzaro
sacre theologie professor et Stephanus Plouerij decretorum doctor Oratores nri realiter capti
fuerunt sumptu occasione per captiuantes uti accepimus ex mandato eiusdem dni Eugenij

se iubere. tanto ad sensu auditum est decretum. Adeo dimissu
scipionem leti homines uiderũt. ut uix in eadem ciuitate uide-
retur. factum iudicium in bona deinde. L. scipionis possessum
publicę questores. p. r. misit neq; in his non m̃ uestigium ul
lum comparuit pecunię regię sed nequaq̃ tantũ redactum est 5
quante sũmę dãpnatus fuerat. collata ea pecunia ab cognatis
amicis. ęt clientibus est. L. scipione ut acciperet eam locupletior
aliquanto q̃ ante calamitatem fuerat. nihil accepit quę necessa
ria ad cultum erant redẽpta ei ąpximi cognatis sunt. uetera
atq; scipionum iniuria impũtorem ęt consiliũ eius ęt accusatorem. 10

TITI LIVII PATAVINI HISTORIOGRAPHI AB VRBE CONDITA DE BEL
LO MACEDONICO LIBER VIII EXPLICIT INCIPIT VIIII FELICITER.

VM HEC ROME AGVNTVR CONSVLES am
bo. in liguribus regebant bellum. is hostis
uelut natus ad continendam pinteriallę 15
bello romanis militarem disciplinam erat.
nec alia puncia militem magis ad uirtutem
acuebat. Nam asia ęt amenitate urbium ęt copia terrestrium
maritimaq; rerũ ęt mollitia hostium regisq; opibus ditiores
q̃ fortiores exercitus faciebat. pẽque sub imperium cõ. manlii 20
soluta ac neglegenter habita sunt. itaq; asperius paulo iter in
threcia ęt exercitatior hostis magna clade eos castigauit in
liguribus omnia erant quę militem excitarent. loca monta
na ęt aspera quę ęt ipsis capere labor erat ęt ex pẽ occupatis de
cere hostem ęt infra ardua accepta infesta ab insidiis hostis. le 25
uis ęt uelox ęt repentinus qui nullum usq̃ tempus nullum
locum quietum aut securum esse sineret oppugnatione ces
saria munitorum castellorum laboriosa simul periculosa q. insidiis re
gio q. si parsimoniam adstringeret militis pde. haud multum

Ad reuerendissimū ī xp̄o
prem et dōm. Dōm petrū
tituli Sancti marci vbis
Cardinalem dignissim̄ her
molai da placencia Epi
scopi Vesonensis oratio contra
poetas. Incipit

Ipsis superioribus
diebus reueren
dissime pater. ai
mirer nonnullos religio
sos familiares nros eru
ditos quidē iuuenes orta
esse contentio quedam
honestissima sane ac dig
na vt vnus eaq̄ gra
uissim iuri aures adhi
berentur. Quic fuit vtrū
a xpiano et religioso viro
poete potissimū essent p
legendi: multaq̄ ex ver
parte inducerentur. tum
nonnulle quaq̄ fuerunt
coā me tanto studio ac
diligentia omnes habite.
ut nō contendō esse ca
causā existimarem. Veru
ai tandem michi placuisse
ea sma ut ad mirem
eruditorū aliq̄ doctrinas
nō ad voluptate aut ad
lasciua legerentur nisi
canonicas sanctiones
emersit denīq̄ futer quidā
ex his viris nre assodie
paludibus qui etsi in ea
quā profitetur sua doctissi
mus a suis haberetur.
nesio tamē quo spū af
flatus tantas in vna epla
ad me perfundi epistola
poetice discipline laudes
congessit: ut nō solū po
tas ab integrū maiorū
dine admirare diffide
iudicaret si adeo eos posse
quereret: ut ai ipi pene
diuinitate mirua quada
quasi sanctius oīone cō
ulgere videretur. Quo
ineptire ai arrisisse pino
tū eaā ne existimaret
me ob tantarum tate mea
ipius epiolā cōprobasse.
quā stulta et mane sēp
fuisse iudicaui duabus
oīonib⁹ meis detexi ad
uersus tantā insurge o
bortā in bera religione
insticia. aut pena integra
tudine. Et presertim
ai ea a nre religione pe
cone cōfirmaretur. Quaq̄
altera studeo declarare nul
lam vnq̄ fuisse etate in
qua semp non fuerint
aliqui poete: nec vnqua

Hermolai Barbaro oratio contra poetas. An. 1461 in Gallia.

QVAM CIVILE DIVO CAES

BELLA PER EMATHIOS
plusquam civilia campos
Iusque datum sceleri canimus
populumque potentem
In sua victrici conversum
viscera dextra.
Cognatasque acies dirupto fœdere regni
Certatum totis concussis viribus orbis
In commune nefas infestisque obvia signis
Signa: pares aquilas et pila minantia pilis.
Quis furor o cives quæ tanta licentia ferri
Gentibus invisis Latium prebere cruorem.
Cumque supba foret babylon spolianda tropeis
Ausonys umbraque errare crassus inulta.
Bella geri placuit nullos habitura triumphos.
Heu quantum terre potuit pelagique parari
Hoc quem civiles hauserunt sanguine dextre.
Vnde venit titan et nox ubi sidera condit
Quaque dies medius flagrantibus æstuat oris
Et qua bruma rigens ac nescia vere remisti
Astringit scythicum glaciali frigore pontum.
Sub iuga iam seres iam barbarus isset araxes
Et gens siqua iacet nascenti conscia nilo.
Tunc sitannus amor belli tibi roma nefandi
Totum sub latias legesque cum miseris orbem
Intra vertere manus: nondum tibi defuit hostis.

BIBLIOTHECA APOSTOLICA VATICANA

Lucani de bello civili. Humanistica. Manu Pomponii Laeti † 1497.

1. Vatic. 3256 et Berolin. fol. 416, olim monasterii S. Dionysii prope Parisios, antiquissimi cuiusdam codicis Vergiliani fragmenta, quorum folia quattuor olim Claudii Puteani (Dupuy) a Fulvio Orsini an. 1600 bybliothecae Vaticanae (v. P. DE NOLHAC, La Bibliothèque de Fulvio Orsini. Paris, 1887, p. 85 ss.), tria vero e bybliotheca Van Limborgensi Hagae Comitum constituta a G. H. PERTZ bybliothecae regiae Berolinensi adiuncta sunt (PERTZ in Abhandl. der Berliner Akad. der Wiss. (1863), 97 ss.; L. DELISLE, Cabinet des mss. I (1868), 262; E. HOFFMANN in Zeitschr. für die oesterreich. Gymn. XVI (1865), 120 ss. De tertia quadam particula, nunc penitus deperdita (nisi forte lateat in bybliotheca Rosamboensi, v. DELISLE, Cabinet des mss. II, 8, 204), quam Mabillonius in bybliotheca Pithoei (Pithou) et Pelleterii (Le Pelletier de Rosambo) viderat, cf. MABILLON, De re diplomatica, ed. 1709, p. 637; ed. 1789, p. 657; MABILLON-RUINART, Nouv. traité de diplom. III (1757), 41, tab. 34. — Est unus e quattuor, qui supersunt codicibus (v. TRAUBE, Vorles. u. Abh. I, 161 ss. et A. S. HUNT, The Oxyrhynchus Papyri. London, VIII (1911), 158, n. 1098, tab. 6.) qui scriptura capitali quadrata sive monumentali exarati esse dicuntur; at exhibet scripturae actuariae, quae ad uncialem vergit, plures litteras quam Vergilius S. Galli (v. A. HUEBNER, Exempla scripturae epigraphicae latinae. Berolini, 1885, p. XXIII ss., LIII ss.). — Scripturam si accurate cum exemplis scripturae epigraphicae contuleris (v. HUEBNER l. c. p. LIII ss.), haud recentiorem saeculo IV dices, maxime cum a quibusdam saeculo II vel III tribuatur. 427 × 328 mm; ff. 7. — Vergilius Augusteus sive Dionysianus (A, v. ed. O. RIBBECK, Proleg. crit. p. 227 ss. 265 ss.), videlicet fragmenta Georgicorum: Vat. 1: I. 41—80; Berol. 1: I. 81—120; Vat. 2: I. 121—160; Vat. 3: I. 161—200; Berol. 2: I. 201—240; Vatic. 4: I. 241—280; Berol. 3: III. 181—220. — Quam exhibemus folii Vatic. 2^v particula continet Georg. I. 141—151. Alia eiusdem codicis exempla habes in ZANGEMEISTER-WATTENBACH, tab. 14 (Berol. f. 1^v); ARNDT-TANGL, tab. 3 (Berol. f. 1^r); CHATELAIN, Paléogr. des class. lat. I, tab. 61 (Vat. 1^v); Archivio pal. ital. II, tab. 11 (Vat. f. 3^r); IHM, tab. 1 (Berol. f. 1^v).

2 a. Vatic. 3225, olim Ioviani Pontani, Petri et Torquati Bembi, Fulvii Orsini, (v. quae praefatus sum in Codices e Vaticanis selecti I: Fragmenta et picturae Vergiliana codicis Vatic. 3225 phototypice expressa. Romae, 1899, et P. DE NOLHAC, Le Vergile du Vatican et ses peintures in Notices et extraits des mss. XXXV. 2e p. (1897), 673—791. — Exaratus est littera capitali rustica minore (v. [F. EHRLE] Picturae, ornamenta, complura scripturae specimina codicis Vatic. 3867. Romae, 1902, p. I ss. in Codd. e Vatic. selecti vol. II) vix post saeculum IV, ut picturarum, quibus ornatus est, indoles indicare videtur, v. [F. EHRLE] Fragmenta et picturae Vergiliana cit. p. 7 s., 26 s. 222 × 194 mm.; ff. 75. Vergilius Vaticanus sive Schedae Vaticanae (F. ed. O. RIBBECK, Proleg. crit. p. 218 ss.) revera fragmenta Vergiliana (ll. III et IV Georg. et ll. I—XI Aen.), nimirum quinta sextave pars codicis integri, quinquaginta imaginibus insignis. Quam exhibemus folii 62 particula continet Aen. VII, 243—254. Alia specimina habes in ZANGEMEISTER-WATTENBACH, tab. 13 (f. 64: Aen. VII, 302—322); Palaeogr. Society tab. 116. 117 (ff. 41^v. 45^v: Aen. IV, 668—688; VI, 45—50); CHATELAIN, Pal. des class. lat. I, tab. 63 (ff. 32^v, 33: Aen. IV, 22—55); codicem integrum phototypice expressum habes in [F. EHRLE] Fragm. et picturae Vergiliana l. c.

2 b. Vatic. 3225, f. 76 et Laurentianus XXXIX. 1, olim, ut R. Beer (Anzeiger der philos.-hist. Kl. der Wiener Akad. 1911, n. XI, p. 12) placet, fortasse cum reliquis antiquissimis codicibus Bobiensibus Cassiodori et sui monasterii Vivariensis, postea (post an. 614) certe monasterii Bobiensis (v. Delisle, Mémoire sur d'anciens sacramentaires. Paris, 1886, p. 277 in Mémoires de l'Académie des Inscriptions XXXII. 1), Pomponii Laeti, monasterii s. Pauli extra muros c. 1470 (?), bibliothecae Vaticanae (?) 1500—1507 (v. R. Sabbadini, in Rheinisches Museum LXV (1910), 475—480), Angeli Colotii (Colocci † 1549), card. Ant. del Monte † 1533, card. Ioan. del Monte (Iulii III † 1555), card. Innoc. del Monte † 1577, a quo eum card. Rodulfus Pius Carpensis † 1564 mutuatus est (v. P. de Nolhac, La Bibl. de F. Orsini p. 272 s.), demum Francisci I Magni Ducis Etruriae 1574—87 (v. [F. Ehrle] Fragm. et picturae Vergiliana l. c. p. 18 ss. nota). — Codex exaratus littera capitali rustica minore, certe ante an. 494, ut docet subscriptio Turcii Rufii Aproniani (v. p. 13 codicis Laurent.), imo fortasse iam saeculo IV, cum scripturae conformatione proxime ad Vergilium Vaticanum accedat. 193 × 133 mm. pp. 440. — Vergilius Mediceus (Colotianus sive Carpensis) ed. O. Ribbeck, Proleg. crit. p. 219 ss (M), ed. P. F. Foggini, Florentiae, 1741. Continet libb. Bucol. Georg. Aen. fere integros. — In folii 76 codicis Vatic. (p. 310** cod. Laurent.) particula, quam exhibemus, habes Aen. VIII, 615—628. — Alia huius codicis exempla habes in Zangemeister-Wattenbach, tab. 10 (f. 6ᵛ sive p. 10: Eclog. IX, 42 ss); Palaeogr. Society, II. tab. 86 (f. 13 cum subscriptione Aproniani); Chatelain, Pal. des class. lat. I, tab. 66 (f. 110ᵛ: Aen. V, 668—696); Steffens, Lat. Pal. tab. 14 (f. 76 codicis Vatic.: VIII, 614—42); Monaci, Arch. pal. ital. I, tab. 98 (f. 76, codicis Vatic.)

2 c. Vatic. 3226, olim Iohan. Ant. (Porcellio) Pandone, deinde Bernardi (1457, † 1470). card. Petri († 1547), Torquati Bembi († 1595); demum Fulvii Orsini (1579, † 1600), v. P. de Nolhac, Bibl. de F. Orsini, p. 94 ss. 237 ss.; E. Hauler in Wiener Studien XI (1889), 268 ss.; [F. Ehrle] Fragmenta et pict. Vergiliana, p. 14 ss. — Codex, exaratus scriptura capitali rustica minore, saeculo V vel fortasse IV tribuendus est ob scripturae eius similitudinem cum Vergilio Mediceo et Vaticano. Praeterea attente examinanda est scriptura semicursiva scholiorum, quae potius saeculo VII quam VI tribuenda videtur. Quae enim de hac scriptura accuratius indiganda monueram ([F. Ehrle] Frontonis aliorumque reliquiae, quae cod. Vatic. 5750 rescripto continentur. Mediolani, 1906, p. 21, nota 19; p. 24 in Codices e Vatic. selecti vol. VII) id Loew et Liebaert vv. cc. egregie praestiterunt, ut videbis in Loew-Liebaert, Scriptura latina minuscula antiquior. Scholia primus legit et edidit Umpfenbach in Hermes II (1867), 337—402; nonnihil retractaverunt Studemund in Fleckeisen, Jahrbücher XCVII (1868), 546 ss. et E. Hauler l. c. p. 269. — 190 × 160 mm., ff. 116. — Codex est ille Terentius Bembinus (A) ed. F. Umpfenbach p. IV; cf. E. Hauler in Wiener Studien XII (1890), 240 ss.; K. Dziatzko in Rheinisches Museum XLVI (1891), 47 ss.; XLVII (1892), 635 ss.; K. Kauer in Wiener Studien XX (1898), 252 ss. — Quod exhibemus fol. 107ᵛ continet Adelphoe III 4, 39—51 et Scholia in Hermes l. c. pp. 390. 391. — Habes alia exempla in Zangemeister-Wattenbach, tab. 8. 9 (f. 54. 69ᵛ cum scholiis); Palaeogr. Society, tab. 135 (f. 113ᵛ cum scholiis: Adelphoe V, 1, 1—13 (763—775); Chatelain, Paléogr. des class. lat. I, tab. 6 (ff. 57ᵛ 58ʳ). ¶ *Terentius:* 39 B Pudet nec quid agam nec quid huic respondeam | Scio. Z Miseram me, differor (discrucior) doloribus. | Iuno Lucina, per (fer) opem, serua me obsecro. Γ Hem. | Num nam illa quaeso parturit? Δ Certe Hegio. Γ Hem. || Illaec fidem nunc uostram inplarat Demea, | quod uos uis (necessitas legum) cogit, id uoluntate impetret. | 45. Haec primum ut fiant, deos quaeso ut uobis decet. | Sin aliter animus uester est, ego Demea, Summa ui defendam hanc atque illum mortuum. | *Scholia, ad sinistram:* abduc duc quantum p° .— [ueri]tatis conscientia se | . . . senem robur possidet | . . . s]eueritatis inclinat nes|[ciens de]fensionis argumenta | . . . uirere uera non possunt | . . . ta purgari. — || 45 [ali]ter conposuit metri causa | [quam] dicendi ordo deposcit. | [Nam i]ta conponi oportet: 'primum | [deos q]uaero ut fiant haec uobis | [ut de]cet' ut 'uobis sit a uobis' | ['uobis a]utem decet' non est la|[tin]um quippe cum alibi dix|[erit 'd]ecet te facere'. 'Ut' | [non ex]pletiua particula est | [sed u]erius aduerbium est | [simili]tudinis id est 'que(m)admo [dum] decet'. Talem illut apud Vergilium | ['ut te] fortissime Teucrum ac[cipio]. *Ad dextram:* 40 O quanta signa ueritati succur|runt! Hoc est quod Egio dixerat | 'ipsa uirgo, res ipsa'. | Vox parientis adulis|centem reum | violato pudore | designat. — Partus non | potest fingi ad. patrem | reum facit ipsa | progenies. *In margine inferiore:* 41 Ideo eandem Triuiam volunt quam Dianam Luciferam Iunonemque Lucinam. Ter enim inuo|catur. Nam tria sunt commata, quibus

parturiens numina inuitat. Commata autem di|cuntur abscisa, qualia sunt apud Vergilium: 'hunccine te Euriale aspicio tu ille senectae sera | meae requies'. — 47 Uidetur hic senex Areopagitarum sustinere censuram, quos legimus apud Grecos | st . . ae seueritatis fuisse in iudiciis, qui Oresten matricidii crimine damnauissent | nisi Minerue arbitrio vincirentur.

3a. Vatic. 3867, olim monasterii s. Dionysii prope Parisios (v. ff. 4 et 309ᵛ), e quo iam saeculo XV dilapsus (v. DELISLE, Cabinet des mss. I, 203, nota 4), certo inde ab an. 1475 in bybliotheca Vaticana adservatus est (v. [F. EHRLE] Picturae, ornamenta, complura scripturae specimina codicis Vatic. 3867. Romae, 1902, p. IV ss. in Codd. e Vatic. selecti vol. II). — Codex littera capitali rustica, maiore (v. [F. EHRLE] l. c. p. II) exaratus, a quibusdam tribuitur saeculo V, cum eius, imo et superioris temporis scripturam actuariam exhibeat (v. HUEBNER, Exempla script. epigr. lat. p. LIII, LXXXII), ab aliis vero saeculo VI, cum bis nomen sacrum contractum exhibeat (v. TRAUBE, Strena Helbigiana. Leipzig, 1900, p. 310 ss. et etiam attentius eiusdem Nomina sacra in Quellen u. Untersuchungen. II (1907), p. 15 nota 1, 148; [F. EHRLE] l. c. p. III). Haud raro extremae versuum litterae compendiis indicantur. 333 × 332 mm., ff. 309. — Vergilii codex, qui Romanus audit (R, v. ed. O. RIBBECK, Proleg. crit. p. 226). — Folii 189ᵛ particula, quam exhibemus, Aen. VIII, 19—24 continet. Ceterum cf. P. DE NOLHAC in Mélanges d'arch. et d'hist. IV (1884), 316 ss.; L. TRAUBE, Vorles. u. Abh. I, 167; [F. EHRLE] l. c. p. III s., XVI. Alias imagines habes in ZANGEMEISTER-WATTENBACH, tab. 11 (f. 16ᵛ: Ecl. VI, 62—79); Palaeogr. Society, tab. 113 (f. 103: Aen. II, 37—54); CHATELAIN, Paléogr. des class. lat. I, tab. 65 (f. 85: Aen. I, 253—270); Archivio paleogr. ital. II, tab. 12 (f. 68ᵛ: Aen. I, 19—37); STEFFENS, tab. 16 (f. 4: Ecl. II, 5—22).

3b. Palat. 1631, olim fortasse bybliothecae Laureshamensis (Lorsch), certe Palatinae Heidelbergensis, cum qua an. 1623 Romam translatus est. Eiusdem est scripturae et temporis, cuius codex Vergilii Romanus; verum absunt fere omnino, etiam in postremis versuum syllabis, scribendi compendia. Praeterea litterarum conformatio nonnihil elegantior est quam in Romano. 308 × 236 mm., ff. 572, quibus tamen 33 folia chartacea vacua interiecta sunt. — Vergilii codex Palatinus (P, v. ed. O. RIBBECK, Proleg. crit. p. 225). — Folii 20ᵛ pars quam exhibemus continet Ecl. VI, 58—65. Alia huius scripturae specimina habes in ZANGEMEISTER-WATTENBACH, tab. 12 (f. 561ᵛ: Aen. XII, 762—784); Palaeogr. Society, tab. 115 (f. 553ᵛ: Aen. XII, 576—598); CHATELAIN, Paléogr. des class. lat. I, tab. 64 (f. 50: Georg. I, 277—299).

4. Vatic. 5757, olim monasterii Bobiensis, inde cum compluribus aliis an. 1618 bybliothecae Vaticanae adiunctus (v. A. PEYRON, M. Tulli Ciceronis orationum fragmenta inedita. Stuttgardiae, 1824, p. XXV ss.; TH. GOTTLIEB in Centralblatt f. Bibliothekswesen IV (1887), 451; O. SEEBASS l. c. XIII (1896), 5; [F. EHRLE] Frontonis aliorumque reliquiae, p. 6), rescriptus, ut videtur, Bobii, saeculo VII exeunte vel ineunte VIII ita ut libro Ciceronis de republica litteris uncialibus elegantissimis et praegrandibus (cf. Lucanum Vindobonensem apud CHATELAIN, Paléogr. des class. lat. tab. 103) fortasse saeculo IV exarato superponeretur enarratio S. Augustini in Psalmos litteris iisdem sed multo humilioribus. — 278 × 242 mm., pp. 302, Insignem laudis titulum acquisivit cardinalis Mai cum an. 1819 librum Ciceronis plane deperditum ex hoc codice traxit in lucem. — Pars fol. 222, quam exhibemus, continet Ciceronis de republica I, 22, 36, S. Augustini in Ps. 136, 6. 7 (MIGNE PP. LL. XXXVII, 1764, 1765). Cf. G. N. DU RIEU, Schedae Vaticanae. Lugduni Batav., 1860; A. W. VAN BUREN, The palimpsest of Cicero's De republica in Supplement papers of the American School in Rome. New-York, 1908, pp. 84—262. Alia specimina habes in ZANGEMEISTER-WATTENBACH tab. 17: pag. 6; Palaeogr. Society tab. 160, p. 122; CHATELAIN, Paléogr. des class. lat. tab. 39: p. 122. ¶ *Cicero:* ea quae mihi | videntur an|teferre illis || audeo quam | ob rem peto | a uobis ut me | sic audiatis | neque ut om||nino expertem graeca|rum rerum | neque ut eas nos tris in hoc prae [sertim gene re anteponen]tem set ut unum | e togatis patris diligentia non inliberaliter institutum studioque dis cendi a pue ritia incen sum usu ta men et domes ticis praecep tis multo ma gis eruditum [quam litteris]. *S. Augustinus:* Qui vero, ut aperte dixerim] et breuiter, multum mali sunt, in medio Babylonis sunt et ligna sunt ste|rilia, tamquam salices Babylonis. Quando illos uidemus et tam steriles in|uenimus, ut difficile nobis appareat in eis aliquid unde possint

duci ad fidem | rectam uel ad bona opera uel ad spem futuri saeculi uel ad concupiscentiam | liberationis a captiuitate mortalitatis. Scribturas nouimus, quas eis dicamus, sed quia nullum fructum in eis inuenimus, unde incipiamus, auertimus ab ipsis faciem et dicimus: Adhuc isti non sapiunt, non capiunt, quic|quid illis dixerimus, sinistrum et aduersum habebunt.

5a. Vatic. 5750 et Ambrosianus E. 147. sup. cum tertia quadam parte, quae aut periit aut adhuc latet, unum olim constituebant monasterii Bobiensis codicem (v. PEYRON l. c., GOTTLIEB l. c. p. 451, SEEBASS l. c. pp. 5. 95). Complurium codicum antiquissimorum folia saeculo VII exeunte vel ineunte VIII rescripta sunt, ut in eis describerentur litteris semiuncialibus acta concilii Chalcedonensis. Inter fragmenta hac ratione deleta et industria cardinalis Mai resuscitata eminent elegantia scripturae Scholia Bobiensia, quae dicuntur, ad aliquot Ciceronis orationes. Partem codicis Vaticanam totam habes phototypice expressam in [F. EHRLE] Frontonis aliorumque reliquiae l. c. Scholia exarata sunt litteris uncialibus, quae a plerisque saeculo V tribuuntur (v. Scholia in Ciceronis orationes Bobiensia ed. P. HILDEBRANDT. Leipzig, 1907, pp. V ss., XVIII; P. HILDEBRANDT, De scholiis Ciceronis Bobiensibus. Dissertatio inauguralis Gottingensis. Berlin, 1894; [F. EHRLE] l. c. p. 11 ss., 22 ss.). Pars Vaticana habet 285 × 232 mm., pp. 285. Paginae 261 particula, quam exhibemus, continet Scholia in orationem pro Flacco n. 81 (ed. HILDEBRANDT p. 52) et concilii Chalcedonensis actionem I (ed. LABBE-MANSI VI, 790). Alia codicis specimina habes in Palaeogr. Society tab. 112 (cod. Ambros. p. 170 in pro Plancio) et in ed. HILDEBRANDT tab. 1 (cod. Vatic. p. 333 in pro Milone ed. cit. p. 63, tab. 2 (cod. Ambros. p. 117 in pro Archia ed. cit. p. 164). ¶ *Scholia:* Et subsignandi] haec solebat causa ⟨esse ut⟩ aut | qui vectigalia redi|meret aut qui pro mancipe vectigalium fidem | suam interponeret, loco pigneris praedia | sua rei publicae obligarent, | quoad omnem pecuniam redemtores vectigalium repensarent. [— Cicero dicit infantissimos oratores et nulla eloquentia praeditos dignitate volens significare, quos nec pecunia corruptos ab aliquo suspicari quisquam debe]at, quorum ingenium | despici magis quam | timeri oporteret. — | 'Et eum tu accusas ava||ritie, quem dicens ses|tertium viciens volu isse prodere'? Cum sto|machi asperitate pros|cidit Laelium, qui tam || nullius eloquentiae [sit. . . *Conc. Chalcedon.:* requisitus a sanctissimis] episcopis professus sum, quia haec et ego prae|sens audiui quae et ipse professus est. Sed et | nunc hoc commemoratorio relicto, quid teni|bat praedictus uir cognoui omnes alios ser||mones, tantum de consubstantiali non agno|ui. Sed tunc eodem presbytero interrogante archimandrita ac dicente: Quid confiteris dominum | consubstantialem patri [consubstantialem | patri] secundum diuinitatem et consubstan|

5b. Vatic. 10696, qui codex constat uno folio et dimidio in septem concisis partes, quae lapillos parumve terrae e sacris Palaestinae locis a peregrinantibus collecta involvebant atque in sacello s. Laurentii (Sancta Sanctorum) palatii Lateranensis adservabantur (v. M. VATTASSO, Frammenti d'un Livio del V secolo recentemente scoperto. Roma, 1906 in Studi e testi n. 18; H. GRISAR, Il Sancta Sanctorum ed il suo tesoro sacro. Roma, 1907, p. 186; P. LAUER, Le trésor du Sancta Sanctorum. Paris, 1906, p. 124 in Fondation E. PIOT vol. XV). Conscripta sunt folia litteris uncialibus, haud dissimilibus illis Livii Corbeiensis sive Puteani (Paris, B. N. 7530, v. eius specimina in ZANGEMEISTER-WATTENBACH tab. 19; CHATELAIN, Paléogr. des class. lat. tab. 116), quae saeculo V tribui solent. — 339 × 292 mm. Continet Titi Livii lib. XXXIV, 36—39. Integrum fragmentum habes phototypice expressum apud VATTASSO l. c. — Folii 2ᵛ particula, quam exhibemus, praebet lib. XXXIV, 30. ¶ Succendi enim aedificia proxima muro iussit. Quae cum momento temporis arsissent, ut adiuvantibus ignem, qui alias ad extinguendum opem ferre solent, ruere in Romanos tecta, nec tegulorum modo frag]menta, sed etiam am|busta tigna ad armatos | peruenire et flamma | late fundi fumus terrorem etiam maiorem quam | periculum faceret. Itaque et qui extra urbem erant Romanorum tum maxime impetus facientes, recessere a muro et qui iam intrauerant, ne incendio ab tergo orientem intercluderentur [ab suis, receperunt sese.

5c. Vercellensis (bybl. capitularis) I, celeberrimus ille evangeliorum codex, qui S. Eusebii episcopi Vercellensis † 371, dicitur et cum iam a saeculo IX eius manu exaratus putaretur (v. ZANGEMEISTER-WATTENBACH p. 5), saeculo IV adscribebatur. Litterarum uncialium, quibus conscriptus est, conformatio secundum usum, qui viget, aestimandi hius scripturae aetatem, codicem potius saeculo V tribuendum suaderet (v. C. R. GREGORY, Proleg. in Nov. Test. graece ed. C. TISCHENDORF. Lipsiae, p. 592; WORDSWORTH-WHITE, Nov. Test latine. Oxonii, I (1889), p. XXXI). Continet codex unam ex priscis versionibus latinis, quam Italiae septentrionalis dicunt. Edidit eam ceteris

accuratius I. A. IRICO, Evangeliorum codex S. Eusebii. Mediolani, 1748; deinde I. BIANCHINI, Evangeliarium quadruplex. Romae, 1749; MIGNE, PP. LL. X; I. BELSHEIM, Codex Vercellensis. Christianiae, 1894. — Exhibemus particulam p. 47 (ed. Irico c. 94): Matth. X, 20—22. — Aliud codicis specimen habes in ZANGEMEISTER-WATTENBACH tab. 20. ¶ 20. Non enim uos estis qui loquimini, sed spiritus Patris uestri] qui loquitur in uobis. 21 Tradet autem frater fratrem in mortem et pater filium et insurgent fili in parentes te morte eos adficient et eritis odio omnibus gentibus [propter nomen meum.

5 d. Vatic. 10959, olim monasterii Bobiensis, bybliothecae Taurinensis (F. IV. 27). Continet folium unum duarum paginarum e codice Taurinensi F. IV. 27 iam ineunte saeculo XIX avulsum, Romae ab HARTWELL GRISSELL c. an. 1602 emptum et bybliothecae Vaticanae testamento legatum. Fragmentum epistolarum S. Cypriani Taurinense cum nostro folio (ff. 24) pertinet ad codicem, cuius alia pars octo foliorum in codice Ambrosiano D. 519. inf. adservatur (v. C. H. TURNER in Journal of theological Studies III (1902), 576—584; S. Cypriani opp. ed. HARTEL, III, 3, p. XXVII). Litteris uncialibus, quae a paucis saeculo IV, a plerisque V, ab aliquibus VI tribuuntur, exaratus est, quamvis non parum ab elegantia earum recedant, quarum specimen inprimis in tab. 5 a exhibuimus. Ad nostram scripturam accedit proxime illa commentationum S. Cypriani codicis Bobiensis (Taurin. G. V. 37 et Floriacensis Aurelian. 100), quorum specimina habes in CIPOLLA, Codici Bobbiesi tab. 12 et in CHATELAIN, Scriptura uncialis tab. 5. Haud procul distat scriptura evangeliorum et Livii Corbeiensium (Paris. B. N. 17225 et 5730; cf. CHATELAIN l. c. tab. 2; Old lat. biblical texts V (1907), tab. 1. 2; CHATELAIN, Paléogr. des class. lat. tab. 116) et evangeliorum Bobiensium (cod. k, Taurin. G. VII. 15; v. Old latin biblical texts II (1886), tab. 1; CIPOLLA l. c. tab. 14. 15), quamvis haec habeat complures litteras singulari ratione conformatas. Litteram *N* mire dilatatam videsis etiam in cod. Veronensi S. Augustini (XXVIII. 26, v. CHATELAIN, Script. unc. tab. 6). Itaque litterarum uncialium saeculo V vel VI exaratarum, quarum hic quattuor exhibemus specimina, duae distinguuntur classes: altera simplex et elegans, artificiosius efficta altera. Prioris classis exemplum habes in tab. 5 a, a qua litterae tabularum 5 b et 5 c paulatim flectuntur in posteriorem tabula 5 d exhibitam. — Particula folii versi hic expressa continet epistulam 54, n. 2, ed. HARTEL II, 622. Alia huius codicis exempla habes in CIPOLLA l. c. tab. 13. ¶ Uiderint quantum uobis ceteri gratulentur uel quantum aput se ipsos singuli glorientur: ego me] et gratulari satis uobis et plus ceteris gloriari in hac uestra pacifica regressione et caritate confiteor. Simpliciter enim quid in meo corde fuerit debetis audire. Dolebam uehementer et grauiter angebar, quod eis communicare non pos[sem, quos semel diligere coepissem.

6. Collegimus hic complura specimina scripturae saeculo VI et VII subscriptionibus et scholiis summariisque in marginibus adpictis propriae. Aliud exemplum habes paulo ante, tab. 2 c. Primum locum tenet:

6 a. Basilicani D. 182 (v. paulo post tab. 7) illa toties retractata subscriptio. Habes eam fol. 288: 'Contuli in nomine domini Iesu Christi aput Karalis constitutus anno quarto decimo Transamund regis'. 'Contuli' habes in codice saepius repetitum (v. ff. 14. 40ᵛ. 62. 82. 110. 136. 160 v. REIFFERSCHEID, Bibl. PP. Ital. I, 150 ss.), praesertim in extremorum quaternionum marginibus inferioribus (v. hic tab. 7). Inprimis vox 'Karalis' dubia controversaque est. HOLSTENIUS in catalogo codd. ms. legit: Putzalis; MABILLON-RUINART, Nouv. Traité III, 263, tab. 49, 1: Kasulis; PERTZ, SBer. der preuß. Ak. der Wiss. 1847, p. 235 et ZANGEMEISTER-WATTENBACH tab. 52: Karalis; REIFFERSCHEID, l. c. I, 153: Kasulas; DZIATZKO, Untersuchungen über ausgewählte Kapitel des alten Buchwesens. Leipzig, 1900. p. 186, nota 2: Kurabis. Praeterea hae indicantur civitates, quae illa voce possint significari: Calaris sive Caralis (Cagliari) in Sardinia, ubi nonnulli episcopi Africani eo ipso tempore a rege Trasmundo (496—523) sedibus suis pulsi exules commorabantur. Caralis in Numidia v. CIL. VIII, 360. Curubis (Kurba, Corba) in provincia proconsulari Africae, CIL. VIII, 1, 127; Supplem. I, 1282. Karbis (Korpes, Curbes) CIL. VIII, 1, 130; Supplem. I, 1283. Verum ad hanc controversiam dirimendam inprimis ad tabulas et libros iisdem vel similibus litteris cursivis exaratos (v. hic paulo post tab. 8. 9) est

recurrendum atque litterae cum litteris et compendia cum compendiis sunt conferenda. Verum quae est huius scripturae barbaries, timeo ne, etiam instituto hoc examine, aliquae litterae remaneant ancipites. — Qui de subscriptionibus disputarunt, habes recensitos in WATTENBACH, Schriftwesen[3] p. 324.

6 b. Regin. 886, olim fortasse monasterii S. Dionysii prope Parisios, Iohannis Tilii Engolismensis, (Jean du Tillet, v. C. H. TURNER in Journal of theological Studies, XII (1910), 128 s.), bybliothecae Petavianae (v. Theodosiani ll. XVI ed. TH. MOMMSEN, Berolini, I. 1 (1905), p. XLV). Conscriptus est litteris semiuncialibus non post saeculum VI, ut 'ex orthographia adhuc incorrupta' manifestum esse censet MOMMSEN (l. c. p. XLVI). Continet ll. codicis Theodosiani a IX ad XVI. — Exhibemus ex codicis additamentis unum ex Summariis, quae primus edidit HAENEL (Antiqua summaria codicis Theodosiani, Lipsiae, 1834), ab ea manu exaratum, quam C. MANENTI (Antiqua summaria codicis Theodosiani ex cod. Vatic. Senis, 1880, p. 150, primum in Studi Senesi III V 1887—89) quartam vocat, MOMMSEN vero (l. c. p. XLVI et cf. ibid. TRAUBE, Enarratio tabularum p. III) nota V²* distinxit. Habes ipsum fol. 421 (l. 16, tit. 4, ed. Manenti p. 143) litteris semiuncialibus non nihil inclinatis saeculo VI exaratum (v. TRAUBE l. c.). ¶ XXXII. Iubet omnes sectas [Man. perperam: rectas] admonitas ad katolicam fidem antequam eas poena constringat adebere || conuerti, quod si etiam in poenis positi emendare se dixerint; poenitentibus debere parcere ut qualiter poenae | sunt obnixii qui poenitere desierint ita conuersis puro corde esse parcendum legumque praestare suffragium [Man.: officium].

6 c. Vatic. 5750 (v. hic p. XII, tab. 5 a). In marginibus huius codicis rescripti, qui Frontonis et M. Caesaris epistulas litteris uncialibus saeculo V conscriptas continet, adiectae sunt litteris cursivis simillimis Prudentianis codicis Parisiensis (v. hic paulo ante p. VIII.) saeculo VI complures notulae, fortasse ab ipso illo Caecilio libri correctore (v. [F. EHRLE] Frontonis aliorumque reliquiae p. 22), quibus quae sibi eleganter dicta vel memoria digna videbantur, distinxit. Exhibemus notulam in margine inferiore pag. 142 adiunctam. Cf. Frontonis et Aurelii imp. epistulae ed. S. A. NABER, Lipsiae, 1867, lib. 4, ep. 12, p. 72. ¶ Quod amatur hoc est quod lux serena, quod dies festus, quod spes propinqua, quod votum impetratum, quod gaudium integrum.

6 d. Vatic. 5750 (v. hic paulo ante p. XII, tab. 5 a). Codici Frontonis Bobiensi inter alia folia antiquissima rescripta insertum est unum satirarum Persi et Iuvenalis (pp. 63. 64. 77. 78) litteris capitalibus rusticis, fortasse saeculo IV, exaratum. Versibus Iuvenalis in margine adiecta sunt scholia saeculo VI litteris uncialibus, non nihil cursivis et inclinatis, quorum partem aliquam e folio 78ᵛ exhibemus. Versuum particulas, quas scholiasta interpretatus est, typis diductis describendas curavimus. Spectant ad satiram 15, v. 19—27. Cf. [F. EHRLE] Frontonis et aliorum reliquiae p. 16; G. N. DU RIEU, Schedae Vaticanae, Lugd.-Batav. 1860, p. 135; G. GOETZ, Iuvenalis et Persii fragmenta Bobiensia in Index scholarum aestiv. univ. Ienensis 1884. ¶ V. 19: aut concurrentia saxa simp|ligadas dicit inter quas argo | naues euasit quae in ponto concor|rerunt nunquid et ad has ulixisses ac||cessit. — V. 21: | percussum verbere circes uerg | aurea percussum uirga. — V. 22: | elpenora unus ex sociis qui in | domo ulixes periit. — V. 23: || Popolum pheaca putauit unus | de phaeacibus instruit quod | ulixes mensiatur et interro|gatiue uelut aestemaret | sibi ulixes inc. — V. 26: || Nullo sub teste canebat mere|to illi non credebatur qui sine teste | canebat. — V. 27: | Nos miranda quidem de se hoc ait | iuuenales qui in aegypto milita||uit et ea promittet se dicturum | quae ipse uiderit. — V. 27: | Sed nuper, consule Iunco, ut uincta | et lenta uideantur esse quae dic|et. — V. 28: Super calidae refere||mus moenia Coptae, aestuo|sae aut iracundae. Coptae autem | ciuitas Aegypti.

7. Basilicanus (tabularii basilicae S. Petri) D. 182, olim fortasse cardinalis Iordani Orsini († 1438, v. CANCELLIERI, De secretariis veteris basilicae Vatic. Romae, II (1786), 906. 919; E. KÖNIG, Kard. Giordano Orsini, Freiburg i. Br., 1906). Liber, qui paulo ante an. 510 (v. f. 288 et hic tab. 6) litteris semiuncialibus vel, ut aliis placet (v. V. FEDERICI, Bullettino dell'Archivio paleografico italiano. Perugia, I (1908), 111—122; D. A. SPAGNOLO, La scrittura minuscola e le scuole paleografiche Veronesi del VI e IX secolo in Atti dell'Accademia di Verona. Ser. IV, XII (1911), 1—24) minusculis conscriptus est, continent S. Hilarii ll. de Trinitate et in Constantium imp. — In fol. 245, quod exhibemus, habes

libri in Constantium capp. 10. 11 (Migne PP. LL. X, 587—588). — Alia specimina videsis apud Zangemeister-Wattenbach tab. 52, f. 288; Palaeogr. Society tab. 136; Steffens[2] tab. 20, f. 288. Cf. Reifferscheid, Bibl. PP. Ital. I, 150 ss. ¶ Vestem ovis tuae, lupe rapax, cernimus. | Auro reipublicae sanctum Dei oneras et vel | detracta templis vel publicata edictis | vel exacta poenis Deo ingeris. Osculo sacerdo||tes excipis, quo et Christus est proditus; caput | benedictioni submittis, ut fidem calces; | convivio dignaris, ex quo Iudas ad proditionem | egressus est; censum capitum remittis, quem | Christus, ne scandalo esset, exsoluit.

8. Vatic. 5758, olim monasterii S. Colombani Bobiensis, in quo codex iam c. an. 641 inter libros 'de arca abbatis Boboleni' adservabatur (v. f. 1 et Rossetti, Bobbio illustrato. Torino, III (1795) 56 ss.). Conscriptus est codex quidem fere eo ipso tempore litteris uncialibus, complures vero notulae in marginibus adiectae sunt saeculo VII, ut videtur, litteris cursivis pariter atque integrum folium 287, inter quinterniones XIX et XX insertum. 260 × 220 mm., pp. 362. — Continet S. Augustini sermones. In folio 287, cuius partem exhibemus, habes sermonem 82 S. Leonis M. (Migne, PP. LL. LIV, 422—423). — Cf. Mai, Nova PP. bibliotheca. Romae, I (1852), p. XIX; Reifferscheid, Bibl. PP. Ital. I, 452—459; Gottlieb in Centralblatt f. Bibl.-Wesen IV (1887), 444; Seebass l. c. XIII (1896), 8; Traube, Vorles. u. Abh. I, 233. Specimina scripturae uncialis huius codicis habes in Zangemeister-Wattenbach tab. 33 et apud Mai l. c. tab. 1—7. ¶ Uerumtamen hodierna festivitas, praeter illam reuerentiam, quam toto terrarum orbe promeruit, speciali et propria nostrae urbis exsultatione ueneranda est; et ubi prae]cipuorum apostolorum glorificatus est exitus, ibi in die martyrii | eorum sit laetitia principatus. Sti enim sunt uiri, per quos tibi evuangelium Christi Roma resplenduit, et quae eras magistra errores, facta es | discipula ueritatis. Sti sunt sancti patres tui uirique pastores, qui te ' regnis caelestibus inserendam multo melius multoque felicius condiderunt, quam illi [qui tibi] quorum[1] qui tibi nomen dedit, | fraterna te cede fedavit. Sti sunt, qui te ad hanc gloriam prouexe|runt ut gens sancta, populus electus, ciuitas sacerdotalis et regia | per sacram beati Petri sedem capud urbis effecta, latius . . . presi||deris relegione diuina quam dominatione terrena. Quamuis | enim multis acta uictoriis ius imperii tui terra marique protule|ris minus tamen est, quod tibi bellicus labor subdidit quam | quod pax cristeana subiecit. Deus namque bonus, iustus, | omnipotens, qui misericordiam suam humano generi numquam negauit omnesque in commune mortales ad cognitionem | sui abundantissime semper beneficiis erudiuit.

9. Vercellensis (bybl. Capitularis) CLXXXIII, codex saeculo VIII littera, quam semicursivam vocant, ipsis Vercellis exaratus esse videtur, vel certe in Italia septentrionali, ut ex litterarum conformatione satis manifestum est. Alia huius scripturae specimina invenies apud Loew-Liebaert, Scriptura latina minuscula antiquior. I Scriptoria Italica. 245 × 190 mm.; ff. 115. Varia continet Patrum opera, quibus saec. XV titulus praefixus est: 'Liber illustrium virorum Ieronimi et retractationum Augustini'. — Quod exhibemus fol. 104 excerptum continet Cassiodori de institutione divinarum litterarum capp. VIII et IX (Migne PP. LL. LXX, 1121—2) et ordinem lectionum divini officii, quem e cod. CXXXVIII bybl. Capit. Coloniensis edidit S. Bäumer, Geschichte des Breviers. Freiburg i. Br., 1895, p. 620. — Cf. Reifferscheid, Bibl. PP. Italica II, 200—4; Loew, Studia palaeographica in SBer. der phil.-hist. Kl. der Kgl. Bayer. Akad. der Wiss. 1910, pp. 12. 43, tab. 1. — Alias complures imagines eiusdem codicis invenies apud Vattasso, Codici Vercellesi et apud Loew-Liebaert l. c. ¶ Quam et sanctus hyeronimus tribus libris exposuit. Item ad ephesios epistulam praedictus hyeronimus aliis | tribus libris diligenter aperuit. Ad titum quoque expositionem uno volumine | conprehidit. Ad Philemonem etiam uno libro patefecit. Similiter vero residuas epistulas. Idest ad corinthios duas, ad tessalonicenses duas, ad colosenses unam, ad timotheum II diligentissime dicitur explanasse. | De apostulorum actibus et apochalypsin. | Nonus igitur cudex actus apostulorum et apochalypsin continet. Sed in actibus | apostulorum sancti Iohannis constantinopolitani episcopi in greco sermone commenta reperimus. [Cap. IX] Apochalybsin uero sanctus Hyeronimus conspicue explanauit, || sed et Victorinus breuiter quaedam in eodem libro loca tractauit. Vigilius quoque Affer antistes de mille annorum intelligentia diligenti narratione disseruit. | Thichonius etiam Donatista in eodem volumine quaedam non respuenda subiunxit |, quaedam vero venenosi dogmatis sui feculenta permiscuit. De quo volumine sanctus Augustinus in libris de civitate dei plura disseruit. Nostris quoque || temporibus apochalypsis praedicta a beato Primasio Affricano antistide minute | et diligenter quinque libris exposita est. | In nomine domini incipit ordo catholicorum librorum, qui ponuntur anni circulo in ecclesia romana|. In primis in septuagesima ponum (l. — nt) eptatheucum usque ad quinto decimum diem | ante pascha. In quinto decimo die ante pascha ponunt Hyeremiam prophetam || usque parasceben.

1 studio prima moenium tuorum fundamenta locata sunt; e quibus is *omisit scriba.*

In pascha ponunt actus apostolorum. Secuntur septem | epistulae cannonicae. Deinde sequitur apochalipsys usque in octauas pentecosten.| In octaua pentecon ponunt regum usque in dominicam primam mensis augusti. In | domenica prima mensis augusti ponunt Salomonem usque in kalendas septembris. | In domenica prima mensis septembris ponunt Iob, Tubiam, Iudith, Hester, Hes dram usque in domenicam primam octubris. In dominica prima octubris ponunt | Machabeorum usque in kalendas nouembres. In domenica prima nouembris.|

10. Vercellensis (Bybl. Capitularis) CCII, saeculo IX, forsitan Vercellis, exaratus est, litteris minusculis, quibus, ineunte saeculo IX, utebantur scribae in Italia septentrionali. Complura similis scripturae exempla videbis apud Loew-Liebaert, scriptura latina minuscula antiquior. I Scriptoria Italica. 215 × 146 mm.; ff. 127. Continet Isidori. Etymologiarum lib. I cap. IX — lib. VI, cap. X. — Quod exhibemus fol. 66, praefationem praebet libri III (Migne PP. LL. LXXXII, 153—154). Cf. Reifferscheid, Bibl. PP. Italica II, 210—218; Loew, Stud. Pal. in SBer. der philos.-hist. Kl. der kgl. Bayr. Akad. der Wiss., 1910, p. 43; Traube, Vorles. u. Abh. II (1911), 160. Alia ejusdem codicis specimina invenies apud M. Vattasso, Codici Vercellesi. ¶ Prefatio de quattuor sequentibus | disciplinis de mathema|tica. | Mathema tica latinę | dicitur doctri nalis scientia, quae abstrac tam considerat quantitatem. Abstracta enim quantitas est, quam intellectu a materia sepa rantes vel ab aliis accedentibus, ut est, par, impar | vel ab aliis huiuscemodi in sola ratiocinatione | tractamus. Cuius species sunt quattuor, idest arithmetica, musica, geumetrica et astrono mia. Arithmetica est disci-plina quantitatis ‖ numerabilis secundum se. Musica est disciplina | quae de numeris loquitur, qui inueniuntur in sonis. | Geumetrica est disciplina similitudinis et formarum. | Astronomia est disciplina | quae cursus caelestium siderum atque figuras contemplatur atque omnes ‖ habitudines stellarum. Quas disciplinas deinceps paulo la|tius indicamus.

11. Regin. 1823, olim maioris ecclesie Beneventane (v. f. 1). Liber, ex duobus codicibus conflatus, a compluribus librariis saeculo IX litteris Beneventanis exaratus. Prima pars, cujus exemplum edimus, a Iohanne Diacono scripta est (v .f. 117). 238 × 177 mm.; ff. 171. Habes in eo varia Patrum opera (cf. Reifferscheid l. c. pp. 378—379). Quod exhibemus fol. 69ᵛ finem continet lib. II Sententiarum b. Isidori Hisp. (Migne, PP. LL. LXXXIII, 652—654). Cf. Arevalus, S. Isidori opera. Romae, II, (1797), 334—335; Bethmann in Pertz' Archiv XII (1872), 325; Reifferscheid l. c. pp. 378—379. ¶ [13] . . . Simul et boni officiu(m), dum plus pręmitur perdat. | Sollicita igitur discretione carnis est moderan da materies, scilicet ne aut integra extinguatur | aut inmoderate laxetur. — [14] Infirmitate carnis ‖ nimia prevalente apperfectionem pertingere ne|mo potest. Nam quamvis sanctitatis amore quis|que habeat, exsequi tamen non balet operis meri|tum, cui intentione cordis deseruire conatur. | —[15] Corporis debilitas nimia etiam uires anime fran git, mentis quoque ingenium facit marcescere, | nec ualet quicquam boni per inbeccillitate profi|cere. [16] Ne quid nimis. Nam quidquid commodo et | temperamento fit, salutare est, quidquid autem | nimis et ultra modum est, perniciosum fit studium que suum in contrarium uertit. In omni opere modum | et temperamentum oportet habere. Nam omne quod | excedit, periculosum est, sicut aqua, que quasi | nimios imbres prebeat, non solum nullum usum | adhibet, sed etiam periculum exibet.

12. Vatic. 5007, olim "domini Bartholomei condestabuli de Benevento" (v. f. 130ᵛ), duabus constat partibus Neapoli, ut videtur, exaratis, quarum prior (ff. 1—100) litteris uncialibus saeculo VIII/IX, posterior (ff. 100—130) a duobus aliis librariis litteris Beneventanis tempore Petri Subdiaconi (an. 910—900?) est conscripta, et folium 130 quidem fortasse ab ipso Petro. Continet gesta episcoporum Neapolitanorum, ex hoc codice edita a Waitz, Mon. Germ., SS. rer. Langob., pp. 398—436. 205 × 145 mm., ff. 130. Quod expressimus fol. 130 exhibet partem secundam gestorum auctore Iohanne Diacono et principium tertiae auctore Petro Diacono, apud Waitz l. c. pp. 435—436. — Cf. Muratori, SS. rer. Ital. I, 2 (1725), 287—290; Bethmann, in Pertz' Archiv XII (1872), 227; Waitz l. c. pp. 398—300; Traube, Vorles. u. Abh. I, 231 s. — Alias codicis imagines habes in Waitz l. c. tab. 5 et habebis in Loew, Scriptura Beneventana tab. 43. ¶ Cuius corpus] ad monasterium sancti Benedicti situm in | monte Casino deportantes in ecclesia | sancti Petri apostoli ibidem constituta sepeli erunt, indictione quinta, anno imperat . . . Fuit autem temporibus Leo nis et Benedicti et Nicolai et Adriani apos tolicorum. Hucusque Iohannes Diaconus; | quę sequuntur Petrus edidit | Neapolitanę sedis Subdiaconus. | Athanasius iunior episcopus, nepos videlicet | pręfati Athenasii pręsulis, filius Gregorii | consulis ac ducis, sedit annos XXII, menses V, dies II|. Hic utique uir altioris ingenii ac mira|bilis prudentię fuit. Consecratus est autem in ecclesia ‖ beati Nazarii martyris sita in loco, qui dicitur | Canzia, territorio Capuano a Iohannę oc|tabo papa, qui eo tempore illuc adue|nerat, ut Sergius consul et dux, germa|nus prędicti pręsulis, fędus dirrumperet cum [Agarenis.

13. Vatic. 4958, olim monasterii Casinensis no. 967 (v. f. 1), in ipso monasterio tempore abbatis Desiderii c. an. 1087; ut videtur, postquam electus est Romanus Pontifex (v. f. 94); litteris Beneventanis exaratus est. 298 × 224 mm., ff. 95. — Continet Martyrologium ad usum monasterii Casinensis. — In eo quod exhibemus fol. 15ᵛ, partes habes diebus III, II kal. Martias et kal. Martiis assignatas, editas apud Rosweide-Georgius, Martyrologium Adonis. Romae, 1745, pp. 106—108, ubi tamen desunt additamenta Casinensia. Cf. Bethmann in Pertz' Archiv XII, 246; Waitz in SS. rer. Langob., pp. 468 et 489; Ehrensberger, Libri liturgici Bibl. Vat. Friburgi Br., 1897, p. 165; Quentin, Les martyrologes historiques. Paris, 1908, p. 691; G. Mercati, Due supposte spogliazioni della Bibl. di M. Cassino in Miscellanea di studi in onore di A. Hortis. Trieste, 1910, p. 966. Alteram eiusdem codicis imaginem invenies apud Loew, Scriptura Beneventana tab. 71. ¶ Item eodem die in Alexandria natalis sancti Iuliani martyris qui cum ita podagra constrictus esset, ut neque incedere] neque stare posset, cum iis, qui eum in sellula portabant | iudici offertur; quorum unus quidem statim negauit, alter | vero nomine Eunus cum eodem sene in Domini confessione per durat; quique iubentur camelis impositis per totam cir cumduci urbem et flagris, hinc inde inspectan te populo, laniari usque quo finem ipsis uerberibus sor|tirentur. — Lugduni sancti Abdomeri viri Dei. | — XIIII. C. II kalendas martii. In territorio Lugdunensi locis uirensibus [l. Iur-] natalis sancti Romani abbatis, qui primus illic uitam heremiticam duxit quique beatissimo patri Benedi|cto in initio conuersationis eius adiutor et coopera tor extitit ac multis uirtutibus miraculisque | pręclarus, plurimorum postea monachorum pater effec tus in pace quieuit. Eodem die sanctorum Macharii Rufini, Iusti et Theophili. — Martius habet dies XXXI, luna XXX. III D. Kalendis martii. Rome natalis sanctorum martyrum ducen torum sexaginta, temporibus Claudii, qui uia | Salaria arenam fodientes damnati fuerant | pro Christi nomine. Quos iussit Claudius ut || in fligina foris muros portę Salarię mitteren|tur, et eo loco inclusi amphitheatro militum | sagittis interficerentur. Cartagine sancti Donati |

14. Vatic. 4928, olim. mon. S. Sophiae Beneventi, postea card. Sirleti, c. an. 1113—1120 litteris Beneventanis in ipso coenobio S. Sophiae (cf. f. 9ᵛ) scriptus, fuit 'decani Iohannis' (cf. f. 100ᵛ). De Iohanne videsis Falconis Benev. Chronicon ad an. 1120 apud Muratori, SS. rer. Italic. V, 96. 220 × 145 mm., ff. 363. — Continet breviarium Benedictinum, cui praefixum est kalendarium et chronicon, quod ex hoc codice ediderunt Aloisia apud Muratori, Ant. Italicae I (1738), 32—36 et Pertz, Mon. Germ. SS. III, 173—184. — Quod exhibemus fol. 6, annales continet ab an. 1064 ad an. 1082, v. Pertz l. c. pp. 170 ss. Cf. N. Aloisia apud Muratori l. c.; Pertz l. c. p. 173; Bethmann in Pertz' Archiv XII (1872), 245; Ehrensberger l. c. pp. 206—208. Aliam eiusdem codicis imaginem habebis apud Loew, Scriptura Beneventana tab. 82. ¶ Anni domini MLXIIII, Indictione II. | MLXV, III. Cecidit resina nimia de mense nouembris. | MLXVI, IIII. XVI kalendas maggi (?) apparuit stella cometis. III° die stante || mense februarii facte sunt tenebrę hora nona et permanserunt horis III. postea subsecuta est pluuia | turbida nimium. Dux Gottefridus uenit et Normanni bella crudelissima | fecerunt cum Brittannis in terra Anglorum et Sassonum | . . . || MLXVIIII, VII. Obiit Udalricus archiepiscopus. | MLXXI, VIIII. Capta est Palarmus a Rubberto duce. | MLXXII, X. Undecimo kalendas maggi obiit Alexander papa et Gregorius fit papa mense aprilis. | MLXXIII, XI. Obiit Pandulfus princeps mense februarii et burgum a porta Rufina crematum est. Mense augusti Gregorius VII papa uenit Beneuentum. | MLXXIIII, XII. Electus est dominus Madelmus et consecratus in abbatia sancte Sophie a domino papa Gregorio, et Milo fit archiepiscopus. MLXXV, XIII. Robbertus dux perrexit super Salernum, quem tenebat Gisolfus princeps, | cognatus suus, et sedit super eum a mense maggi usque in festiuitatem sancte Lucie et in ipsa nocte cępit eandem ciuitatem. Obiit Milo archiępiscopus. || MLXXVI, XIIII. Roffridus fit archiepiscopus. | MLXXVII, XV. XV kalendas decembris obiit Landulfus princeps et XIIII kalendas ianuarii uenit supra Beneuentum Robbertus dux et sedit ibi usque in VI idus aprilis. | MLXXVIII, I. Gregorius papa tradidit Robberto ducatum. MLXXVIIII, II. IIII° kalendas ianuarii gelauit flumen Calo[ris] ita ut desuper homines calciati transirent. MLXXX, III. Henricus imperator uenit super Romam et in eodem anno Robbertus dux perrexit super ciuitatem Tyburtinam et Iordanus princeps fecit pactum cum predicto Henrico imperatore. | MLXXXI, IIII. III° nonas februarii cecidit resina die et nocte quanta nullus | meminit. Henricus imperator iterum uenit Romam. || MLXXXII, V. Mense martii electus est imperator Alexius Constantinopoli.

15. Ottobon. 296, litteris Beneventanis saeculo XI exaratus, exemplum praebet scripturae, quae in Italia meridionali (Barii?) in usu erat. Cf. Bannister, Paleografia Musicale Vaticana n. 357. Alia huius scripturae exempla habes in cod. Vatic. 10763 (v. Bannister, Ordine Ambrosiano in Miscellanea Ceriani. Milano, 1910, pp. 127—141) et apud Loew, Scriptura Beneventana tabb. 69. 70. 85 etc. 280 × 178 mm.; ff. 144. — Continet codex Evangeliarium. — Quod exhibemus fol. 46,

partem praebet lectionum feriae III et IV post dominicam IV Quadragesimae (Io. 7, 28 ss et Io. 9, 1 ss). — Cf. Ehrensberger l. c. p. 432; Bannister l. c. n. 357. ¶ Ioh. VII, 28: et a me ipso non ueni, sed est uerus | qui misit me, quem uos nescitis. 29. Ego | scio eum, quia ab ipso sum et ipse me | misit. Et si dixero, quia nescio eum, || ero similis uobis mendax. Et scio eum, | quia ab ipso sum et ipse me misit. | 30. Quęrebant ergo eum apprehendere et | nemo misit in illum manum, quia nondum | uenerat hora eius. 31. De turba autem mul||ti crediderunt in eum. — Feria IIII. Sequentia | sancti euangelii secundum Iohannem. In illo tempore (IX). | 1. preteriens Iesus uidit homi|nem cecum a natiuitate (2) et interrogauerunt eum discipu|lis suis: Rabbi, quis peccauit, | hic aut parentes eius, ut cecus nasceretur. (3) Respondit Iesus: Neque hic peccauit neque | parentes eius, sed ut manifesten|tur opera Dei in illo. (4) Me opor|tet operari opera eius, qui misit me.

16. Borgianus lat. 339, olim monasterii Absarensis (Ossero in Dalmatia), an. 1082 (v. ff. 57—9) in monasterio s. Nicolai Absarensi exaratus, specimen praebet litterae Beneventanae in Dalmatia usitatae. Cf. Cagin in Revue des Bibliothèques. XII (1902), 41—73. 275 × 192 mm.; ff. 59. Continet fragmenta Evangelistarii. In fol. 35, quod exhibemus, habes 'nuntium paschae' (ed. apud Ebner, Iter Italicum, p. 308 et apud Cagin l. c. pp. 54. 55). Cf. Ebner l. c. pp. 153. 308; Cagin l. c.; Catalogo della esposizione Gregoriana in Studi e testi, n. XIII, Roma, 1904, p. 58, n. 164. Aliud codicis specimen reperies in Bannister, Paleografia musicale Vatic. n. 305, tab. 73b. ¶ Annuntiamus karitatem, annuntiamus | karitatem, annuntiamus karitati uestrę diem | magnum et sacratissimum sanctum pascha men se secundo die uicesimo quarto esse uentu|rum, septuagessimam vero mense duode|cimo die uicesimo esse uenturam. Unde | et nos omnes fratres karissimi communiter clemen|tiam domini depręcemur, ut ad eandem festiui|tatem nobis cum gaudio et sua gratia peruenire con||cedat, prestante sua misericordia qui in trini[tate perfecta uiuit et regnat . . .

17. Barberin. 2724, olim monasterii S. Vincentii ad Vulturnum, litteris Beneventanis a variis librariis variisque temporibus, saeculo tamen XIII exaratus, exemplum praebet scripturae Beneventanae emorientis. 322 × 210 mm., ff. 341. — Continet Chronicon Vulturnense ex hoc codice editum non sine multis mendis a Muratori SS. rer. Ital. I 2 pp. 319—521, retractabit autem V. Federici in Istituto storico Italiano. Fonti. — Quod exhibemus fol. 21 decretum continet monachorum pro servandis coenobii sui facultatibus scriptum post an. 1260 (in Muratori l. c. p. 518). — Cf. Muratori l. c. pp. 321—324; d'Agincourt, Histoire de l'Art. Paris II (1723), 77; Bethmann in Pertz' Archiv XII (1872), 386; Bertaux, L'art dans l'Italie mérid. Paris, 1904, p. 209; Toesca, Reliquie d' arte in Bullett. dell' Istit. Stor. Italiano. XXV (1904), 1—74; Muñoz, Le miniature del Chron. Vulturnense ibid. XXX (1909), 75—90. Alias eiusdem codicis imagines invenies apud Muratori l. c. tab. I—III; d'Agincourt l. c. V, tab. 69; Muñoz l. c. tav. I—II; Loew, Scriptura Beneventana tab. 84. 95. ¶ Anno millesimo ducentesimo sexagesimo, mense ianuarii, III indictione. Pro inlicitis concessionibus ecclesiarum | et indebitis collationibus beneficiorum, pro multis donationibus et alienationibus pos|sessionum necnon feudorum et tenimentorum excusationibus diuersis modis ac temporibus, quandoque | monachorum consensu, multotiens extra eorum assensum ab abbatibus dolose perpetratis. || monasterium sancti Vincentii de Uulturno a status sui dignitate miserabiliter corruens cum | possessionum amnissione etiam bona temporalia perdens, iacet nunc multis ruinis et calamitatibus oppressum, et quod super omnia monasteria, que in circuitu eius sunt olim gloria | uigebat et nobilitate, modo nostris exigentibus commissis, bonis omnibus fere destitutum, | innobilitati ac uerecundie tenetur pre cunctis obnoxium, et cuius preconia per cunctorum || ora solitum erat uolitare, nunc res in contrarium uersa omnibus ruinam eius scientibus habetur | in derisu et contemptu et pars eorum effecta est tota die. Cuius siquidem lugende calami|tati, licet sera penitudine, nos monachi prefati monasterii viribus totis obui|are uolentes, mandato ac licentia domini Placidi uenerabilis abbatis dicti monasterii vni|uersi a iunioribus usque ad seniores mera et spontanea uoluntate iurauimus || super sacra dei euangelia, quod deinceps non erimus in facto neque consensu, quod alicui ex fratribus nostris ante | profexionem canonicam aliqua de ecclesiis dicti monasterii aliquatenus concedatur aut | clerico seculari, presertim que consueuerant gubernari per fratres nostros et tenimenta nostri [?] monasteri[i?] aliquo modo excusentur aut alicui sine angaria tribuantur uel franchitia in aliquo fiat. | Possessiones quidem prescripti monasterii non alienabimus de demanio dicti monasterii, feudum de | nouo non faciemus, decimarum seu terraticorum siue debitorum redditus nemini ad habendum concedemus in perpetuo ad suos usus. Tenimenta uero, que quolibet modo uacabunt in angaria non ad censum, prout melius ualebimus, locabimus. Quod utique factum ut perpetuo inre|fragabiliter a nobis et nostris successoribus conseruetur, cum cereis accensis et in aqua extinctis et pulsatis campanis fecimus excommunica|tionem, anathematizantes eos et in perpetuo maledi|centes nisi resipuerint, qui hoc salubre statutum quolibet modo euacuare temptauerint. Fecimus enim hoc prudentiori consilio, quatenus huius facti fama ad omnium aures percurrat et de [sinant amodo bona monasterii ad suos usus querere, in quorum prouentibus monachi, qui in lege domini meditantur, semper debeant sustentari.

18. Regin. 317, olim Augustodunensis (v. DELISLE in Bibl. de l'Ec. des chartes XL (1879), 140 ss.), Floriacensis (Fleury, Saint-Benoit-sur-Loire), Petavianus, saeculo VIII exaratus esse videtur, litteris uncialibus, non illis quidem sponte e manu librarii fluentibus, sed arte et imitatione effictis. 261 × 172 mm., ff. 262. — Continet Missale, quod perperam Gothicum, verius Gallicanum vetus vocatur. Cf. DELISLE, Notice sur vingt mss. du Vatic. p. 479; id. Mémoire sur d'anc. sacram. p. 69 ss.; EBNER, Iter Ital. p. 240. 430; EHRENSBERGER, Libri liturg. p. 392 ss. Editum est Missale ab I. M. TOMMASI, Codices sacramentorum. Romae, 1680, pp. 263—397; a MABILLON, De liturgia Gallicana pp. 174–300; a MURATORI, Liturgia Romana, ed. Venet. 1748, II, 517—658 (MIGNE, PP. L. LXXII, 217—318); a NEALE-FORBES, The ancient liturgies of the Gallican Church. Burntisland, 1855, pp. 32—150. — Quod exhibemus fol. 136ᵛ, tardius codici insertum continet orationem litteris Merovingicis saeculo VIII exaratam. Habes eam in MIGNE l. c. c. 262. Exemplum litterarum uncialium habes in CHATELAIN, Scriptura uncialis tab. 43. ¶ Horacio post Sanctus in quatragesima. | — Deus rerum omnium conditur adque | creatur, qui hunus in trinitate et | trinus in unitate cognusceris, cuius || magnitudenem difficiens est lingua | humana narrare, quem 5 sene cessaci|one proclamant angeli sanctus; idio nus | menime famoli tue ore quidem indigno | non tres sanctus, sed ter sanctus preconiae uocis at||tollemus, ut consono modolamenum procla|mitur ter repet[ita ?] laudacio; ob hoc | piaetatem tuam 10 climentisseme domine exoramus | obtada tribuas, presumta indulgias, ut de|tersa nube peccaminum pura et libera cons||ciencia 15 tuam meriamur obolencia [l. omnipotenciam ?] conlauda|re. Saluatur. [Cf. ff. 143. 141ᵛ; alii perperam 'salt'.]

19. Eporediensis (Ivrea, bybl. capitularis) I, litteris Merovingicis et initialibus pictis, quas TRAUBE (apud BURN, Facsimiles of the Creeds. London, 1909, p. 47) 'scholae Luxoviensis' dicebat, saeculo VIII exaratus est. 235 × 147 mm., ff. 148. — Continet S. Gregorii M. Regulam Pastoralem. — Quod exhibemus fol. 53ᵛ finem praebet capitis XXIII (MIGNE, PP. LL. LXXVII, 49). Cf. REIFFERSCHEID, Bibl. Patrum Ital. II, 236 s.; MAZZATINTI, Inventari dei mss. delle Bibl. d'Italia. Forlì, IV (1894), 4; TRAUBE, Palaeographische Anzeigen in Neues Archiv XXVI (1900), 230 s.; LOEW, Studia palaeogr. l. c. p. 32. — Alteram eiusdem codicis imaginem habes in Monumenta palaeogr. sacra. Torino, 1899, tab. 8, p. 8. ¶ Non una eademque cunctis exhortatio congruit, quia nec cunctos par morum] qualitas astringit. Saepe namque alii[s] suffi ciunt [l. officiunt], quae aliis prosunt. Quia et plerumque | herbae, quae haec animalia nutriunt, alia occi|dunt; et lenis sibilus equos mitigat, catulos instigat; || et medicamentum, quod hunc morbum imminuit, | 5 alteri uires iungit; et panis qui uitam fortium robo|[bo]rat, paruulorum negat. Pro qualitate igi|tur audientium formari debet sermo doctorum, | ut ad sua singulis congruat et tamen a communis ae||dificationis arte numquam recedat. Quid enim sunt | 10 intentae mentes auditorum, nisi, ut ita dixerim, quae dam in chytara tensiones stratae cordarum, quae | tangendi artifex, ut non sibimetipsi dissimile canti|cum faciat, dissimiliter pulsat. Et idcirco corde || consonam modolationem reddunt, quia uno 15 qui|dem plectro, sed non uno inpulso feriuntur. Un|de et doctor quisque ut in ona cuntos [l. ut in una cunctos] uirtute ca ritatis aedificet, ex una doctrina non una eademque | exhortatione tangere corda audientium debet.

20. Regin. 316, olim. Petavianus, continet Sacramentarium Gelasianum post medium saeculum VIII litteris uncialibus exaratum (v. WILSON, The Gelasian Sacramentary. Oxford, 1894). Folia vero 2ᵛ, 45ᵛ, 46 exhibent Pater Noster et Symbolum Nicaenum, graece litteris latinis uncialibus, latine autem minusculis eodem tempore id est saeculo VIII/IX, in Gallia usitatis conscripta. 200 × 167 mm., ff. 245. — In fol. 46, quod exhibemus, partem habes Symboli (v. WILSON l. c. p. 53 s. et MIGNE, PP. LL. LXXIV, 1089 s). — Cf. EBNER, Iter Italicum p. 238 s.; DELISLE, Mémoire sur d'anciens Sacramentaires p. 66 s.; Catalogo dell'Esposizione Gregoriana in Studi e Testi. Roma, XIII (1904), p. 21, n. 34; LOEW, Studia palaeographica l. c. p. 36. — Alia eiusdem codicis specimina videsis apud DELISLE l. c. tab. 1—4 et EBNER l. c. p. 240 s. ¶ Filium] Dei unigenitum de Patre | natum ante omnia saecula, | lumen de lumine, Deum uerum de Deo | uero, natum non factum, || consubstantialem Patris, per quem omnia facta sunt, qui propter 5 nos homines | et propter nostram salutem | descendentem de caelis et incarnatum | de Spiritu Sancto et Maria || uirgene et huma- 10 natum, | crucifixum etiam pro nobis sub Pontio | Pilato et passum et sepultum | et resurgentem tercia die secundum | scripturas et ascendentem in || caelis et sedentem ad dexteram | Patris et iterum uenturum cum gloria iudicare uiuos et mortuos, | cuius 15 regni non erit fines, et | in Spiritu Sancto dominum||et uiuificatorem ex Patre | procedentem, qui cum Patre | et Filio simul 20 adoratum | et conglorificatum, qui locutos est [per prophetas . . .

21. Barberin. 570, saeculo VIII exeunte, ut videtur, a Wigbaldo librario (v. f. 153) litteris Anglosaxonicis exaratus est et picturis ornatus. Similem scripturam videsis in codice B. II. 30 ecclesiae cathedralis Dunelmensis (Durham) (cf. Palaeographical Society tab. 164). 325 × 248 mm., ff. 153. — Continet Evangelistarium cum capitulis et prologis. — Quod exhibemus fol. 48 partem praebet argumenti evangelii S. Marci, quod habes in MIGNE, PP. LL. CIII, 270 s. — Alia specimina v. in La version de la Vulgate. Rome, 1911. ¶ Marcus euangelista | Dei et Petri in babtismate filius | atque in diuino sermone discipulus, sacerdotium in Israhel | agens secundum carnem leuita | conuersus ad fidem Christi euan|gelium in Italia scribsit osten|dens in eo quid generi suo de|beret et Christo. Nam initium | principii in uoce propheticę | [exclamationis instituens, ordinem leviticae electionis ostendit, ut praedicans Ioannem praedestinatum filium Zachariae, in uoce angeli annuntiantis emissum, non solum Verbum caro factum, sed et corpus Domini in omnia per verbum] | diuinae uocis animatum | initio euangelicae predica|tionis ostenderet; ut quis hęc | legens sciret, cui initium carnis || in Domino et Iesu aduenientis ha|bitaculum caro deberet ag|noscere atque in se uerbum uocis, | quod in consonantibus pendiderat [l. perdiderat] inueniret. Denique et perfecti || euangelii opus intrasset [l. intrans] a bab|tismo Domini predicare Deum inchoans | non laborauit natiuitatem | carnis, quam in prioribus uicerat, | dicere, sed totus in primis ex||positionem desertum (corr. -ti), ieiunium, numeri, temptationem diaboli, congregationem bestiarum | et ministerium protulit angelorum.

22. Palat. 220, olim monasterii S. Nazarii Laureshamensis (Lorsch, v. f. 50 et passim), Scottica manu in Germania (v. ff. 30ᵛ. 62ᵛ) saeculo IX ineunte exaratus, in coenobio Laureshamensi iam saeculo X adservabatur, ut ex compluribus S. Nazarii invocationibus, manu eius saeculi in marginibus adiectis (v. ex. c. f. 50) perspicuum est. 220 × 155 mm., ff. 71. — Continet varia complurium Patrum opera, quibus saeculo XII praefixus est titulus (v. f. A): 'Aurelii Augustini Sermones'. In marginibus addita sunt et hymnorum fragmenta cum neumis et probationes pennae. — Quod exhibemus fol. 33 sub titulo 'dicta S. effram' exordium continet sermonis cuiusdam, quem videsis apud MIGNE (PP. LL. XL, 1347) inter opera supposititia S. Augustini: 'Sermonum ad fratres in eremo commorantes' LXIV. — Cf. REIFFERSCHEID, Bibl. PP. Italica I, 229—233; STEVENSON, Codd. Palat. lat. pp. 46—48; GOTTLIEB, Ueber mittelalterliche Bibliotheken p. 337; PFEIFFER in Neues Archiv XVII (1891), 484; idem in SBer. der philos.-hist. Kl. der Wiener Akad. LII (1866) 3—19; FALK, Bibliotheca Laureshamensis p. 60. Alia eiusdem codicis specimina habes apud SALZER, Geschichte der Deutschen Litteratur; BANNISTER, Paleografia Musicale Vatic. n. 23, tab. 4 a. ¶ Dicta Sancti Effram | Audite filioli mei et intellegite, quomo|do sacra scriptura uos ad|monet et regna celorum || inuitat et uiam ostendit, quomodo | mala mundi istas euadere possetis, | et ad bonam eternam Christo adiuvante | pervenire. Clamat enim Dominus per prophetam | ad sacerdotes, qui presunt populo, ut || uos debeant admonere et adnunctiare | uiam ueritatis. Dicit enim: 'Clama ne ceses | exalta quasi tuba uocem tuam et adnun|tia populo meo scelera eorum. Quod si | tu non nuntiaueris iniquo iniquitatem suam, sangui||nem eius de manu tua requiratur'. In his | omnibus grandis necessitas est sacerdotibus, | ut uobis [prius : uos] uiam Dei adnuntient et ostendant, | per quam uitam possetis eternam in quirere. In primus enim hoc christianus,

23. Palat. 830, olim monasterii S. Martini Moguntini (v. f. 1), exaratus est inter annos 1069 et 1082 Moguntiae, a compluribus manibus valde inter se discrepantibus, dictante ipso auctore Mariano Scotto vel etiam manum apponente (v. WAITZ, in Mon. Germ. SS. V, 481—494). 300 × 245 mm., ff. 170. — Continet Mariani Scotti Chronicon, quod ex hoc codice edidit WAITZ l. c. pp. 495—562. — Quod exhibemus fol. 148 specimen praebet scripturae Scotticae (Hibernicae) et notularum, quas adiunxit alia manus. Spectant ad annum 526 et sequentes. Habes eas apud WAITZ l. c. p. 538. Alias imagines eiusdem codicis videsis apud WAITZ l. c. tab. 4. — Cf. STEVENSON, Codices Palat. lat. p. 290 s.; WATTENBACH, Deutschlands Geschichtsquellen [5]. Berlin, II (1892), 114 s. 75. ¶ · XX · IIII · mensis martii fuisse quis dubitat? et reliqua. Et pau|lo ante dicit: 'Hoc monemus, quod ciclus iste · XCV · annorum quem fe|cimus non per omnia in se ipsum revertitur, et ideo post expletionem | · XC · V · annorum non ad quintum ciclum sancti (Cirilli), qui incepit ciclos suos || ab anno · CLIII · Diocletiani, quorum quintum ciclum nobis ne|cessario praepossuimus, sed ad nostrum primum ciclum, quem nos | ab anno · CC · XL · VIII · eiusdem Diocletiani incepimus, lector in|currat' et reliqua. | Benedictus abbas virtutum gloria claruit, quas sanctus Gregorius in dia|logo conscripsit. Iustinus Constantinopolim || Iustinianum sororis sue filium ante quartum mensem obitus | sui imperatorem faciens obiit. | Romanorum · LIX · Iustinianus, omne teste historico, regnavit annis | XXX · VIII ·, hoc est usque kalendas ian. in anno · D · L · II · post passionem. Sub hoc consules fuerunt teste Cassiodoro: | DXLIX I Iustinianus augustus II conssul. Bilizarius patricius de Persis || mirabiliter triumpavit. — DL II Decius v. c. conssul. Bilizarius a Iustiniano in Affricam missus Wandalorum gen|tem deleuit. — DLI III Lampadius et Orestes uiri clarissimi consules. His consulibus Felix papa obiit IIII id. oct. | Bonifatius papa LIIII post Petrum annis II. (Bonifatius papa obiit die

XVII mensis oct. consulatu Lampadii). | DLII IIII pro c. [l. post cons.] Lampadii et Orestus. Corpus sancti Antonii monachi | a Deo revelatum Alexandriam deffertur et in ecclesia beati Iohannis babtistae humatur. DLIII. V Iterum pro cons. Lampadii et Orestis viri clarissimi consules. | Mercurius papa LV annis duobus. (His consulibus Bonifatius papa obiit XVII die mensis oct. Mercurius qui et Iohannes papa obiit VI kal. iunii p. c. iterum Lampadii.) | Hucusque ciclus magnus pascalis quingentorum XXX duorum annorum protenditur, in cuius anno XIII | dominus noster Iesus Christus passus VIII die kal. aprilis, luna XV atque VI kal. April. luna XVII a mortuis ressurrexit | anno XVIII imperii Tiberii Cesaris iuxta historiam euangelii.

24. Palat. 65, olim monasterii S. Mariae de Cupro (Coupar-Angus in Scotia), manu Scottica saeculo XII/XIII exaratus, iam saeculo XIII (v. f. 1) in coenobio S. Mariae de Cupro adservabatur et fortasse ibidem conscriptus est. 317 × 320 mm., ff. 201. — Continet Psalterium cum glossis Petri Lombardi. — Quod exhibemus fol. 75ᵛ praebet glossam in Psalm. LVIII (v. Migne, PP. LL. CXCI, 541 s.). — Cf. Bannister, Pagine scelte di due codici in Codices e Vaticanis selecti. Series minor. Romae, II (1910), ubi complura habes eiusdem codicis specimina; idem, Irish Psalters in Journal of theological Studies XII (1911), 280—284; idem, Abbreviations in ms. Vatic. Palat. lat. 65 in Zeitschrift f. keltische Philologie VIII (1911), 246—259. ¶ Saul quaerens interficere David, misit satellites . . . Quod cum praescisset uxor sua Michol, filia Saul nocte deposuit] eum per fenestram; et sic evasit. Huic historie alludit | titulus, de qua tamen non agit psalmus, sed de significato. Dauid enim | Christum significat domus eius sepulcrum Christi Saul regnum Iu|deorum, qui miserunt costodire sepulcrum; sed non || videtur convenire, quod dicitur, scilicet, ut interficet eum. | Iam utique interfectus fuerat quando miserunt. Querebant autem | eum interficere non corporaliter, sed spiritualiter, idest, | nomen et famam extingere, ne crederetur in eum; quod tamen | efficere non valuerunt. Vivit enim rex super Iudeos et gen|tes. Hoc et Spiritus Sanctus per prophetam predicit hic. Et est sensus: Psalmus iste | tendens in finem, id est, in Christum, hoc agit ne tu Pilate | vel Iudee corrumpas vel disperdas Dauid in tituli inscri|ptione. Hoc idem supra dixerat in titulis alis. Frustra | vero temptat aliquis disperdere, quod totiens divina pro||hibet auctoritas. Cum autem Pilatus dixit: Quod scripsi scri|psi impletum est quod hic dicitur, scilicet ne corrumpas Dauid in tituli | inscriptione. Non ideo corrumpas 'Quando', id est, quia 'misit Saul', id est, re|gnum Iudeorum; 'et custodiuit domum eius', id est, sepulcrum Christi; 'ut | interficer[e]t eum', id est, nomen et famam eius tolleret, ne credere||tur in eum, a quibus frustratis hic liberatus ostenditur | et famam habere in omnibus gentibus. Et loquitur hic intiger | Christus, scilicet caput et corpus. Intentione monet ut nemo Christo con|tradicat. Modus: tripartitus est Psalmus. Primo orat liberari | ascendendo ab imis ad alta, orat etiam pro salute gentium. || Secundo affirmat salutem gentium, et orat salutem Iudeorum | ibi 'convertentur ad vesperam'. Tertio affirmatur | salus Iudeorum et utroque pariete collecto grates | aguntur ibi 'convertentur'. Totus itaque Christus quasi ab | inimicis obsessus clamat dicens: 'Eripe me de inimicis. || Eripe me de inimicis meis Deus | meus et ab insurgentibus | in me libera me. | Eripe me de operantibus iniqui|tatem et de uiris sanguinum salua me. || Quia ecce ceperunt animam meam.

25. Seguntinus (Siguenza, bybliothecae Capitularis) 150, olim ex libris Garciae Fernando (v. f. IIᵛ), membrana duobus foliis constans antiqui codicis, binis columnis arabice et latine (litteris Visigothicis) alternis saeculo IX exarati. 367 × 262 mm., folium unicum, custodiae loco codici saeculi XIV praefixum, continet epist. ad Gal. I, 1—15; III, 6—24. — Quam exhibemus pars fol. II praebet Gal. III, 6—16. — Cf. De Bruyne-Tisserant, Une feuille arabo-latine in Revue Biblique VII (1910), 321—343, ubi alterum eiusdem codicis specimen invenies; Loew, Studia palaeographica l. c. p. 91. ¶ III, 6. Sicut Abraam credidit Deo et reputatum est ei ad | iustitiam. 7. Cognoscitis ergo, quia qui ex fide | sunt hii sunt filii Abrae. 8. Prouidens autem scrip tura quia ex fide iustificat gentes Deus pre nuntiabit Habrae, quia benedicentur in te | omnes gentes. 9. Igitur qui ex fide sunt, benedicentur cum | fideli Abraam. 10. Quiquumque enim ex operibus legis sunt, | sub maledicto sunt. Scriptum est enim|: Maledictus omnis qui non permanserit in omnibus, que || scripta sunt in libro legis ut faciat ea|. 11. Quoniam autem in lege nemo iustificatur aput | Deum, manifestum est, quia iustus ex fide uibit. | 12. Lex autem non est ex fide, sed qui fecerit ea uibet | in illis. 13. Christus nos redemit de maledicto legis, || factus pro nobis maledictus, quia scriptum est: | Maledictus omnis qui pependit in lig[no], 14. ut in | gentibus benedictio Abraam fieret in Christo Iesu, ut | pollicitationem Spiritus accipiamus per fidem. 15. Fratres, | secundum hominem dico, tamen hominis confirma||tum testamentum nemo spernit aut super|ordinat. 16. Abrae dicte sunt promissiones.

26. Regin. 708, olim Iohannis Bourdelot (v. Delisle, Cabinet des mss. I, 321; Omont, Catalogue des mss. de Iean et Pierre Bourdelot in Revue des Bibliothèques I (1894), 81—103). Codici, quem complura Aimoini Floriacensis aliorumque (v. Pertz' Archiv XII (1872), 304) opera complent, saeculo XIII litteris Gothicis conscripta, postea quattuor praefixa sunt folia saeculo XI litteris Visigothicis exarata, quae continent Sententiarum S. Isidori fragmenta. In fol. 3ᵛ, quod exhibemus,

habes partem capitis XVIII (XIX) libri I (ed. MIGNE, PP. LL. LXXXIII, 577). Diligenter respiciendum compendium illud, quo singulae etiam minores textus particulae distinguuntur. In eo interpretando haeserunt EWALD-LOEWE (Exempla scripturae Visigothicae. Heidelbergae, 1883, p. 4, tab. 5), sed egregie illud more suo enarravit L. TRAUBE (Neues Archiv XXVII (1901), 270 ss.) atque 'Caput' intelligendum esse demonstravit. Illud nota §. indicamus. ¶ Sed cur futura, quasi praeterita scribuntur, nisi quia ea que adhuc] facienda sunt in opere, iam facta sunt in divina predestinatione? Nobis igitur temporaliter accidunt, que a conditore omnium sine tempore providentur. §. Propterea prof[h]etia rerum futurarum gesta presentibus miscet rebus, ut ita credantur illa futura, quemadmodum ista cernantur esse completa; | more enim suo per presentia de futuris loquitur, sicut in persona | Iherusalem de ecclesia, et sicut in persona Efraim de hereticis. §. | Pro factis divinis plerumque et dicta ponuntur: idcirco quia non operatione manuum Deus, sed dicendi imperio operatur, | sicut scriptum est: Dixit et facta sunt, mandabit et | creata sunt. §. Quod in scripturis sanctis una bis repperitur | sententia, aut conformationis causa est aut misterii; | sicut lex et gratia, sicut initium et perfectio, sicut bonum et melius. §. Lex divina in tribus distinguitur partibus, | id est in ystoria, in preceptis et in prophetiis. Ystoria est in his que gesta sunt, precepta in his que iussa sunt, profetia in his que futura pronuntiata sunt. §. Lex diuina triplici | sentienda est modo. Primo ut ystorice, secundo tropologice, tertio ut mistice intellegatur. Ystorice namque iuxta litteram, tropologice iuxta moralem scientiam, | mistice iuxta spiritalem intellegentiam. Ergo sic ystorice oportet fidem tenere ut eam et moraliter debeamus | interpretari et spiritaliter intelligere. §. Tria et septem | decem precepta sunt: sed tria ad amorem Dei pertinent | septem ad hominum dilectionem. Illa tria que ad Deum pertinent, in una tabula scripta fuerunt; reliqua septem [in secunda.

27. Palat. 212, post medium saec. VIII, a compluribus librariis exaratus, scripturam illam praebet, qua saeculo VIII/IX Germani utebantur. — Alia complura eiusdem scripturae specimina habebis apud LOEW-LIEBAERT, Scriptura latina minuscula antiquior. III. Scriptoria Germanica. — 243 × 172 mm., ff. 72. — Continet complura Patrum opera. In fol. 32, quod exhibemus, partem habes Homiliae IX b. Gregorii M. in Ezechielem (ed. MIGNE, PP. LL. LXXVI, 877, n. 15—17). Cf. REIFFERSCHEID l. c. pp. 227—228: STEVENSON l. c. pp. 41—43. ¶ Beatus ergo Iob inter linguas derogantium inflexa mente persistens], quia in terra se inpugnari falsis sermonibus vidit, caelo testem quesiuit. | Hinc Isaias ait: 'Popule meus, qui beatificant te, ipsi te decipiunt et | uiam gressuum tuorum dissipant'. Qui uidelicet populus ne uerba sue | laudis adtenderet et in culpis altius perieret, statim ei dicitur quem | aspicit, cuius iudicium pertimescat, cum subditur: 'Stat ad iudicandum | Dominus, stat ad iudicandos populos'; ac si aperte diceretur: iudicia huma|na cur sequeris, qui stare super te caelestem iudicem scis? 16. Hinc est quod Iohannem | Baptistam Veritas esse arundinem uento agitatam negat dicens: | 'Quid existis videre in deserto, arundinem uento agitatam'? Quod quia negando dixerit, non adfirmando, subiuncta uerba testantur. Ait enim: | 'Sed quid existis videre in deserto hominem (mollibus) uestitum? Ecce qui mollibus | uestiuntur, in domibus regum sunt'. Arundo autem uento agitata, modo flatibus erigitur, modo flatibus inclinatur. Omnis autem infirmus animus, qui uel derogatio ne deicitur uel laudibus exaltatur, arundo uento agitata est: quod Iohannes | non erat, quia inflexibilem mentis uerticem inter laudes hominum et de|rogationes tenebat. 17. Sed magnam inquisitionem indiget res, cum | recti operis uiam tenemus, utrum semper despicere derogantium uerba de|beamus, an certe aliquando conpescere. De qua re sciendum est, quia linguas | detrahentium, sicut nostro studio non debemus excitare, ne ipsi pereant, ita per suam | malitiam excitatas, debemus aequanimiter tolerare, ut nobis meritum crescat: | aliquando autem etiam compescere, ne dum de nobis mala disseminant, eorum qui | audire nos ad bona poterant, corda innocentium corrumpant. Hinc est | etenim quod Iohannes obtrectatoris sui linguam redarguit dicens: 'Is qui | amat primatum gerere in eis Diotrepis non recipit nos; propter hoc, || si uenero et commoneam eius opera, quae facit, uerbis malignis garriens in nos.

28. Palat. 966, olim monasterii S. Nazarii Laureshamensis (Lorsch, v. Mon. Germ. SS. I, 21), conscriptus an. 791 (v. f. 60), exemplum praebet scripturae nationalis Germanicae (v. LOEW-LIEBAERT l. c. III. Scriptoria Germanica). Adiectae sunt notulae litteris Merovingicis. 205 × 170 mm., ff. 59. — Continet codex 1) ff. 1—53 Historiam Francorum, quam post alios edidit praesertim ex hoc codice KRUSCH, Mon. Germ. SS. Meroving. II, 215—228; 2) ff. 53ᵛ—59 Annales Nazarianos, quos habes apud PERTZ, Mon. Germ. SS. I, 21—44. — Quod exhibemus f. 53ᵛ principium praebet Annalium Nazarianorum v. apud PERTZ l. c. p. 23 ss. — Cf. PERTZ' Archiv V (1825), 106 s.; PERTZ, Mon. Germ. SS. I, 21—44; KRUSCH l. c. II, 227 s.; FALK, Bibliotheca Lauresham. p. 68. — Alteram eiusdem codicis imaginem habes apud PERTZ l. c. tab. 2. ¶ Anni ab incarnatione Domini. An. DCCVIII. Drogo mortuus. | An. DCCVIIII. durus et deficiens fructus et Gotofridus mortuus est. | An. DCCX. Pippinus perrexit in Alamaniam. || An. DCCXI. Aque inundauerunt ualde et mors Hildeberti. | An. DCCXII. Mers (l. mors) Heriberti regis Langobardorum. | An. DCCXIII. Mors Alflide et Halidulfi regis. | An. DCCXIIII. Pippinus defunctus est. | An.

DCCXV. Pugna Francorum et mors Dagoberti regis. || An. DCCXVI. Pugnauit Carolus contra Ratboth. | An. DCCXVII. Pugnauit Carolus contra Raghen|fredum in Uinciago in dominica die. | An. DCCXVIII. Uastauit Karlus Saxonia plaga magna. | An. DCCXVIIII. Occisio Francorum ad Suessionis ciui||tate et mors Ratboti. | An. DCCXX. Pugnauit Karlus contra Saxones. | An. DCCXXI. Eiecit Heudo Sarcinos de Equitania. | An. DCCXXII. Magna fertilitas et bella contra | Aquilonem. || An. DCCXXIII. Duo filii Drogoni ligati Arnol|dus et unus mortuus et Karlus | infirmatus. | An. DCCXXIIII. Leuauit [se Raginfridus] contra Carlo et Carlus perrexit ad Andegauis.

29. Palat. 1448, olim monasterii S. Martini Moguntini (v. f. 2), variis manibus variisque temporibus exaratus; prima pars, ut videtur, Treviris (v. f. 8). 295 × 200 mm., ff. 122. — Continet opusculorum de computo et ratione temporum collectionem, saec. XVI inscriptam: 'Ordo solaris anni'. — Quod exhibemus fol. 17 duo excerpta continet an. 810 conscripta (Migne, PP. LL. LXIX, 1250 et CXXIX, 1308—1309). — Cf. Bethmann in Pertz' Archiv XII (1872), 355; Reifferscheid l. c. I, 285—288; de huiusmodi collectionibus v. B. Krusch, Studien zur christlich-mittelalterlichen Chronologie. Leipzig, 1880, p. 195 ss. ¶ tertiae duo fiunt simul XCII, hos partire in septem, remanet una, ipsa est | dominica pascalis festi. Sic quamlibet diem a kalendis ianuarii usque | XXXI diem mensis decembrii quota fuerit inuenies conputando | ut et regularem unum et concurrentes dies et quae a ianuario || semper incipiunt pariter adsumas. Expliciunt argumenta paschalium titulorum. Incipit calculatio.

30. Regin. 95, olim monasterii S. Maximini Miciacensis (Micy, v. f. 229), circ. an. 850 in ipso Miciacensi monasterio variis manibus exaratus est iussu et partim opera (v. f. 229) Petri abbatis (846—859). 320 × 265 mm., ff. 229. — Continet S. Hilarii Pict. tractatum super Psalmos. — Quod exhibemus fol. 214ᵛ partem continet commentarii in Ps. CXLIII (ed. Migne, PP. LL. IX, 852—853). — Cf. Reifferscheid l. c. I, 369; Arnauldet in Bull. Soc. Antiquaires de France (1904) 220—227. ¶ homo ipse decem quibusdam chordis manibus ac pedibus extentus perfectus] spiritalium operum suorum gestu motuque sic psallet, ut cantionem hanc nouam | cantet: 'Qui das salutem regibus', regibus quibus dictum est: 'Uenite benedicti | Patris mei, possidete praeparatum uobis regnum a constitutione mundi', qui nobi les ligabunt, qui reges manicis et conpedibus constringent, qui iudicabunt || arguent uindicabunt.

31. Vatic. 5775, olim monasterii S. Columbani de Bobio (v. f. 2ᵛ), scriptus an. 862 (v. f. 2ᵛ) Terdonae (Tortona) iussu episcopi Teudulfi (v. f. 2ᵛ), exemplum praebet scripturae minusculae Carolinae, qua utebantur librarii Italiae septentrionalis. 347 × 270 mm., ff. 156. Claudii Taurinensis Commentaria in epistulas ad Corinth. — Quod exhibemus fol. 2ᵛ partem epistulae Teudulfi episcopi Terdonensis continet, qua librum nostrum S. Columbano de Bobio offert (ed. Mai, Veterum scriptorum nova collectio. Romae, VII (1833), 276; E. Dümmler in Neues Archiv V (1879), 429; id. Mon. Germ. Epist. aevi Karol. II, 588). Cf. N. Antonius, Bibliotheca Hispana vetus. Matriti, I (1788), 460; Mai l. c. VII, 274; idem, Spicilegium Romanum. Romae, IX (1843), 108; Migne, PP. LL. CIV, 834. 911; Bethmann in Pertz' Archiv XII (1872), 252; T. Gottlieb in Centralbl. f. Bibl.-Wesen IV (1887), 453; O. Seebass l. c. XIII (1896), 9—10. ¶ Ego in Dei omnipotentis nomine Teudulfus sanctae Terdonensis ecclesiae | indignus episcopus sedula mecum cogita tione pertractans dominicum praeceptum, | quo dicit: 'Uigilate itaque, quia nescitis diem neque horam', utile iudicaui, | ut quicquid mihi bona uoluntas suggesserit secundum propriarum uirium pos|sibilitatem adimplere debeam.

32. Vatic. 1570, olim monasterii Flaviniacensis (Flavigny dioc. Augustodun.—Autun), circa annum 900 exaratus, absolutus est Flaviniaci in monasterio S. Petri a Rahingo monacho, cuius scripturae specimen exhibemus. Cf. de Rahingo Delisle in Mélanges d'Archéol. et d'Hist. VI (1886), 239—250 et tab. 5. 390 × 310 mm., ff. 154. — Continet codex Vergilii opera et partem commentariorum Servi Grammatici. — Imago parumper contracta (383 × 201 mm.) folii 154 verba praebet, quibus Rahingus despondet librum Deo et S. Petro, edita a Dümmler in Neues Archiv V (1897), 431 et a Delisle l. c. p. 245. ¶ Inenarrabili alacritate preuentus, ego Rahingus, monachus ex Flauiniaco monasterio leuitaque simul | exigente omnium utilitate fratrum publicę rei dum fungerer officio, malui colligendorum librorum studio mancipari quam otio desipiscens torpere ignauię, simulque aliis meam prodere insitiam, ut, quando | forinsecus actio carnalium siue labilium augebatur curarum, multo magis intrinsecus spiritalium semperque | mansurarum aucmentaretur

prouidentia rerum. Et quoniam inopiam quorundam absentium uoluminum prevídebam | adfuturam pene deficientibus scriptoribus, qui se huic operi cum sedulitate intermiscere vellent|, tum ego adhibita omni celeritate mearum uirium percontatus sum memet huiusmodi intersere . . .

33. Palat. 405, olim monasterii s. Nazarii Laureshamensis, in hoc ipso monasterio est exaratus (v. s. 4ᵛ) post an. 978 (v. f. 280ᵛ) et ante an. 993 (v. f. 4ᵛ). 250 × 175 mm.; ff. XIX + 289. Continet Sacramentarium, cui breves adiuncti sunt Annales (ff. 279ᵛ—80: ab an. 931 ad an. 978), quos ex hoc codice partim edidit L. BETHMANN in Mon. Germ. SS. XVII, 33. — Quod exhibemus fol. 55ᵛ continet benedictionem fontis in Sabbato Sancto. — Cf. BETHMANN l. c.; id. in PERTZ' Archiv XII (1872), 337; STEVENSON l. c. p. 166; DELISLE, Mém. sur d'anciens sacramentaires, pp. 238—40; EBNER, Iter Italic. pp. 247. 248; EHRENSBERGER l. c. pp. 401—2; FALK l. c. p. 64; Catalogo della esposizione Gregor. p. 23.

34. Regin. 12, scriptus et imaginibus ornatus est pro monasterio S. Edmundi (Bury St. Edmunds, v. Kalendarium codici praefixum passim, cf. MONTAGUE RHODES JAMES, on the Abbey of S. Edmund at Bury in Cambridge Antiquarian Soc. 8⁰ public. n. 28) an. 1019 aut 1020 in scriptorio Wintoniensi (Winchester), vel alio ipsi cognato cum et scripturae et imaginum conformatio omnino cum aliis codicibus Wintoniensibus consentiat: cf. Palaeogr. Society, pro scriptura I, tab 142—144; I, tab. 46. 47; pro imaginibus I, tab. 144; II, tab. 16. 17 et Indices to facsimiles of mss. and inscriptions, Series I. II. London, 1901, p. 63. 325 × 242 mm., ff. 182. — Codex continet Psalterium, folium 41ᵛ vero, quod exhibemus, fere totum Ps. 29, 6—13. ¶ 6. Ad uesperam demorabitur fletus] et ad matutinum letitia. | 7. Ego autem dixi in habundantia mea: | non movebor in aeternum. | 8. Domine in uoluntate tua || praestitisti decori meo uirtutem. | Auertisti faciem tuam a me | et factus sum conturbatus. | 9. Ad te Domine clamabo | et ad Deum meum deprecabor. || 10. Quae utilitas in sanguine meo, | dum descendo in corruptionem. | Numquid confitebitur tibi puluis | aut annuntiabit ueritatem tuam. 11. Audiuit Dominus et misertus est mei, || Dominus factus est adiutor meus. 12. Conuertisti planctum meum in gaudium michi, conscidisti saccum meum et circumdedisti me laetitia. 13 Ut cantet tibi gloria mea et non conpungar, || Domine Deus meus, in aeternum confitebor tibi. | — XXX. In finem Psalmus Dauid. Uox | Christi positi in cruce. | — 1. In te Domine speraui non confundar in aeternum.

35. Vatic. 3833, olim basilicae Apostolorum de Urbe (v. f. 144). Codex, deleto, quod prius in membranis exaratum erat, Evangelistario, inter annos 1099 et 1118 rescriptus est (v. f. 8). — 246 × 193 mm., ff. 144. — Continet canonum collectionem cardinalis Deusdedit († ante 14 Apr. 1100), quam post Martinucci egregie edidit V. WOLLF VON GLANVELL, Die Kanonensammlung des Kard. Deusdedit. Paderborn, 1905; cf. H. STEVENSON in Archivio stor. della Soc. Rom. VIII (1885), 305 ss.; H. STEINACKER in Mitteilungen des Instit. f. österreich. Gesch.-Forsch. Ergänzungsbd. VI (1901), 113 ss. — Quod exhibemus fol. 31ᵛ continet lib. I, c. 159—162, ed. GLANVELL p. 102 ss.: particulam cuiusdam epistulae Nicolai papae I datae mense novembr. 865. ¶ Presumpsit enim excommunicationem dictare aduersum sanctissimum et beatissimum archiepiscopum Ro]manę R. [l. ecclesie] Leonem. Numquid ibi legitur inquisitionem fuisse factam, utrum iuste an iniuste Dio|scorus ipsam excommunicationem dictasset? Non plane; set quasi (absque) omni controuersia hoc in eo ulti sunt, quia cum esset | inferior, potiorem quibuslibet conatus est lacessere iniuriis. Teste Anatholio Constantinopolitano | presule, qui dicit: Propter fidem non est dampnatus Dioscorus, set quia excommunicationem fecit domino archiepiscopo Leoni. || — Item in eadem. Quomodo non egeat quęlibet synodus Romana sede (aut: Romanę sedis), quando in Ephesino latrocinio cunctis pręsulibus | et ipsis pręsulibus quoque patriarchis prolabentibus nisi magnus Leo imitator scilicet illius Leonis, | de quo scriptum est: 'Uicit leo de tribu Iuda', diuinus excitatus, os aperiens, totum orbem et ipsum quoque augustum | concuteret et ad pietatem commoueret, religio catholica penitus corrueret [prius: concurrueret]? — CXXX. | (Nota). Nycolaus episcopus, seruus seruorum Dei, dilecto filio Michaheli glorioso imperatori Grecorum. Oportet | uestrum imperiale decus, quod in omnibus ecclesiasticis utilitatibus uigere audiuimus, ut antiquum | morem, quem nostra ecclesia habuit, uestris temporibus restaurare dignemini, quatenus uicem, quam nostra sedes | per episcopos uestris in partibus constitutos habuit, uidelicet Thessalonicensem, qui R[omane] sedis uicem per Epyrum ueterem Epyrumque nouum atque Illiricum, Macedoniam, Thessaliam, Achaiam, Daciam ripen|sem, Daciam mediterraneam, Mysiam, Dardaniam et Preba-lim beato Petro, apostolorum principi, contradicere || nullus presumat. Quę antecessorum nostrorum temporibus, scilicet Damasi, Siricii, Innocentii, Bonifatii, Celestini, Xisti, Leonis, Hylarii, Simplicii, Felicis atque Hormisde, sanctorum pontificum, dispositionibus agebatur. Quorum denique institutionibus ab eis illis in partibus destinatas | per nostros missos, ut rei ueritatem

cognoscere queatis, uestrę augustali potentię dirigere curauimus. | Preterea Calabritanum patrimonium Syculumque, quę nostrę ęcclesię concessa fuerunt et ea, quę ad possidenda || optinuit et disponendum per suos familiares regere studuit, nostris con- 20 cessionibus reddantur. | Quoniam irrationabile est, ut ecclesiastica possessio, unde luminaria et concinnationes ęcclesię Dei fieri | debent, terrena quaminus potestate subtrahantur, set domui Dei restituta meritum redditoris | multiplicent, et suscipientes uotum spiritualis desiderii lucris exerceatur. Inter ista et superius | dicta uolumus, ut consecratio Siracusano archiepiscopo nostra a sede impendatur, ut traditio ab || apostolis instituta nullatenus uestris temporibus uioletur. — CXXXI. | Verum et 25 inter beatos apostolos, sicut et prius sanctus papa Iulius et postea ille magnus et sanctus Leo describit | 'in similitudine honoris fuit quędam discretio potestatis. Et cum omnium par esset electio, | uni tamen datum est, ut cęteris premineret. De qua forma episcoporum quoque est orta distinctio et magna or|dinatione prouisum est, ne omnes sibi omnia uendicarent; set essent in singulis prouinciis singuli, quorum || inter fratres habetur prima sent[ent]ia. Et rursus quidam in maioribus 30 urbibus constituti sollicitudinem eius | susciperent ampliorem, per quos ad unam Petri sedem uniuersalis ęcclesię cura conflueret et nichil usquam a suo | capite dissideret'. Quod si quidam ex uobis ullo interiori comprehendissent obtuitu, nunquam Rothar|dum episcopum Suessionice urbis sine consensu nostro deponerent, depredarentur, et in exilium pulsum | monasteriali custodia manciparent. Et infra. Quid, rogo, de presbiteris et de inferioris || gradus clericis ageretur, quorum apud nos 35 quoque causa a Chalcedonensis concilii regulis, cum ratio exigit, | audiri iubetur, si episcopos tanta facilitate deponitis? Et infra. An sedes apostolica caput non est? | Frustra ergo, ut multa preteream, concilium Sardicense ad Iulium papam scribens inter cetera dixit: 'Optimum | et ualde congruentissimum esse uidetur, si ad caput, idest ad beati Petri sedem, de singulis quibusque | prouinciis domini referant sacerdotes'. At contra adeo hanc despicitis, ud ad ea[m] nihil de maioribus | [ęcclesię negotiis referre curetis. Et cetera.

36. Palat. 199, scriptus in civitate aut in dioecesi Rotomagensi paullo pots an. 1110. Continet S. Augustini ll. 22 de Civitate Dei, quibus in folio 94 ex parte vacuo, saeculis XII/XIV insertus est catalogus metricus episcoporum Rotomagensium (v. E. P. Sauvage in Analecta Bollandiana VIII (1889), 411 ss. 424; Delisle in Histoire litteraire de France XXIX (1885), 416; Ordericus Vitalis, Historia ecclesiastica l. 5, c. 9 ed. A. Le Prevost in Soc. de l'hist. de France II, 335—376). Postremae partes paulatim aliae ab aliis librariis adiunctae sunt. Exhibemus hic in fol. 94^{v} postremam huius catalogi partem, v. in ed. Prevost l. c. pp. 340 ss. 367 ss. 361 × 260 mm., ff. 262. ¶ 22. Insignis Grippo successit in ordine sancto,] Actibus egregius meritis pastor uenerandus. | 23. Iustus et insignis Ranilandus in ordine fulsit, | Compaciens cunctis meritisque refertus opimis. | 24. Prefuit in populo Domini uenerabilis Hugo, || Et tribuit sancte 5 subiectis dogmata uite. | 25. Sedem Robertus digne pastoris adeptus, | Viribus enituit sanctis, iuste quoque uixit. | 26. Grimo deuotus pastor, pius, inclitus actu, | Suscipit ecclesiam diuino iure regendam. || 27. Culmine pastoris nituit Rainfridus in omni, | 10 Actu magnificus constructor pontificatus. | . . . | 47. Catholico more Gaufridus functus honore, | Ecclesie multa bona contulit intus et extra. || 48. Huic successit amor plebis tremor Hugo potentum, | Clarus auis, clarus studiis, recreator egentum. | 10 49. Presul Rotroldus sequitur sanctos pietate, | Prefulgens generis et nobilis nobilitate. | 50. Hunc sequitur dignus Walterus Lincoliensi, || Rothomagi summus factus de presule presul. | 51. Robertus presul noster cognomine Pullus, (1208—1221) | 15 Soluitur hinc uere subeundus pascua uite. | 52. Iusticie vexit vexillum presul et ensem, | Mauricius (1231—1235) pater eggregius populum bene rexit || Propicius fuit atque pius sine crimine vixit. | 53. Mortis de nodo denodatus pater Odo (1248—1275), | 20 Regnat cum Christo, mondo priuatus ab isto. | 54. Virtutum norma, morum persplendida forma; linea iustitie, patrie decus, archa sophie, | Splendor in expensis Guillelmus (1278—1306), presul Rothomagensis; hic iacet, arca caua capit hunc, quem curia flaua (Guil. de Flavacourt), || Protulit, eternam requiem patriamque supernam; Det Deus huic hodie meritis precibusque 25 Marie. | — Postea Bernardus (de Fargis, 1306). Deinde Egidius (1311—1318). Item Guillelmus (1319—1330).

37. Palat. 49, olim fortasse ecclesiae S. Iacobi Bambergensis, scriptus est an. 1131 et 1132. In folio enim primo Evangelistarii, quod continet, conscripta sunt iis, quos diximus, annis, procul dubio Bambergae, a duobus librariis dona quaedam oblata ecclesiae S. Iacobi, quam paullo ante S. Otto, Bambergensis episcopus restituerat. Habes hanc donorum recensionem typis editam in Schweitzer, Das Gründungsbuch des Collegiatstiftes St. Jacob in 21. Bericht des historischen Vereins von Bamberg, p. 14 ss. Cf. J. Loshorn, Geschichte des Bisthums Bamberg. München, II (1888), 60 s. 315 × 237 mm., ff. 147. ¶ Laici Rŏdolf, Wecel, Ermperht, Tiemar, Friderich pater eiusdem Engilberti. | Acta sunt hęc anno Domini MCXXXI, indictione VIIII, nonis iunii, feria VI, sub episcopo | Ottone et preposito Eberhardo. | — Notum sit omnibus Christi fidelibus, quod Hiltegart de Erhenbach delegauit propriam || ancillam suam 5 Adalhaidam filiam Waltmanni ad altare sancti Iacobi | IIII nonas augusti, anno Domini MCXXXI, indictione VIIII, sub episcopo Ottone, | preposito Eberhardo; cuius rei testes sunt canonici prępositus Eberhardus | Regil, Beceli, Heinric, Heimo, Berker, Kŏnrat Ratisponensis, | laici Rŏdolf, Wecel, Poppo frater Hildegardę, Waltman pater puellę, || Diethere de 10

Medemesdorf, Poppo. — Notum sit omnibus Christi fidelibus, quod dominus Gebehardus de Staine proprios famulos | suos Wigbertum et sororem eius Hailicam cum filio suo Sigefrido tradidit ad | (ad) altare sancti Iacobi ea conditione, ut habeat ius ministerialium eiusdem | ęcclesię . . .

38. Regestum Vatic. 6, singulari cura in tabulario pontificio semper adservatum, litteris Gothicis in Romana curia inter annos 1198—1216 exaratum est. 369 × 254 mm., ff. 44. — Continet Innocentii III regestum de negotio Romani imperii, pluries editum, videsis in MIGNE PP. LL. CCXVI, 995—1174. In fol. 3, quod exhibemus, habes epistulas VI—X (MIGNE l. c. c. 1003. Cf. W. PEITZ in SBer. der philos.-hist. Kl. der Wiener Akademie CLXV (1911), n. 5, pp. 168 ss. 202. 331; DENIFLE in Archiv f. Lit.- u. Kirchengesch. II (1886), 21, 66, 75; KALTENBRUNNER in Mitteil. d. Instituts f. österr. Geschichtsforsch. Römische Studien I, 277; E. TUČEK in Quellenstudien aus d. histor. Seminar der Univ. Innsbruck II (1910), 1—78. — Alia specimina habes in PEITZ l. c. tab. 7. 8; DENIFLE, Specimina palaeographica Regestorum Pont. Rom. Romae, 1888, tab. 8. f. 43. ¶ Littera Ioannis Rusce Mediolanensis potestatis. . . .] intendens iugiter perseuerauit, sic benigne eos legatos et ipsorum uota ita exaudiatis, quod debite ad consecrationem | sacri imperii ipsum sine prorogatione conuocetis, ut pro exauditis precibus, que iocundum fuerint sortite euentum innumera|biles gratiarum actiones obnoxii teneamur perpetuo uestre sanctitati exhibere. Insuper dominus Monachus de Villa, nostre urbis | magnus et nobilis civis, qui est vir prouidus et circumspectus, pro hoc facto ad uestram properat accedere clementiam || cum eisdem uiris prudentibus. Quicquid super hiis ex parte nostra uestre exposuerit benignitati, eidem indubitanter fidem | adhibeatis. — Littere Balduini comitis Flandrie, Haynonie et marchionis Namurcie. | Sanctissimo patri ac domino I[nnocentio] sacrosancte Romane ecclesie summo pontifici Balduinus comes Flandrie, Haynoniae et marchio Na|murcie, salutem et promptum cum omni deuotione famulatum. Post obitum Henrici imperatoris nos una cum principibus | imperii, ad quos de iure spectat electio, de eligendo rege sepius tractauimus. Post uarios tandem affectus, sicut || Domino placuit, in serenissimum dominum nostrum regem Ottonem, uobis et ecclesie Romane deuotissimum, uota nostra celeberrime con|currerunt, qui postmodum in sede Augustorum Aquisgrani coronationis ac consecrationis plenitudinem per manum | Coloniensis archiepiscopi, cuius hoc interest, cum omni qua decuit sollempnitate meruit optinere. Nos igitur dicti regis | electionem, quam quidem iuste factam esse non dubitamus, ratam habentes, terras nostras, quas de imperio tenemus, a manu | sua recipientes, facto hominio illi fidelitatem iurauimus. Sanctitati ergo uestre, Pater reuerende, omni qua possumus || affectione supplicamus, quatinus rationabilem ipsius electionem, coronationem [atque?] ac consecrationem ratam habere uolentes | eam confirmare atque ipsum regem ad imperii consecrationem uocare paterna pietate dignemini, ut ad ob|sequium uestrum et ecclesie Romane imperpetuum amplius inuitemur et arctius obligemur. — Littere A. comitis de Dasburg et Metensis. | Sanctissimo domino et patri I[nnocentio] sacrosancte Romane ecclesie summo pontifici et venerabilibus dominis vniuersis cardinalibus A. | comes de Dasburg et Metensis debitam reuerentiam et paratum in omnibus obsequium. Cum fuisset rebus humanis || Henricus imperator exemptus, nos et alii principes dominum Ottonem, quondam Henrici ducis Saxonie, in regem Roma|norum elegimus et ipsum ea, qua decuit sollempnitate per dominum Adolfum Coloniensem archiepiscopum apud Aquisgranum | consecratum in sede regia, sicut a Karolo constitutum erat, locauimus. Rogamus ergo sanctitatem uestram, ut habita | consideratione ad miserias et oppressiones, quas per nouissimos imperatores Fredericum et Henricum filium eius | sustinuimus, electionem domini nostri regis Ottonis confirmare et ad imperialem consecrationem uocare dignemi||ni et partem aduersam a fidelitate, quam duci Sueuie fecerunt, absoluatis et per censuram ecclesia|sticam nostre electioni consentire compellatis. — Litterae Coloniensis archiepiscopi. | Sanctissimo patri ac domino I[nnocentio] sacrosancte Romane sedis summo pontifici A[dolphus] Dei gratia sancte Coloni|ensis ecclesie minister humilis, deuotum obsequium et orationes in Domino. Post obitum Henrici | imperatoris nos una cum aliis principibus de substituendo rege sepius tractantes, quid sancte || Romane ecclesie expediret subditisque imperii, qualiter quoque priorum imperatorum oppressiones | euitare possemus, sollicite deliberauimus. Protendimus igitur animos nostros ad diuersos imperii prin|cipes, et, sicut Domino placuit, serenissimum dominum Ottonem Henrici ducis Saxonie filium | in Romanorum regem rationabiliter elegimus. Postmodum vero in augustorum sede Aquis|grani locauimus, et, sicut debuimus, ea qua decuit sollempnitate consecrauimus ac corona||uimus. Ipse uero dominus rex in timore Dei et reuerentia sancte ecclesie omnia iura Romane ecclesie | aliarumque ecclesiarum bona fide conseruare ac manutenere iurauit, nobis etiam aliisque episcopis | prauam illam consuetudinem aliorum imperatorum, qui decedentibus episcopis et abbatibus principi|bus in mobilibus rebus se seque mouentibus, succedebant, liberaliter remisit. Paternitatem | igitur uestram attente rogamus, quatinus rationabile factum nostrum aliorumque principum, || qui de iure eligere debent, attendentes, merita quoque domini nostri regis patris ac fratris | sui palatini, regis quoque Anglie auunculi sui, qui a seruitio et unitate ecclesie nunquam | separati fuerunt, considerantes iniurias quoque ducis Sueuie patris ac fratris eius, non dis|simulantes magnos et honorabiles uiros, quos ipse ac principes de communi consilio ad | pedes sanctitatis uestre transmittunt, benigne recipiatis ac benignius remittatis, et ra||tionabilem ipsius electionem, consecrationem ac coronationem confirmetis, et ad imperii con|secrationem uocetis, nostros quoque aduersarios et ecclesie a fidelitate duci Sueuiae prestita | absoluatis et nostro regi obedire ecclesiastica censura compellatis. Nos etiam pro patrimonio ecclesie Romane dimittendo hac conservando pro ipso domino rege spondemus atque | fideiubemus. — Littere principum et baronum Alamannie clericorum et laicorum. || Sanctissimo patri ac domino I[nnocentio] sacrosancte Romane sedis summo pontifici, principes et barones | Alamannie clerici et laici, debitam in Christo reuerentiam et sinceritatem obsequii. Cum . . .

39. Regin. 711, olim monasterii S. Albini Andegavensis (Saint-Aubin d'Angers, v. f. 1), postea bybliothecae Petavianae Petau, v. DELISLE, Cabinet des mss. I, 287 ss.). Codex, compluribus constitutus fragmentis; ff. 1—36 (263 × 191 mm.) continet 'chronicas S. Albini Andegavenses', litteris Gothicis saeculo XII exeunte in Gallia exaratas. Fol. 36ᵛ, quod exhibemus, scriptum videtur an. 1206 (v. ff. 37, 1, 1ᵛ). Partem in eo contentam habes editam in Recueil des historiens des Gaules XVIII, 325. ¶ [Anno MCCII orta est guerra inter regem Francorum et regem Anglorum eo quod rex Francie filiam suam dederat Arturo, rege Anglie inconsulto. Accepta autem filia, idem Arturus accessit ad Mirabellum], Francorum, Britonum, Pictaviensium multitudine comitatus, ubi in die beati Petri, que dicitur ad | Uincula, captus fuit cum pluribus baronibus, qui cum eo uenerant. Et exinde Willelmus de Rupibus, Andegauensis senescallus, | Francorum, Britonum, Pictavorum, Andegauensium baronibus comitatus, accepta contra regem Angliae guerra, die mercurii | ante festum Omnium Sanctorum cepit ciuitatem Andegavensem et eam muniuit. Die autem mercurii ante Purificationem || beate Marie accessit Robertus de Turneham ad eamdem ciuitatem, et, ea miserabiliter depredata et in parte combusta, | secessit. | — [Anno] M. CC. III, in festo Paschali feria II adueniente Willelmo de Rupibus, senescallo Andegauensi, | cum exercitu suo, Beaufordum sine conflictu ei reddita est. Denuo infra dies XV Philippus rex Francorum nauigio adductus Saumur sue ditioni subiugauit. In eodem etiam mense apud Castrum Nouum conuenit exercitus Picta|uensis et Andegauensis comitantibus Britannibus et inito conflitu, et defendentibus se aliis, obtinere non poterant: sed de||inde deficiente regis Anglie auxilio et consilio, ciues eiusdem castri sese pacifice contradiderunt. Et Willelmus senescallus, ex indignatione turrim et muros solotenus prostrauit. Deinde de die in diem multiplicata est | miseria in regionibus Cenomannie, Pictavie et Andegavie et Britannie, ita ut uillis et castris et oppidis depredatis et combustis nulli etati aut conditioni parceretur. Ingruente igitur hinterim seditionis procella | rex Anglorum de suis spem bonam reportans, quibus tutelam Normannie commiserat, instante aduentu Domini, || in Angliam transfretauit, ut, iterum reparato exercitu, fortior et securior rediret. Hoc anno, Willelmus de Beliomonte in crastino sancti Mauritii consecratus est episcopus. Interim autem Alienora, quondam Anglorum regina et regis mater, apud Pictauim in fata recessit; de cuius morte rex uehementissime | contristatus, magis sibi timuit, et in Normanniam redire ultra quam satis distulit. Audiens itaque rex Fran|corum regis Anglie discessum, in Normanniam cum omni exercitu suo se ingessit, et combustis et capti|uatis undique oppidis et populis, ad Falesiam devenit, quam sibi sine difficultate prelii subiugauit. In||terim a Britonibus Mons Sancti Michaelis cum ipsa abbatia igne imposito deuastatur. Nec mora, | Rothomagus et Vernuel sese ultro dederunt; et sic tota Normannia ditioni regis Francorum per se|ductiones manifeste succubuit. Uidens itaque rex Francorum sibi prospere apud Normanniam suc|ce[ssi]sse apud Chinon exercitum congregauit, et habito inaudito conflictu, vix tandem castellum de Russeth | obtinuit, et inde recedens, Willelmum de Rupibus cum exercitu Pictavorum et Andegauensium et Francorum ad oppidum obsidendum reliquit et apud Loches sese recepit, et pace seductoria obtinuit. Cum autem videret rex Francorum, | quod uiri memoria digni qui erant intra castrum Chynon nullo conflictu, vel prece, vel pretio, vel promissis Willelmo | de Rupibus se redderent apud Chinon se contulit et omnem exercitum suum u[n]dequaque secum adunauit et prepara|tis machinis et diuersis et inauditis, oppida de Chinon cepit impugnare. Cumque illi, qui infra menia | erant nequaquam per longa tempora resistere posse uiderent, quicquid uictualium habebant cum armis et equis igni | combuxerunt et muros ultro super hostes | prostrauerunt, et exeuntes usque ad mortis discrimen uiriliter dimica|uerunt. . . .— || [Anno] M·CC·VI. Uenit rex Francorum apud Brachesac in die Ascensionis et in crastino recedens castrum de Bra|chesac subuerti precepit. Crastino igitur Ascensionis die Andegauim ueniens, cum summo honore ab | episcopis, abbatibus, clero et populo suscipitur, et ibi pernoctans, Nannetum expetiit; in cuius aduentu ciues | congratulati claues ciuitatis obtulerunt, et sese eius dominio subdiderunt. Audiens itaque rex Francorum, | quod rex Anglorum in Normanniam transmeare disponeret, die Pentecostes a Nanneto recessit et portus et op||pida et munitiones Normannie acie militari premuniuit. Porro rex Anglorum consilio et mandato ui|cecomitis de Toarz et quorumdam baronum Pictauensium, apud Rochele, innumero comitatus exercitu, appli|cuit et oppidum de Borc cum ciuitate ipsa sibi subiugauit et per mediam Pictauiam iter arripiens, cum ad ad | fluuium Ligerim peruenisset, nullum nauigium transmeandi inuenit. Die igitur mercurii que Natiuitatem beate | Marie processit divino fretus auxilio, quod etiam dictu mirabile et nostris inauditum temporibus, ueniens ad portum.

40. Urbin. 200, scriptura Gothica, plenissima compendiis apud philosophos usitatis, exaratus est in Anglia (v. f. 306) an. 1253 (v. ff. 103ᵛ, 257ᵛ). 317 × 220 mm., ff. 371. — Continet 'libros naturales' Aristotelis iuxta versionem graeco-latinam antiquam (v. A. JOURDAIN, Les traductions d'Aristote². Paris, 1843, p. 406) cum commentario S. Thomae de Aquino. Cf. STORNAIOLO, Codd. Urbin. lat. I, 197; S. Thomae Aq. Opera omnia. Romae, II (1884), p. IX. — In parte fol. 32, quam exhibemus, habes Physicorum lib. III, cap. 7 (in ed. cit., Romae, II (1884) 124 s.). ¶ *lin. 6:* Rationabiliter [id est logice] [speculantibus ex huiusmodi rationibus communibus dicendis] videbitur [aliquod corpus sensibile] non utique infinitum esse. Si enim | corporis ratio [id est diffinitio] est, quod planitie [id est superficie] determinatum est, non utique erit | corpus infinitum neque sensibile [id est phisicum] neque intelligibile [id est matematicum]¹. At || uero neque numerus est sic [id est infinitum] sicut seperatus et infinitus; numerabile enim numerus est aut [pro et] habens numerum [est pertransibile]. Si

ergo | numerabile contingit numerari et transire [si ponatur quod numerus sit infinitus], utique erit | possibile infinitum. Phisice autem magis[3] considerandum [vel (consider)ant vel (consideranti)bus] | ex hiis [dicendis]; neque enim compositum [corpus
15 sensibile] possibile est esse infinitum neque || simplex. Corpus igitur non erit compositum infinitum, si | finita sunt elementa magnitudine [vel mul(t)itudi(n)e, id est numero et specie]. Necesse est enim plura | esse [id est manere in composito] et equalia[4] semper contraria esse et non esse unum eorum [infinitum] || — *Glossae in marginibus:* 1) Commentator (Averroes, v. Aristotelis Opera omnia cum Averrois commentariis. Venetiis, 1550, IV, 48v): 'Omne corpus est figuratum et omne figuratum aut est rotundum aut non, sed . . . — 2) Alia translatio: numerus enim et illud cuius est numerus est numeratum. — Commentator (l. c. f. 48v): 'et forte ista propositio est de genere propositionum notarum per se, scilicet quod omnis numerus est numeratus et omne numeratum in potentia, cum fuerit in actu, possibile est ut sit numeratum in actu; sed ista propositio est communis, non essentialis'. — 3) Quia rationes dicende sumuntur a propriis differentiis corporis phisici. — 4) Et non est hoc intelligendum de omnimoda equalitate, sed de illa, que in corruptione intentionum ipsorum contrariorum et sic non wult quod miscibilia sint in mixto secundum omnimodam equalitatem. || . . . . || *Enarratio S. Thomae:* Rationabiliter posuerunt quidem
30 igitur et cetera. Postquam Philosophus remo|uit opinionem antiquorum, qui de infinito non naturaliter opinabantur, hic ostendit, non esse infinitum, sicut philosophi naturales pone|bant. Et primo hoc ostendit per rationes logicas, secundo per rationes naturales ibi. Phisice autem magis et cetera. Dicuntur autem prime rationes logice, | non quia ex terminis logicis logice procedant, sed quia modo logico procedunt, scilicet ex communibus et probabilibus, quod est proprium sillogismi di|aletici. Ponit ergo duas logicas rationes, quarum prima ostenditur, quod non sit aliquod corpus infinitum. Diffinitio enim corporis est, quod sit | determinatum planitie id est superficie, sicut diffinitio linee est, quod eius termini sint puncta. Nullum autem corpus
35 determinatum superficie || est infinitum; ergo nullum corpus est infinitum, neque sensibile, quod est corpus naturale; neque intelligibile, quod est corpus mathematicum. Quod ergo | dicit 'rationabiliter', exponendum est logice; nam logica dicitur rationalis philosophia. Secunda ratio ostendit, quod non sit infinitum multitudine. Omne numerabile | contingit numerari et per consequens numerando transiri. Omnis autem numerus et omne quod habet numerum, est numerabile. Ergo omne huiusmodi contingit | transiri. Si igitur aliquis numerus, siue separatus siue in sensibilibus existens, sit infinitus, sequitur quod possibile sit transire infinitum, quod est || impossibile. Attendendum autem, quod iste rationes probabiles sunt procedentes ex hiis, que communiter dicuntur, non autem ex necessitate concludunt; | quia qui poneret aliquod corpus esse infinitum, non concederet, quod de ratione corporis esset, terminari superficie, nisi forte secundum potentiam, quamuis ||
20 hoc sit probabile et famosum. Similiter qui diceret, aliquam multitudinem esse infinitam, non diceret eam esse numerum uel numerum habere. | Addit enim numerus supra multitudinem rationem mensurationis; est enim numerus multitudo mensurata per unum, ut dicitur in Xo Metaphisicorum; | et propter hoc numerus ponitur species quantitatis discrete, non autem multitudo, sed est de transcendentibus. — Deinde cum dicit: Phisice | autem magis et cetera, inducit rationes naturales ad ostendendum, quod non sit corpus infinitum in actu. Circa quas considerandum est, quod | Aristoteles non probauerat,
25 corpus celeste esse alterius essentie a quattuor elementis, opinio autem communis suo tempore fuerat, quod esset || de natura quattuor elementorum: procedit in hiis rationibus, ac si non esset aliud corpus sensibile extra quattuor elementa et [l. secundum] suam consue|tudinem; quia semper antequam probet id, quod est sue opinionis, procedit ex suppositione opinionis aliorum communis. Unde, postquam probauit | in libro de Celo et Mundo, [celum] est alterius nature ab elementis, ad veritatis certitudinem iterat considerationem de infinito, ostendens | universaliter, quod nullum corpus sensibile est infinitum. Hic autem primo ostendit, quod non sit corpus sensibile infinitum, supposito quod sint elementa [in]finita | multitudine; secundo ostendit idem universaliter ibi. — Oportet autem et de omni et cetera. Dicit ergo primo, quod
30 procedendo naturaliter, id est ex principiis scientie naturalis, || magis et certius considerari poterit, quod non sit corpus sensibile infinitum ex hiis que dicentur. Omne enim corpus sensibile aut | est simplex, aut compositum. Primo ergo ostendit, quod non sit corpus compositum infinitum, supposito quod sint elementa finita secundum multitudinem; non enim | potest esse quod unum ipsorum sit infinitum et alia finita, quia ad compositionem alicuius corporis mixti requiritur quod sint plura elementa, | et quod contraria alico modo adequentur, alias compositio permanere non posset; quia illud quod esset omnino potentius, destrueret alia, cum | elementa sint contraria; si autem unum elementorum esset infinitum,
35 nulla equalitas esset, aliis finitis existentibus; quia infinitum || inproportionabiliter excedit finitum. Non ergo hoc potest esse, quod unum tantum eorum, que veniunt in mixtionem, sit infinitum. | (Posset autem aliquis)

41. Vatic. 2412, 'completus an. 1258, III non. maii' (v. f. 488) scriptura Gothica, eaque Gallica, iam iam nonnihil ad litteram Parisiensem (v. paulo post tab. 42) vergente. 340 × 230 mm., ff. 488. — Continet Avicennae canonem, qui a Gerardo Cremonensi latine versus et pluries typis editus, a saeculo XIII ad XVII in plerisque medicinae scholis 'publice legebatur'. Habes in fol. 356, quod praebet lib. IV, dist. 3, cap. 20 (ed. Veneta anni 1555, lib. IV, fen. 1, dist. 1, cap. 36, f. 415 s.), non pauca ex compendiis medicinae propriis. ¶ Et si absciditur de appetitu aliquid, moue ipsum cum eis, que] sciuisti, et proprie cum eis, que fiunt de citoniis. Et cum euacuata est, | non est malum, ut amministres ei electuarium forte de illis, que | digerunt et confortant stomachum et aperiunt opilationes; et illud post | ablationem febris et accidentium.
5 Et iter quidem ad flebotomiam est, ut || non fiat in ea, donec declinet; tunc enim fiat. Et illud quo prius | datur in potu, est aqua ordei, et cibus sit sicut ille, qui fit ex | agresta cum cucurbita et amigdalis paucis et infrigdetur | lectus eius et

odoramentum eius et trocisci de camfora, in quibus | non ponitur reubarbarum. — De febre effimera ex apostemate et || signis eius et cura. c. XIX. — Febres sequentes apostemata interiora sunt putride et quandoque associatur ei ethica, et non sunt | de numero febrium effimerarum. Apostemata vero apparentia sicut | furunculi et exiture, que eueniunt in ea et proprie apostemata mag|na, que fiunt in menbris gland[ul]osis et in carnibus, que nominan||tur molles, sicut illa que fuerint in inguinibus a superfluita|tibus epatis et in alis a superfluitatibus cordis, et sub aure a super|fluitatibus cerebri, quandoque sequuntur febres, et non euacuatur quin | sit illud, quod peruenit ex eis ad cor, donec igniat ipsum calefactio | sola aut cum putredine. Quod si fuerit calefactio sola tunc || erit de genere febrium apostematum intrinsecorum, et plurimum quod accidit | de istis febribus sequentibus apostemata sequens causas primitiuas | ex ulceribus et scabie et doloribus et percussionibus et casibus, ad que | expelluntur materie et retinentur in uiis earum apud carnes mol||les, est de genere febris effimere. Et plurimum quod accidit de istis || febribus sequentibus apostemata, quorum cause sunt antecedentes sicut | repletiones et opilationes preterite, est putridum; et febres quidem | sequentes ea plurimum sunt effimere et si non sunt effimere sunt | male et plurimum quidem harum sequitur apostemata sanguinea et | quandoque accidunt sequentes erisipilam et similia ei. — Signa. Signa ea||rum sunt ea, que diximus de antecessione apostematum ante eas, | et facies est rubea imflata et est additum in ea super dispositionem | sanitatis, et non est caliditas uehementer mordicans, quamuis sit | multitudo eius in ipsis, quam[quam] huiusmodi apostemata sunt sanguinea, nisi sint | febres sequentes erisipilam, et istis febribus succedit humecta||tio, et est pulsus in eis magnus velox frequens, propter repletionem | et caliditatem, et est urina aquosa alba propter cursum materierum | ad apostemata et ulcera. — Cura. Oportet ut antecessio fiat in ea cum | flebotomia et fluxu ventris, et curetur apostema cum eo, quod oportet in capitulo | suo. Et subtilietur regimen et non bibat uinum omnino et non cibetur || nisi post declinationem completam. Et necessaria sunt ei extin|guentia infrigidantia, humectantia et emplastra infrigida|ta cum niue super membrum infirmum apostemosum, ita ut non | noceant apostemati neque faciant ipsum crudum, immo infrigident | uiam inter ipsum et cor infrigidatione penetrante in pro||fundum. — De febre effimera ex spissitudine vel densitate pororum et signis eius et cura. c. XX. Hec febris iterum sequitur pri|uationem resolutionis propter oppilationes non profundas et | plures quidem homines cum dimittunt consuetud[i]nem suam bal|neandi febriunt, et plures eorum sunt illi, in quorum corporibus || generatur uapor colericus propter complexionem corporum eorum et ciborum | ipsorum et aquarum eorum malarum et propter dispositiones eorum accidentes ex ui|giliis. — Cura. Curatio eius est extinctio et amministratio balnei | et sudare in eo post declinationem et fricari cum eis que sunt sicut | furfur et farina fabarum et amigdale amare et semen melo||nis et aliquid de alusnen et baurach et sit cibus eius extinguens humectans et uinum eius sit plurime Col. II
commixtionis et iteret balneum multociens. — De febre effimera ex caliditate et signis eius et cura c. XXI. | Quandoque accidit ex calore aeris || et calore balnei et similium febris effimera et pluri|mum illius non accidit, nisi ex vehementia caloris solis et est pri|ma suspensio eius cum spiritu animali, cum primum quod eo leditur | sit caput. Calefit enim aer eius et peruenit ad cor et fit fe|bris. Deinde spargitur in corpus totum et quandoque fit eius su|spensio cum corde, propter caliditatem anelitus, et quando custoditur | caput a calore. Sed illa que ex sole accidit plurimum impri|mit in cerebro et capite; et propter illud, qui non est mundus, im|pletur caput eius. Et illa que non fit ex sole, sed fit ex di|ebus canicularibus et ex balneatione et ex aliis impressio||nem facit in cor. — Signa. Signa sunt causa eueniens | et uehementia imflammationis capitis in parte sola ri cerebrali et fortasse est cum grauitate et repletione, | si non fuerit corpus mundum et magnitudo hanelitus in par te cordiali et est illud quod apparet de corpore uehemen tis calefactionis calidius interiore eius; et de illis, quibus | scitur illud, est sitis eius minor siti illius, cuius calidi tas est illa caliditas; et est in hac habitudine contrari|a ei, que est ex densitate. — Cura. Est necessarium ut incipia tur in curatione eius cum eo, quod infrigidat ex embrocis || super caput et pectus ex loco longinquo et detur in potu | aqua frigida, et que currunt cursu eius; et sine cessatione fiat | illud, quousque declinet febris. Cumque aufertur ingre|diatur tinam, et non tangat eum tina eius, si fuerit cum eo | febris; et balnea eum cum aqua tepida, et non permittas aerem || eius calefacere ipsum. Et non timeas ex effusione aque cali|de super caput eius, quoniam ipsa humectat et resoluit febrem | et necessitas ad balneandum plus est quam necessitas ad inun|gendum. Cum ergo egreditur, tunc frica caput eius in oleis frigidis, sicut est oleum rosatum et de nenufare. — De febre effimera ex soliditate uel frigore et signis eius et cura, c. XXII. || Quandoque accidit ex frigore et balneatione cum [a] | aquis frigidis, ut condensentur pori apparentes | et coartantur uapores fumosi secundum quod dictum est in illa, que | fit ex testuositate; quare accidit febris et multotiens perdu cit ad putridam et non perducit ad illam febrem, nisi quando uapor prefocatus est acutus, non suauis. Suauis enim non grauat eam. — Signa. Sunt cause et quod corpus in ea, in primis cum tangitur, est non uehementis caliditatis, cum que figitur manus, sentitur calor eleuari et pulsus non || est in prauitate, in qua est in illa que fit ex angustia | et tristitia et fame, quoniam non est illic resolutio, sed est uelox propter ne|cessitatem, nisi fit frigus uehemens et fortasse declinat | ad duritiem, et oculus non est profundus, imo quandoque est im|flatus propter uaporem coartatum; et urina quandoque est alba, || quoniam calidi- tas est prefocata; et quandoque est tincta, quoniam caliditas, | que resoluta fuit ex poris expellitur ad uiam urine. | — Cura. Cooperiantur in febre donec sudent. Cum ergo | declinat, ingrediantur balneum et balneentur cum aqua | ad caliditatem decliui et cum aere calido et embrocentur.

42 a. Burghesianus 329, scriptus est 'in Caturco (Cahors) per manum Iohannis Eltati de Frisia an. Dom. M°·CCC·XVII· XIIII Kalendas iunii' (v. f. 519) littera Parisiensi nondum plene conformata, cuius quam plurima specimina invenies apud DELISLE, Cabinet des mss. Planches, tab. 39 ss. —

280 × 213 mm., ff. 519. — Codex continet Petri Aureoli ord. Min. commentarium in lib. I Sententiarum Petri Lombardi, pluries typis expressum, cf. prae ceteris editionem Romanam an. 1596. In fol. 435ᵛ, quod exhibemus, habes dist. 41, art. 3, quaest. 4 in ed. Romae cit. I, 933b, cuius scriptura compendiis theologicis plenissima lectu est sane difficilis. ¶ Unde predestinatus posset mori in peccato mortali secundum se consideratus, sed prout accipitur et ponitur esse predestinatus, incompossibile est quin saluetur. Sed hic modus dicendi desperationem hominibus inducit. Sicut enim aliqui sunt predestinati, sic et alii reprobati. Quando autem aliquid est immutabile, facta aliqua suppositione, fatuum est conari ad immutandum illud, quamdiu stat conditio. Unde totus conatus immutare uolentis debet esse ad tollendum conditionem; sicut si necesse est quod Sortes moueatur, si currit, qui uult impedire ne moueatur, oportet impedire ne currat. Sed manifestum est, quod predestinatio aut reprobatio, prout in Deo sunt, nostro conatu impedi|ri non possunt. Ergo, si stantibus illis incompossibile est quin saluetur | ille et dampnetur iste, frustra qui dampnandus est | ad oppositum conatur; unde datur homini materia desperandi et negligendi se ipsum, et tollitur omnis exhortatio salutaris et persuasio et sacramentorum perceptio, quia totum est uanum. | Propterea dixerunt alii [Opinio Scoti], quod cum dicitur Deus predestinauit Petrum saluari, ergo saluabitur; antecedens contingens est, quia in intellectu diuino implicatur contingentia ex parte obiecti. Unde non repugnat ratio contingentie obiecto scito uel uolito secundarie: | et ideo transit predestinatio super salutem Petri, non necessario, | sed contingenter; et sic nec salus Petri necessaria est, sed contingens; | et ideo nec de necessitate saluabitur. Sed nec iste mo|dus dicendi difficultatem euadit. Quantumcumque enim contingenter | predestinasset Deus Petrum, ex quo tamen predestinauit, mu||tari non potest, nec Petrus suo conatu posset tollere su|am predestinationem, nec Iudas suam reprobationem. Unde | manet eadem occasio desperandi et negligendi seipsum; | nam sicut antecedens est contingens sed immutabile, sic consequens im|mutabile erit, quantumcumque contingens. Immutabilitas autem || omnem conatum frustratorium reddit et uanum. [Et ideo dixerunt
col. II alii [Opinio Durandi] | [ita nec alius homo poterit impedire finem ad quem predestina]tus est, aut finalem penam, respectu cuius dicitur reprobatus. | [Quid dicendum secundum ueritatem.] Restat igitur nunc dicere quod uidetur. Unde inconcusse tenendum est, quod predestinatio nullam immutabilitatem inducit circa salutem saluandorum nec reprobatio circa penam hominum dampnandorum. Si enim | hanc induceret predestinatio, hoc esset uel ratione prescientie, | quam subponit; uel ratione uoluntatis et propositi, quam forma|liter importat. Sed constat quod non ratione prescientie, quia non as|picit rem ut futuram, ut ex hoc liceat inferre aliquid in || futurum, aut arguere quod eueniet, ut superius dictum fuit. | Ad huc nec ratione uoluntatis aut propositi, quia declaratum | est, quod nulla uolitio intrinseca Deo transit super salutem Petri | magis quam super eius oppositum, sed uoluntas operationis diuine, scilicet iustificatio per gratiam et beatificatio per gloriam, quam Deus o||peratur, ut previse ab eterno sunt, illud propositum, quod habet Deus de | salute beati Petri. Constat autem, quod talis operatio ut previsa, in | nullo aspicit salutem Petri ut futuram, et per consequens | non potest inferri ex ea, quod salus Petri futura sit aut eueniat. Ergo nullo modo predestinatio dat quod in||mutabilis sit euentus, quia nullo modo infert euentum. | Preterea non plus dedit inmutabilitatem saluationi | Petri, quia predestinatus extitit ab eterno, quam dederit sibi, quia hodie est saluatus. Dictum est enim sepe, quod nullam aliam | determinationem habet res ex prescientia siue predestinatione nisi | illam met, quam habet ex sua actuali positione. Sed constat, quod ex hoc, quod hodie Petrus est saluatus, non tollebatur contingentia antequam actu saluaretur, quin posset suam salutem impedire etiam cum effectu, nec erat | tunc determinate uerum: Petrus saluabitur, licet [determinate hodie uerum sit, quod est saluatus.

42 b. Palat. 324, olim Iannocii Manetti (v. f. 1ᵛ), Udalrici Fugger (v. P. Franchi de' Cavalieri, Il rotulo di Giosue in Codd. e Vatic. selecti, vol. V. Roma, 1905, p. 5; Stevenson, Codd. Palat. gr. pp. XXV ss.), demum bybliothecae Heidelbergensis. Codex exaratus an. 1284 in Italia (v. f. 188ᵛ), littera Gothica, compendiis abundat apud theologos usitatis. Continet 4 ll. Sententiarum Petri Lombardi. 246 × 196 mm., ff. 188. — In fol. 57ᵛ, quod exhibemus, habes lib. II, dist. I, cap. 4 (v. S. Bonaventurae Opp. omnia; ed. apud Claras Aquas, II 1885, 12). ¶ [Distincta est itaque rationalis creatura in incorpoream et cor]poream; et incorporea quidem angelus, corporea uero homo uocatur, | ex anima rationali et carne subsistens. Condictio ergo ra|tionalis creature primam causam habuit Dei bonitatem [Quare creatus sit homo vel angelus]. Ideo, si queritur, quare creatus sit homo uel angelus, || breuiter responderi potest: propter bonitatem eius. Unde Augustinus | in libro de doctrina christiana: quia bonus est Deus, sumus; et in quantum sumus, | boni sumus. [Ad quid creata sit rationalis creatura.] Et si queritur, ad quid creata sit rationalis creatura, respondetur | ad laudandum Deum, ad seruiendum ei, ad fruendum eo, || in quibus proficit ipsa, non Deus. Deus enim perfectus et summa boni|tate plenus, nec augeri potest nec minui. Quod igitur | rationalis creatura facta est a Deo, referendum est ad creato|ris bonitatem et ad creature utilitatem. | [Breuissima responsio cum queritur, quare vel ad quid facta sit rationalis creatura.] Cum ergo queritur, quare || vel ad quid facta sit rationalis creatura, brevissime responderi potest: propter Dei bonitatem et suam utili|tatem. Utile nempe est ipsi seruire Deo et frui eo. Factus | igitur angelus siue homo propter Deum dicitur esse, non quia creator Deus et | summe beatus alterius indiguerit offitio, qui bonorum || nostrorum non eget, sed ut seruiret ei ac frueretur eo, | cui seruire regnare est. In hoc enim proficit seruiens, non ille cui seruitur. [Sicut factus est homo ut Deo seruiret, sic | mundus ut seruiret homini.] Et sicut factus est homo | propter Deum, id est ut ei seruiret, ita mundus factus est propter ho||minem, scilicet ut ei seruiret.

Positus est ergo in medio ut et [ei seruiretur et ipse seruiret. || [Ipsique angeli in quibusdam] scripture locis nobis seruire dicuntur, dum propter nos in mi|nisterium mittuntur. [Quomodo dicitur in scriptura aliquando homo factus propter reparationem angelici casus.] De homine q|uoque in scriptura interdum reperitur, quia factus sit propter repara||tionem angelice ruine, quod non ita est intelligendum, quasi | non fuisset homo factus, si non peccasset angelus, sed quia ita | sit homo institutus, scilicet ut inter alias causas precipuas hec | etiam nonnulla extitit. Nostra igitur superiora sunt et equa|lia etiam nostra sunt inferiora, quia ad seruiendum nobis facta. — [Quare anima unita sit corpori.] || Solet inquiri, cum | maioris dignitatis esse videretur anima, si absque corpore | permansisset, cur unita sit corpori. Ad quod primo dici | potest, quia Deus uoluit, et uoluntatis eius causa querenda non | est. Secundo autem dici potest, quod ideo voluit Deus [ipsam] corpori uniri || ut in humana condictione ostenderet nouum exemplum bea|te unionis, que est inter | Deum et spiritum, in qua dilligitur 'ex | toto corde' et uidetur 'facie ad faciem'. Putaret enim | creatura se non posse uniri creatori suo tanta propinqui|tate, ut eum tota mente intelligeret et cognosceret, nisi ui||deret spiritum, qui est excellentissima creatura, tam infime idest | carni, que de terra est, in tanta dillectione uniri, ut non | ualeat artari ad hoc, ut uelit eam relinquere, sicut | Apostolus ostendit dicens: 'Nolumus corpore expoliari, sed super|uestiri', per quod ostenditur, spiritum creatum spiritui increato ineffa||bili amore uniri. Pro exemplo igitur future societatis ||

43. Vatic. 1456, scriptus anno 1353 (v. f. 179) littera Bononiensi (v. Delisle, Cabinet des mss. I, 32 et F. Ehrle, Historia bibliothecae Rom. Pont. I, 569) et a Nicolao de Bononia (figlio di Giacomo di Nascimbene) imaginibus ornatus (v. f. 179, cf. F. Malaguzzi Valeri in Atti e memorie della R. Deputazione di storia patria per le prov. di Romagna. Ser. III, XI (1893), 126 s.; L. Ciaccio in L'Arte. X (1907), 113; F. Carta, Codici, corali e libri a stampa miniati della Biblioteca Nazionale di Milano. Roma, 1891 (in Indici e Cataloghi n. XIII), 24, nota; A. zu Erbach-Fürstenau in L'Arte. XIV (1911), 1 ss., 107 ss.). — 449 × 268 mm., ff. 339. — Continet codex quidem Novellam Iohannis Andreae super decretalibus (v. ed. Venetam anni 1581), folii 13 vero pars, quam exhibemus, comment. in c. 5. 6. 7. de rescriptis sc. I. 3., in ed. cit. I, 23^{v}. ¶ Unde si queratur, quare res aliena usu capitur, dic ne dominia rerum | sint in incerto; ff. [= Digesta] de usu captione l[ex] 1. Si queratur, quare triennio dic, quod | ita placuit principi, ut l. Non omnium. Sic enim poterat plus | minusue statuere. Ostiensis. In glossa ultima ibi Nemo dicit || Ostiensis, quod lex ista intelligitur, cum ipse imperator non respondit | sed [alii: secundum] eius proceres; secundum Accursium ibi infra in glossa. Concordant Bernardus et Phylippus hic et Vincentius. | Et ibi Non plures, de quo dic ut infra de cognatione spirituali, capitulo ultimo, in principio libri VI. | **Cum ordinem.** Casus. Cystercienses per rescriptum, | quo non fit mentio de ordine suo, conueniri non possunt. || Diuisione non eget. — Specialiter et singulariter. Non enim loquitur de indulto iuris communis, uel cum per priuilegium concedit id quod de iure | competebat, secundum Vincentium. — Indulsit. Aut littere de iure communi inp|etrantur contra Cystercienses super hiis, super quibus sunt priuilegiati; et tunc sufficit, quod fiat mentio de ordine. Aut impetra[n]tur littere uel || indulgentie contra priuillegium, quod habent, et tunc de priuilegio mentio | fieri debet; infra de re iudicata Inter monasterium, et nota supra cap. 1. Compostellanus. Idem Ostiensis, | qui subaudit 'maxime', dicit etiam sic seruari in curia, quod litera impetrata | contra Cystercienses, non facta mentione de ordine eorum, non | ualeat. Religiosorum enim alii aliis fauorabiliores. Sed ad || id quod dictum est, non esse necesse fieri mentionem de priuilegio, obicitur | infra cap. Constitutus. Si enim non ualent ibi littere, in quibus non fuit facta | mentio de statuto, ergo non ualebunt littere, in quibus non fit mentio | de priuillegio; sed illud in litteris gratie, secus in litteris iustitie | secundum Innocentium. — Ordinis, non dixit priuillegiorum. || I glossa respondet per questiones quid sit super re non privillegiata et c. Secunda glossa | dat simille, prorogat, obicit et soluit. | In glossa II, ibi In toto, sequitur iure generi per speciem derogatur, et illud poten|tissimum habetur, quod ad speciem directum est. In glossa I, ibi Aliud, non est aliud, ymo hoc est priuillegium, quod ponit hec || decretalis, et ibi Mentionem. Idem Innocentius. In glossa II, ibi Generalibus, | secundum ueram lecturam, de qua supra glossa proxima, cum hoc priuilegium detur | contra singularia rescripta, per illa tolli non potest, ipsius mentione non | facta, alias esset inutile. — Contra priuillegium secundum Tancredum rationem quere XXV, | qu. II in fine summe. Dicebat Innocentius, quod suppressio ueritatis hoc || inducebat, que, si fuisset expressa, non habuisset litteras; [sed hoc sibi non placet, quia potuisset litteras] de iustitia | habuisse; ut si diceretur priuillegio tacite uel expresse renuncia|tum, de decimis, Ex multiplici, de priuilegiis, Accedentibus. Dicit Compostellanus: hoc priuillegium, licet sit generale, continet tamen omnia sub generalitate | contenta, scilicet omnia monasteria eiusdem ordinis; item simul omnes || litteras remouet, que contra priuillegium fuerint impetrate. Unde | non ualet speciale, si de ipso non facit mentionem ut dixi supra cap. I et | ibi allegaturi. Si non fit mentio de ordine, non tenentur uenire | citati; et, si ferratur sententia in eos, non ualet. Ad hoc de prebendis cap. ultimo | secundum Ostiensem et in fine secundum Tancredum. Idem uidetur uelle Innocentius de hoc III quest. II, | Si episcopus, et infra de accusationibus, Veniens, in ultima glossa. || ... || quoniam [in] Autentica Ut nulli iudicum, §. Et hoc quoque Col. II et § sequenti. Arguitur ff. [= Digesta] de conditione | indebiti, l. Filie; ff. de annuis legatis, l. Annua, §, Atitia [l. Attia] infra de usuris, | Tua. Sed contra de alienatione iudicii mutandi causa facta, cap. 1, vbi innuitur, quod, si ille, contra quem

5 littere impetrantur, possessionem super qua impetrans eum conue||nire uolebat, in allium transfferrat, ille non conuenitur, nisi malitia | eius interuenerit. Episcopus ergo per litteras capitulo directas non conuenietur, cum | in malitia non fuerit. Preterea rescripta non extenduntur ad multos | nec ad alios, infra eodem Cum in multis, de officio delegati. Petrus et Goffredus. Respondeo secundum Innocentium, | Compostellanum et Abbatem iurisdictio contra uices gerentem data, contra dominum 10 non est ex||tendenda, cum sit restringenda, ut dixi. Unde non procedet deleg|atus, datus contra vices gerentem, contra episcopum, nisi forte lis fuisset conte|stata. De successore dicam de officio delegati, Quoniam Abbas. Mandatum | uero factum uices gerenti artat successorem uel dominum. Et est diuersita|tis ratio: iurisdictio data restringitur, mandatum non; 15 ymo, quandocumque || subditus potest, debet obedire nec de obedientia restringi, VIII qu. I Scien|dum; XI qu. III, Si dominus et c., Qui resistit et c., Quid ergo et faciat in | Autentica Iusiurandum quod a moriente prestito, in respons. II et I §., collatione V. — Mandatum. | Quia expressim non scribebatur episcopo sed decano et capitulo. — Deberes. Op|pono: 20 aut papa contullit ius in hac prebenda [aut non]: si contullit, male | facit redarguendo episcopum, quia episcopus ad quem pertinet collatio | bene facit, si de nouo non confert. Sufficit enim collatio pape, ymo illi fa|ceret iniuriam. Sed capitulum est redarguendum, non recipiendo illum, etiam sine | alio mandato episcopi. Si papa non contullit, adhuc iniuste redarguit, 25 cum littere non ualerent, quibus mandabatur in canonicum || recipi, qui non erat canonicus, et qui canonicus per eos fieri non poterat, | cum ad eos non spectaret collatio. Dicit Innocentius, quod per litteras nullum | ius est quesitum Iudeo in beneficio, sed canonici auctoritate literrarum | potuerunt illi conferre ius. Intendit enim papa per tales formas, quod non | solum que 30 facti sunt conferrant, sed etiam que sunt iuris; et sic dicit papam coctidie || facere. Non tamen credit, quod, si papa scriberet penitus extraneo, quod reciperet | aliquem in fratrem alicuius ecclesie, in qua ius recipiendi non habet, | quod ualeant tales litere, nisi expresse sciretur, quod papa sicut extraneo | scriberet ex certa scientia. Ad hoc infra cap. Cum aliquibus, 35 libro VI°. Si ergo dicas: quare | canonici creato episcopo ipsùm non receperunt, dixi supra super versu Non || potuerunt. Vnde dicebat Boatinus: aut papa scribit alicui ut exec|utori, quod beneficium conferat, quo casu confert, licet aliter ad eum | spectet et collatio; aut ut collatori ei qui collator est, et tunc pla|num; aut ut collatori ei qui non est collator, quo casu 40 is cui | scribitur conferre non potest, nisi papa scripserit ex certa scientia. — Datam literarum, || et mentem pape secundum Innocentium et Ostiensem. — Archidiaconus. Ergo potest quis habere dignita|tem canonicam et prebendam in una ecclesia, de consuetudine c. I, libro VI. Et | ad intellectum huius litere uide quod dicam infra de his que fiunt a prelato, Tua | in principio. — Adhuc. Notat per (?) hoc (?) Goffredus, quod mutatio status non liberat | aliquem ab eo 45 ad quod tenebatur. Allegat iura pro et contra, que || ponam de obligatis ad ratiocinium, cap. uno, super versu Ratiociniis. — Dedignari.

44. Vatic. 2598, scriptus est 'littera Bononiensi' (v. paullo ante p. XXXI) an. 1378 (v. f. 256ᵛ) a Gerardo de Spilamberto, fortasse Bononiae, et imaginibus ornatus a Nicolao de Bononia (v. paullo ante p. XXXI, praesertim L. Ciaccio l. c. p. 114). 472 × 296 mm., ff. 256. — Continet 'lecturam Bartoli de Saxoferrato super I et II parte Infortiati.' In parte folii 234ᵛ, quam exhibemus, habes enarrationem lib. XXXVI, tit. III, legis I, § 11. Typis exstat expressa in Bartolus, Opera omnia. Venetiis, IV (1596), f. 147ᵛ. ¶ *lin. 17* Ut legatorum seu fideicommissorum nomine caueatur. Rubrica. — Legatorum §. Si cuncta. Legatum repetitum | bis tantum debetur, et pro ipso lega tario ab herede vel heredi a legatario non cauetur. Hoc dicitur. Istum §. habes in l[ege] Fideicommissa, §. Si quis decem, supra de legatis III. Opponitur de lege Eumdem qui supra de seruitutibus urbanorum prediorum et lex Si ita | stipulatus a Titio, infra de fideiussoribus. Plene de isto Brocar|do dicitur in l. Si finita in principio, infra de dampno infecto, per | Dynum ibi dixi et per Cynum in l. 1. Opponitur C[odex] de sententiis, que pro | eo quod interest proferre. Opponitur de l. Veluti supra [de] edendo. Solvitur | ibi hoc ideo, quia ex tali repetitione quis non graua|retur; et ideo iterum semel tantum hic intelligitur, quod | non quociens oppositum [l. opportunum] fuerit, uel ibi dicitur. Bartolus. | — Si quis sub condictione. Si una actio in locum | alterius succedit, eius naturam assumit. — Si decem | que in archa. Primo loquitur quando proprietas et usufructus | legata sunt pure; secundo quando sub condictione. Item prima di|uiditur in tres questiones. Primo dicit, quod potest petere | quilibet ipso iure. Secundo in quantum ob[stat] exceptio de equita|te. Tertio quid iure, quando legatarius proprietatem possi|det. Secunda ibi Sed cum decem. Quarta ibi Plane si decem. Item secunda pars principalis diuiditur in duas. Primo quid iuris sit amdicione [l. conditione] petente [l. pendente]. Secundo quid iuris sit existente conditione. | Secunda ibi Sed si obmisit. Dicitur quod iste legatarius | debet dotem [l. decem] petere, ymo uidetur quod quinque tantum. Nam cum | relinquitur usufructus pecunie, ipsa proprietas usufructu|ario debetur, ut supra de usufructu earum rerum, que usu consumuntur | per totum. Si transit proprietas, ergo sequitur, quod — || Si ad fiscum. Quero an saltim nuda cautione habeat ca|uere fiscus? Dico quod non, licet secus sit in alia re publi|ca, ut in ciuitate, que nuda cautione | habet promittere, ut infra e[odem] Si quando et ibi notata. — Qui minorem. Pro ea parte, pro qua alicui hereditas diminuitur | ipso iure uel in effectu, si est culpa sua, pro ea liberatur | ab ob|ligatione, que ex hac stipulatione descendit. Hoc dicit Bartolus. | Opponitur et uidetur quod hereditas non potest exhonerari, | ut l. Cum hereditas in fine supra ad Trebonium. Solvitur: speciale est in | hac cautione, que assumit sibi uires actionis ex testamento, ut supra eadem lege § Si quis sub condictione. — Si ei qui. Continua et cetera Bartolus. — Sed et ipsas. Quero que sit differentia inter contrarias

et diuersas; dic ut in glossa. Extra glossam quanto dicitur, quod ipsis, qui sunt in potestate, cauendum | est. Quero quo[modo] ipsi seruo poterit caueri ut ser|uo acquiritur? Possumus dicere probabiliter, quod ipsi | seruo caueatur et sibi acquiratur actio ex hac stipulatione, quia | habet utramque actionem ex testamento, alias secus ut l. Si filius | infra de uerborum obligationibus et l. paulo infra de stipulatione seruorum. Vel aliter et probabiliter caue tur domino pro seruo, et ipsi seruo in euentum conditionis acquiri|tur seruo, quod est mirabile. Arguitur l. pro hoc l. Si filiusfamilias, | §. Diuus, supra de legatis 1. Dicitur hic hiis de de personis et cetera; et sic idem | fideiussores debent esse apud ut resque [l. utrosque]. Quero que | erit pratica? Dico quod quando examinantur fideiussores | an sint ydonei uel non ad unius petitionem ut l. Arbitro supra. Qui satisdare cogatur, et ille cui debet dari, tunc utentur [l. etiam citetur], | et tunc cogitur illum accipere. Preterea ut arguitur lex 1, §. Cum dicitur supra Si cui plus quam per legem Falcidiam. Vel aliter, pater debet interesse pro | se et nomine filii. Bartolus. — Nec si forte. Nota istum casum, quod, quantumcunque | pater sit coniuncta persona ei sol|ui non potest, dixi in lege III supra Soluto matrimonio. Bartolus. | — Postquam heres. Ista est tota notabilis lex et istud prin|cipium est multum notandum. Et hoc dicit, si condic|tio stipulationis existat tempore, quo non est persona | principalis uere uel interpretatiue, stipulatio non comititur et fideiussor non teneatur. Hoc dicit in textu ibi Nemo ius, id est hereditas, que persona[m] representet. Opponitur de ege Sticum aut ipsa [l. aut Pamphilum] circa finem, §. Principium, infra de solutionibus; l. Sine herede in principio de administratione tutorum; l. Hactenus supra de constituta pecunia. Soluitur: ibi loquitur in obligatione iam contracta perfecte, que potest direc|te [l. durare] extincta persona; hic uero in obligatione contrahenda. Bartolus. Sed contra hoc opponitur infra eadem lege Si a te. Soluitur: ibi non erat persona uere | sed erat hereditas, que personam representat, et habes glossam in | lege I, §. Idem Papinianus [l. Pomponius] supra Depositi; que glossa declarat istud | principium. Dixi in lege Fideiussor obligari §. fine, infra de fideiussoribus. Quero, dixi: donec est hereditas, potest obligari. Quero, quid, si aliquis est deportatus et bona |

45. Vatic. 3359, olim Fulvii Ursini (v. f. I) et antea Bern. Bembi, ipsius F. Petrarcae manu anno 1370 (v. f. 38ᵛ) Arquadae inter Euganeos montes exaratus, exemplum praebet scripturae Gothicae ad humanisticam, quam vocant, vergentis. 205 × 140 mm., ff. VIII. + 38. — Continet F. Petrarcae de sui ipsius et de multorum ignorantia (ed. Capelli in Bibl. littéraire de la Renaissance. Le traité 'De sui ipsius et multorum ignorantia', Paris 1906). Quod exhibemus fol. 1 initium operis continet (ed. Capelli l. c. p. 17—18. Cf. de Nolhac, La Bibl. de F. Orsini, p. 286—291; Capelli l. c. p. 3—6; Vattasso, I codd. Petrarcheschi della Bibl. Vat. in Studi e Testi XX. Roma, 1908, p. 31—32; ubi et alia specimina scripturae Petrarcae invenies. ¶ Francisci Petrarce laureati de sui ipsius et multorum | ignorantia liber incipit. — Ad Donatum Apenninigenam | grammaticum | Nunquamne igitur quiescemus? semper conflictabitur || hic calamus? nulle nobis erunt ferie? quotidie | amicorum laudibus, quotidie emulorum iurgiis respondendum erit? | Nec in- 5 uidiam aut latebre excluserint aut tempus extinxerit? | Nec quietem michi omnium ferme, pro quibus humanum laborat atque | estuat genus, rerum fuga pepererit? Nec uacationem denique iam || deuexa ac defessa etas attulerit? O uenenum pertinax! 10 Que | me pridem rei publice excusassset, nondum excusat inuidie, cum|que illa, cui multum debeo, me | absoluat, hec, cui nil debeo, me | molestat. Olim, fateor, stili tempus erat amicioris, et natu ram meam semper et etatem iam tranquillior decebat oratio. Date || ueniam, amici; et tu lector, quisquis es, parce, oro. Tuque ante | alios, Donate optime, cui hec loquor, ig- 15 noscito: loqui opor|tet, non quia id melius, sed quia contrarium difficile. Etsi enim ratio si|lentium suadeat, digna, nisi fallor, indignatio et iustus dolor | uerba extorquent. Auidissimus pacis in bellum cogor. Rur||sus ecce inuiti trudimur, rursus ad 20 censorium agimur tribu|nal, mirum, nescio an inuide amicitie, an amice dixerim | inuidie. Quid non potes liuor improbe, si amicos etiam | flamare animos potes? Multa experto hoc mali genus in|expertum hactenus nunc primum michi mea sors obicit, omnium [grauissimum pessimumque.

46. Palat. 330, olim universitatis Heidelbergensis 'ex legatione Gerhardi Brant' (de Davantria, 1438, v. E. Winkelmann, Urkundenbuch der Univ. Heidelberg. Heidelberg, II (1886), 34 n. 291; I, 464; G. Toepke, Die Matrikel der Univ. Heidelberg. Heidelberg, I (1884), 695; III (1893), 51), chartaceus. 270 × 141 mm., ff. 310. Continet praeter commentarium in ll. Sententiarum sive 'lecturam capituli Firmiter de summa trinitate et fide katholica' (v. ff. 1. 160ᵛ) Conradi de Soltou, an. 1388 compilata, aliaque minutiora: 'Collectorium libri, qui dicitur Rationale divinorum officiorum' magistri Hermanni Galagaen, canonici ecclesiae Monasteriensis. Uterque liber anno 1400 a Gerardo Verken, ut videtur Ruremundae, exaratus est, scriptura Gothica-humanistica. — In fol. 297ᵛ, quod exhibemus, habes epilogum Collectorii. — Cf. Stevenson, Codd. Palat. lat. Romae I (1886), 80. ¶ Pretermisi ... de velatione] vi[r]ginum, de consecratione crismatis, olei sancti et olei infirmorum et de similibus, | quia solum propter simplices sacerdotes hoc opus sum agressus. Preterea pretermisi | etiam ea que de dicto libro diffuse determinat[a] [l. determinantur] de sacramentis, scilicet baptismo, | confirmatione, extrema unctione et sic de aliis, quia de aliis dicitur sufficienter in quarto libro Sententiarum et in

diuersis summulis de sacramentis factis, et quia eorum | expeditio requirit maius opus, quam hic facere decreui. Amplius de computo nichil | tetigi, de quo tamen dictus G[uillelmus] fecit vnum tractatum specialem in dicto suo libro, | eo quod scientia computi sacerdotibus sit necessaria, quia alias computum quemdam ex diuersis | computis tam manualibus quam ecclesiasticis aliis et philosophicis non sine | labore collegi, ad quem, cui hoc placuerit, poterit habere recursum, et quia | de hoc etiam alibi inueniuntur communiter tractatus sufficientes. Sciendum autem quod hoc | collectorium non ideo aggressus sum, ut aliquid de dicto libro, scilicet rationali, corrigerem aut tamquam superfluum resecarem, aut ut ei aliquid adderem, uel quomodolibet in melius commutarem, quia liber prelibatus omnino sufficientissime || et per modum artis procedendo satis compendiose sub meliori etiam modo, quo | bene possibile fuit, tamquam a uiro excellentissimi ingenii et in omnibus | ad materiam dicti libri pertinentibus non modicum experto multum gratiose | est compilatus, meique depressi ingenio[li] librum non parum insufficiens facultas, | eius dicta tam scientie quam eloquentie suauitate mire modo redolentia olfacere, qualitercunque etiam uix sufficit, ratio, quod in tantam temeritatis audaciam aliquatenus prorumpat, ut ea modo predicto, scilicet corrigendo resecando, | addendo ac inmutando, nescio qua fronte, presumat quolibet ruminare. Verum ideo duxtaxat [l. dumtaxat] dictum collectorium per modum rudis doctrine aggredi dignum duxi, ut simplices, qui prolixitate libri | tam solempnis eis uisa onerosa tamquam actoniti deterrentur, huius compendiosi collectorii breuitate allecti, eorum que in ecclesiasticis officiis aguntur, | ad quorum notitiam non solum habendam, uerum etiam aliis imperficiendam [l. impertiendam] | sacerdotes teneri dubium non existat, non negligant perquirere rationes. | Turpe enim patritio et causas tractanti ignorare ius, in quo uersatur, || Digestum, de ordine iuris, lib. II. Similiter hoc turpe est de quolibet artifice, | quanto magis de sacerdote, scilicet ignorare illud circa quod uersatur. Unde | summe studendum est sacerdoti ne premissa ignoret, quia etiam de ipsorum igno|rantia in nouissimo die rationem erit redditurus, ut dicit dictus Guillermus ut in prologo libri sui, assimilans etiam ibidem sacerdotes diuina || misteria absque eorum intellectu tractantes iumentis panes portantibus ad usum aliorum. Si quis autem hic aliqua inuenerit, que in sua | ecclesia non obseruentur, uel in sua ecclesia aliqua, que hic non habentur, non | ideo miretur, quia hic collecta non sequuntur ritus locorum speciales, sed [communiores et usitatiores.

47. Vatic. 3543, olim fortasse tabularii concilii Basiliensis (v. J. Haller, Concilium Basiliense. Basel, I (1896), 3, nota 2), deinde bibliothecae Vaticanae 'munus ex testamento Antonii cardinalis Carafae, bibliothecarii' (1585—1591, v. f. 1 et S. E. et J. S. Assemanus, Bibl. Vatic. codd. mss. catalogus. Romae, I (1756), p. LXIV). 353 × 268 mm., ff. 91. — Liber continet 'epistolas et responsiones' quasdam a Concilio datas, quas Michael Galteri, Concilio ab actis, emendavit et subscribendo approbavit (v. f. 91); quare anno 1445 vel paullo post sunt exaratae. Librarius usus est scriptura humanistica-cursiva, illa nimirum qua tabulas potius quam libros conscribebant. — F. 55, quod selegimus, exhibet particulam epistolae a Concilio die 20 februarii 1439 datae, quam habes in Labbe-Mansi, Collectio Conciliorum. XXIX, 326—327 et cf. G. Beckmann, Concilium Basiliense. VI, 327, 334.

48. Vatic. 3331, olim Fulvii Ursini (v. f. II) et antea Bernardi Bembi, ut ex glossis ipsius autographis passim occurrentibus apparet, exaratus est an. 1453 (v. f. 196ᵛ) a Poggio Bracciolini (v. f. II). Exemplum praebet scripturae, qua librarii Florentini saeculo XV utebantur. 355 × 245 mm., ff. 196. — Continet T. Livi libros XXXI—XL. Quod exhibemus fol. 156ᵛ, finem continet lib. XXXVIII et principium lib. XXXIX (ed. Weissenborn, IV 375 et V, 1). Cf. de Nolhac, La Bibl. de F. Orsini pp. 119 et 194. Specimen aliud huius codicis habes in de Nolhac l. c. tab. I, 2; aliud alterius codicis (Laurentian. Plut. XIX n. 24) ab eodem Poggio conscripti videsis apud Arndt-Tangl, tab. 30 A.

49. Regin. 313, an. 1461 (v. f. 192ᵛ) a Ludovico Rape Lemovicensi exaratus pro Iohanne Borrhale (v. f. 192ᵛ, cf. Delisle, Cabinet des mss. I, 83; II, 156. 336), fuit postea Iohannis Savaro, qui eum an. 1593 Paulo Petavio (Petau) dono dedit (v. f. 166ᵛ). 250 × 175 mm., ff. 192. — Continet Hegesippum, De bello Iudaico (ff. 1—166) et ff. 167—192 Hermolai Barbaro, episcopi Veronensis (1453—1471), orationem contra poetas, conscriptam Veronae an. 1455 (v. L. Pastor, Geschichte der Päpste, II⁴ (1894), 337, 338 nota 1). Quod exhibemus fol. 167 initium continet orationis.

50. Vatic. 3285, olim Fulvii Ursini (v. f. II), medio saeculo XV manu Pomponii Laeti conscriptus (v. f. II), exemplum praebet scripturae qua Itali utebantur vertente saec. XVI. 214 × 137 mm., ff. 139. — Continet Lucani de bello civili libros X (v. ed. C. Hosius), quibus adiecta sunt in marginibus scholia et in fine voluminis epitaphium Lucani brevisque notitia de eius vita et de bello

civili, auctore P. Laeto. Quod exhibemus fol. 1 initium operis continet (ed. HOSIUS, pp. 1. 2). Alia specimina librorum a Pomponio exaratorum habes apud ZABUGHIN, Giulio Pomponio Leto. Roma, I (1909), tabb. 2. 3. 4. 8 et apud DE NOLHAC, La Bibl. de F. Orsini, tab. 1. Cf. DE NOLHAC l. c. pp. 200—201; ZABUGHIN l. c. II (1911), 28—48.

CONSPECTVS TABVLARVM

1	Vatic. 3256 et Berolin. fol. 416, Vergilius Augusteus. Capitalis quadrata, haud recentior	saec. IV.
2 a	Vatic. 3225, Vergilius Vaticanus. Capitalis rustica minor	saec. IV.
b	Vatic. 3225, f. 76 et Laurent. XXXIX. 1, Vergilius Mediceus. Capitalis rustica minor	ante an. 494.
c	Vatic. 3226, Terentius Bembinus. Capitalis rustica minor	saec. V/IV.
3 a	Vatic. 3867, Vergilius Romanus. Capitalis rustica maior	saec. V.
b	Palat. 1631, Vergilius Palatinus. Capitalis rustica maior	saec. V.
4	Vatic. 5757 (rescriptus), Cicero de republica. Uncialis maior	saec. IV (?)
	(S. August. in Ps.)	saec. VII/VIII.
5 a	Vatic. 5750 (rescriptus), Scholia Bobiensia in Ciceronis orationes. Uncialis	saec. V.
	(Concil. Chalcedon. Semiunc.)	saec. VII/VIII.
b	Vatic. 10696, Livius Lateranensis. Uncialis	saec. V.
c	Vercellensis I, Evangelia S. Eusebii. Uncialis	saec. IV.
d	Vatic. 10959, S. Cypriani epistulae. Uncialis	saec. V.
6 a	Basilicanus D. 182, f. 288. Semiuncialis subscriptio	an. 510.
b	Regin. 886, Codex Theodosianus. Semiuncialis	saec. VI.
c	Vatic. 5750, Frontonis epistulae. Semiuncialis	saec. VI.
d	Vatic. 5750, Iuvenalis satirae. Semiuncialis	saec. VI.
7	Basilicanus D. 182, S. Hilarii de trinitate etc. Semiuncialis	ante an. 510.
8	Vatic. 5758, S. Leonis sermo. Semicursiva italica	saec. VI.
9	Vercellensis CLXXXIII, Cassiodori de institut. div. lit. Semicursiva Italiae septen.	saec. VIII.
10	Vercellensis CCII, S. Isidori Etymolog. Minuscula Italiae septen.	saec. IX in.
11	Regin. 1823, S. Isidori ll. Sentent. Beneventana	saec. IX.
12	Vatic. 5007, Gesta episc. Neapolit. Beneventana	saec. X.
13	Vatic. 4958, Martyrologium Casinense. Beneventana	c. an. 1087.
14	Vatic. 4928, Annales Beneventani. Beneventana	c. an. 1113—20.
15	Ottobon. 296, Evangelistarium. Beneventana Italiae merid.	saec. XI.
16	Borgianus lat. 339, Evangelistarium. Beneventana Dalmatiae	an. 1082.
17	Barberin. 2724, Chronicon Vulturnense. Beneventana	post an. 1260.
18	Regin. 317, Missale Gothicum. Merovingica	saec. VIII.
19	Eporediensis (Ivrea) I, S. Gregorii regula pastor. Merovingica	saec. VIII.
20	Regin. 316, Sacramentarium Gelasianum. Corbeiensis	saec. VIII.
21	Barberin. 570, Evangelistarium. Anglo-Saxonica	saec. VIII.
22	Palat. 220, S. Augustini sermones. Scottica	saec. IX in.
23	Palat. 830, Mariani Scotti chronicon. Scottica	inter an. 1069 et 1082
24	Palat. 65, Psalterium c. glossis Petri Lombardi. Scottica	saec. XII/XIII.

25 Seguntinus 150, Epist. ad Galat. lat. et arab. Visigothica . . . . . saec. IX.
26 Regin. 708, S. Isidori ll. Sententiarum. Visigothica . . . . . saec. XI.
27 Palat. 212, S. Gregorii M. in Ezech. Germanica . . . . . saec. VIII.
28 Palat. 966, Annales Nazariani (Lorsch). Germanica . . . . . an. 791.
29 Palat. 1448, Computus. Carolina . . . . . an. 810.
30 Regin. 95, S. Hilarii in Psalm. Carolina . . . . . c. an. 850.
31 Vatic. 5775, Claudii Taurin. in epist. I ad Cor. Carolina . . . . . an. 862.
32 Vatic. 1570, Vergilius cum comment. Servii. Carolina . . . . . c. an. 900.
33 Palat. 495, Sacramentarium. Carolina . . . . . inter an. 978 et 993.
34 Regin. 12, Psalterium. Carolina . . . . . an. 1019/20.
35 Vatic. 3833, card. Deusdedit collectio canonum. Carolina . . . . . inter an. 1099 et 1118.
36 Palat. 199, Catalogus episc. Rotomag. Carolina-Gothica . . . . . saec. XII—XIV.
37 Palat. 49, Dona oblata S. Iacobo Bamberg. Carolina-Gothica . . . . . an. 1131/32.
38 Regest. Vatic. 6, Innocentii III regest. de negotio imperii. Gothica . . . inter an. 1198 et 1216.
39 Regin. 711, S. Albini Andegav. chronicae. Gothica Galliae . . . . . an. 1206.
40 Urbin. 206, Aristotelis Physic. l. III cum comment. S. Thomae Aq. Gothica Angliae an. 1253.
41 Vatic. 2412, Avicennae l. IV canonis. Gothica Galliae . . . . . an. 1258.
42 a Burghesianus 329, Petrus Aureolus in l. I Sent. Gothica Parisiensis . . . an. 1317.
b Palat. 324, Petri Lombardi ll. Sententiarum. Gothica Italiae . . . . . an. 1284.
43 Vatic. 1456, Iohannis Andreae Novella super Decretales. Bononiensis . . an. 1353.
44 Vatic. 2598, Bartolus de Saxoferrato in Digest. Bononiensis . . . . . an. 1378.
45 Vatic. 3350, Fr. Petrarcae de sui ipsius et multorum ignorantia. Fere humanistica an. 1370 ipsius manu.
46 Palat. 330, Herm. Galagaen Collectorium Ration. div. off. Gothico-humanistica an. 1400.
47 Vatic. 3543, Acta concilii Basiliensis. Humanistica-cursiva . . . . . c. an. 1445.
48 Vatic. 3331, Livius manu Poggii Bracciolini. Humanistica . . . . . an. 1453.
49 Regin. 313, Hermolai Barbaro oratio contra poetas. Humanistica Galliae. . an. 1461.
50 Vatic. 3285, Lucanus de bello civili manu Pomponii Laeti. Humanistica Italiae ante an. 1497.

CORRIGENDA ET ADDENDA

P. VIII, l. 7: saltem ab exeunte saeculo XI in usu fuit. P. XII, tab. 5ᵃ, l. 16: quia confiteris; — tab. 5ᵃ descript. l. 4: huius scripturae aetatem. P. XIV, tab. 7 descript. l. 7: continet ... Constantium imp. — 270 × 200 mm., ff. 315. — P. XV, tab. 9, l. 3: conpraehidit; — l. 16: ac diligenter; — l. 22: pestecon. P. XVI, tab. 10, l. 10: inpar.; — tab. 11, l. 11: inbeccillitatem. P. XXIII, tab. 29 descript., l. 4: an. 810 conscripta (v. f. 18: 'praesens annus'; cf. BANNISTER, Paleografia Musicale Vatic. p. 14, n. 39; — tab. 30 descript. l. 5: BANNISTER l. c. p. 30, n. 109. Subscriptio Tab. **37**: Catal. episc. Rotomag. Carolina-Gothica. Saec. XII—XIV. P. XX, tab. 22 descript., l. 22 adiungas velim: cf. P. LEHMANN, Joh. Sichardvs vnd die von ihm benvtzten Bibliotheken vnd Handschriften (Quellen u. Untersuch. z. lat. Philol. IV. 1) München, 1912, p. 139; — tab. 23, l. 8: cf. LEHMANN l. c. p. 162; — p. XXII, tab. 28, l. 8: cf. LEHMANN l. c. p. 139; — p. XXIV, tab. 33, l. 8: LEHMANN l. c. p. 139.

Frommannsche Buchdruckerei (Hermann Pohle) in Jena. — 401

TABVLAE IN VSVM SCHOLARVM

EDITAE SVB CVRA IOHANNIS LIETZMANN

Außer dem vorliegenden Bande sind bisher erschienen:

1. SPECIMINA CODICVM GRAECORVM VATICANORVM collegerunt PIVS FRANCHI DE' CAVALIERI et IOHANNES LIETZMANN. 1910. XVI S. 50 Tafeln in Lichtdruck. Geb. in Leinenband 6 M. Auf Karton gedruckt in Ganzpergament 12 M.

2. PAPYRI GRAECAE BEROLINENSES collegit WILHELM SCHVBART. 1911. XXXIV S. 50 Tafeln in Lichtdruck. Geb. in Leinenband 6 M. In ganz Pergament 12 M.

In Vorbereitung sind ferner:

4. INSCRIPTIONES LATINAE collegit ERNESTVS DIEHL. 50 Tafeln in Lichtdruck. Auswahl lateinischer Inschriften von den Anfängen bis ins hohe Mittelalter.

5. HANDSCHRIFTENPROBEN DES XVI. JAHRHUNDERTS ausgewählt von GEORG MENTZ. Briefe und Aktenstücke von der Hand der bedeutendsten Persönlichkeiten der Reformationszeit.

6. BIBELATLAS bearbeitet von EBERHARD NESTLE. Auswahl berühmter und historisch bedeutsamer Handschriften und Drucke der Bibel in allen Sprachen.

7. INSCRIPTIONES GRAECAE collegit OTTO KERN. 50 Tafeln in Lichtdruck als Hilfsmittel zum Studium der griechischen Epigraphik.

8. VASENKUNDE bearbeitet von ROBERT ZAHN. Ca. 40 Tafeln in Lichtdruck, darunter mehrere in Farben. Musterbeispiele der verschiedenen griechischen Vasengattungen von der trojanischen Periode bis in die römische Kaiserzeit, vornehmlich nach den Beständen des Berliner Museums.

9. DAS PORTRÄT IN DER ALTEN KUNST bearbeitet von RICHARD DELBRÜCK. Ausgewählte Porträtköpfe auf 50 Lichtdrucktafeln.

Weitere Tafelwerke, insbesondere zum Studium der Archäologie, sind in Aussicht genommen

Auszüge aus Besprechungen zu Nr. 1:

Eine hochwillkommene Gabe in meisterhafter Ausführung, von der eine Belebung des Interesses und des Verständnisses für Handschriftenforschung in den Kreisen der Studierenden sicher ausgehen wird.
THEOLOGISCHE LITERATURZEITUNG 1911, Nr. 6.

Ein ausgezeichnetes und außerordentlich billiges Hilfsmittel zum Studium der griechischen Paläographie.
BIBL. ZEITSCHRIFT 1911, Heft 1.

Die gut ausgeführten Schrifttafeln beginnen mit Proben des 4. bis 6. Jahrhunderts n. Chr., zeigen die verschiedenartigen Schrifttypen bis zum Jahre 1565 und gewähren somit ein willkommenes Hilfsmittel für philologische und theologische Seminare auf dem Gebiete der griechischen Paläographie. „LITERARISCHES ZENTRALBLATT" 1911, Nr. 11.

Das Buch ist allen Freunden griechischer Handschriftenkunde angelegentlichst zu empfehlen. Wer es sorgsam durchstudiert, wird sich große Leichtigkeit im Lesen der Kodizes erwerben. „STIMMEN AUS MARIA-LAACH" 1911, Heft 2.

Jeder der sich mit griechischer Paläographie befassen muß, Lehrer sowohl wie Schüler, wird den beiden Gelehrten Dank wissen, daß sie in den „SPECIMINA" ein so billiges und bequemes Hilfsmittel zum praktischen Studium geschaffen haben. Weiterer Empfehlung bedarf das Werk nicht. Es empfiehlt sich selber „LITERARISCHER HANDWEISER" 1911. No. 4.

L'album, d'une exécution matérielle parfaite, d'un format commode, est destiné à l'enseignement de la paléographie grecque. „REVUE DES ETUDES ANCIENNES".

A. Marcus und E. Webers Verlag in Bonn.

Allgemeine Religions-Geschichte

von **Conrad von Orelli**

Zweite Auflage in zwei Bänden

Der erste Band liegt vollständig vor

gediegen in Halbfranz gebunden 12 Mark

Band I umfaßt außer der orientierenden Einleitung die Religionen der Chinesen und Japaner, sowie der übrigen mongolischen Völker. Ferner die Religion der alten Aegypter; dann die der Babylonier und Assyrer, an welche sich die der Westsemiten, Aramäer, Kanaanäer usw. anreihen, mit Berücksichtigung ihrer Verhältnisse zur Religion Israels und zum Christentum. Ferner wird hier behandelt der Manichäismus und die Mandäische Religion. Endlich die arabische, insbesondere der Islam, bis auf die Neuzeit.

Aus den vorläufigen Besprechungen der zweiten Auflage:

Nicht nur die Theologen und die Missionare, sondern viele denkende und gebildete Christen überhaupt haben in einer Zeit, da die Beziehungen der Völker zueinander immer mannigfaltiger werden, das Bedürfnis, sich mit den außerchristlichen Religionen zu beschäftigen, um als Gewinn solcher Arbeit sich ihres christlichen Besitzes klarer bewußt zu werden und zu freuen und dem Sehnen der Völkerwelt nach dem lebendigen Gott ein Herz voll Liebe und eine heilende Hand entgegenzustrecken. Ein sicherer Wegweiser ist dazu nötig. Das Orelli'sche Werk, das jetzt in zweiter Auflage neu bearbeitet und erweitert zu erscheinen beginnt, bietet uns eine gute Einführung in die einzelnen Religionen der Menschheit. Hannoversches Missionsblatt.

Von der neuen Auflage der Religionsgeschichte unseres Baseler Professors Orelli liegt nun die zweite Lieferung vor. Sie gibt zunächst eine Darstellung der religiösen Verhältnisse in Japan. Daran schließt sich die ägyptische Religion; und mit der Religion der Babylonier und Assyrer beginnt ein neuer Abschnitt, ein Hauptabschnitt, der den Titel trägt: Semitische Familie. Nationalzeitung Basel.

Von der „Allgemeinen Religionsgeschichte" von Conrad von Orelli ist eine zweite Auflage im Erscheinen begriffen, die infolge nötiger Erweiterungen auf zwei Bände verteilt werden soll. Der höchst gediegenen und zusammenfassenden Arbeit werden unter Studierenden und Pfarrern, deren Bedürfnisse der Verfasser in erster Linie im Auge hat, aber auch sonst unter Gelehrten und Gebildeten viele neue Freunde erwachsen.
Revue internationale de Théol., Bern.

In unseren Tagen regt sich unter den Gebildeten ein sehr lebhaftes Interesse für die Religionsgeschichte, schon deshalb, weil die Theologie und auch andere Wissenschaften sich diesem Forschungsgebiet viel mehr als früher zugewandt haben, dann aber auch deshalb, weil uns die Religionen der ganzen Welt durch die Missionsarbeit seit 100 Jahren ganz anders näher gerückt sind als vordem. . . . Es ist darum von hohem Wert, eine gute wissenschaftliche Darstellung der Religionsgeschichte zur Verfügung zu haben. Eine solche bietet das schon bekannte, jetzt in zweiter Auflage erscheinende Buch von Orelli. Wenn der Verfasser auch in erster Linie Studierende und Pfarrer im Auge hat, so behandelt er doch den Gegenstand so, daß jeder Gebildete das Buch mit Interesse studieren und verstehen kann. Für die Bibliotheken von Missionskonferenzen und -Vereinen sowie von Anstalten sei es besonders empfohlen. Herrnhut, Niesky.

Das hervorragende Werk ist durch neuen Stoff vermehrt. In erster Linie für die Bedürfnisse der Studierenden und Pfarrer bestimmt, will es doch das Ziel festhalten, auch den Gebildeten anderer Stände und vor allem den Freunden der Mission ein lebendiges Bild der einzelnen Religionen zu vermitteln. Bundes-Bote.

. . . . . Nur das sei heute schon gesagt: man versteht nicht nur die Missionsarbeit besser, wenn man außer dem allgemeinen Begriff von „armen Heiden" etwas Genaueres über die bei den Heiden herrschenden religiösen Vorstellungen weiß, sondern man merkt auch etwas von der unter allem Schutt des Aberglaubens und der Gottentfremdung noch spürbaren Gottesebenbildlichkeit des Menschen heraus, wenn man z. B. die chinesischen Weisen, Laotse und Kongtse (Konfuzius) kennen lernt, von denen diese erste Lieferung erzählt. Für Missionäre und gar solche, die es werden wollen, ist es unerläßliche Bedingung, daß sie die Geistesrichtungen kennen, mit denen sie sich auseinanderzusetzen haben. Solchen sei das Werk bestens empfohlen.
Der Missions- und Heidenbote Neukirchen.

Daß von diesem vortrefflichen Lehrbuch eine neue Auflage nötig geworden ist, darf mit großer Freude begrüßt werden, da es die einzige großangelegte Religionsgeschichte ist, die den Stoff in einheitlicher Bearbeitung bringt. In anderen ähnlichen Werken haben sich Spezialisten in die Arbeit geteilt. Außerdem liefert das Buch den erfreulichen Beweis, daß auch diese modernste, fast ganz in kritischen Händen liegende Wissenschaft von durchaus offenbarungsgläubigem Standpunkt aus bearbeitet werden kann. So feinsinnig, wie der Baseler Theologe seine alttestamentlichen Propheten ausgelegt hat, geht er hier den Religionen des fernen Ostens nach. China und Japan werden uns mit scharfer Hervorhebung der uralten monotheistischen Elemente in gründlicher und dabei lesbarer Darstellung vorgeführt. Es folgt die Darstellung der ägyptischen und der Anfang der assyrischen Religion. Der zweite Band soll von Ostern 1912 ab erscheinen. Neue Preußische (Kreuz-) Zeitung, Berlin.

Bei der wachsenden Bedeutung dieser noch jungen, aber anspruchsvollen Wissenschaft, die erst jüngst Salomon Reinach (Paris) in seinem leider allzu rasch populär gewordenen „Orpheus" für den Antiklerilismus und das verwegenste Freidenkertum in Anspruch genommen hat, ist es zu begrüßen, daß das in seiner Art vorzügliche Handbuch der Allgeinen Religionsgeschichte von Conrad von Orelli (Basel) in neuer erweiterter Auflage angekündigt wird. Der Verfasser gehört zu den — leider wenig zahlreichen — Gelehrten, die auf positiv christlichem Standpunkt stehen und nicht mit dem Strom der Zeit schwimmen. Der Katholik.

KLEINE TEXTE FÜR VORLESUNGEN UND ÜBUNGEN

HERAUSGEGEBEN VON HANS LIETZMANN

1 Das Muratorische fragment und die monarchianischen prologe zu den evangelien, herausgegeben von Prof. D. Hans Lietzmann. 2. Aufl. 16 S. 0.30 M.
2 Die drei ältesten Martyrologien, herausgegeben von Prof. D. Hans Lietzmann. 2. Aufl. 18 S. 0.40 M.
3 Apocrypha I: Reste des Petrusevangeliums, der Petrusapocalypse und des Kerygma Petri, herausgegeben von Prof. Lic. Dr. Erich Klostermann. 2. Aufl. 16 S. 0.30 M.
4 Ausgewählte Predigten I: Origenes Homilie X über den propheten Jeremias, herausgegeben von Prof. Lic. Dr. Erich Klostermann. 16 S. 0.30 M.
5 Liturgische Texte I: Zur Geschichte der orientalischen Taufe und Messe im 2. und 4. jahrhundert, ausgewählt von Prof. Lic. Hans Lietzmann. 2. Aufl. 16 S. 0.30 M.
6 Die Didache, mit kritischem apparat herausgegeben von Prof. Lic. Hans Lietzmann. 2. Aufl. 16 S. 0.30 M.
7 Babylonisch-assyrische Texte, übersetzt von Prof. Dr. Carl Bezold: I Schöpfung und Sintflut. 2. Aufl. 24 S. 0.40 M.
8 Apocrypha II: Evangelien, herausgegeben von Prof. Lic. Dr. Erich Klostermann. 2. Aufl. 21 S. 0.40 M.
9 Ptolemaeus Brief an die Flora, herausgegeben von Prof. D. Dr. Adolf Harnack. 10 S. 0.30 M.
10 Die Himmelfahrt des Mose, herausgegeben von Prof. Lic. Dr. Carl Clemen. 16. S. 0.30 M.
11 Apocrypha III: Agrapha, slavische Josephusstücke, Oxyrhynchusfr. 1911, herausgegeben von Prof. Dr. Erich Klostermann. 2. Aufl. 26 S. 0.50 M.
12 Apocrypha IV: Die apokryphen briefe des Paulus an die Laodicener und Korinther, herausgegeben von Prof. D. Dr. Adolf Harnack. 23 S. 0.40 M.
13 Ausgewählte Predigten II: Fünf festpredigten Augustins in gereimter prosa, herausgegeben von Prof. Lic. Hans Lietzmann. 16 S. 0.30 M.
14 Griechische Papyri, ausgewählt und erklärt von Prof. D. Hans Lietzmann. 2. Aufl. 32 S. 0.80 M.
15/16 Der Prophet Amos, Hebräisch und Griechisch, herausgegeben von D. Johannes Meinhold und Prof. Lic. Hans Lietzmann. 32 S. 1.— M.
17/18 Symbole der alten Kirche, ausgewählt von Prof. Lic. Hans Lietzmann. 32 S. 0.80 M.
19 Liturgische Texte II: Ordo missae secundum missale Romanum, herausgegeben von Prof. Lic. Hans Lietzmann. 32 S. 2. Aufl. 0.80 M.
20 Antike Fluchtafeln, ausgewählt und erklärt von Prof. Dr. R. Wünsch. 2. Aufl. 31. S. 0.70 M.
21 Die Wittenberger u. Leisniger Kastenordnung 1522, 1523, herausgegeben von Prof. Lic. Hans Lietzmann. 24 S. 0.60 M.
22/23 Die jüdisch-aramäischen Papyri von Assuan sprachlich und sachlich erklärt von Prof. Lic. Dr. W. Staerk. 39 S. 1.— M.
24/25 Martin Luthers geistliche lieder, herausgegeben von Prof. Dr. Albert Leitzmann. 31 S. 0.60 M.
26/28 Lateinische christliche Inschriften mit einem anhang jüdischer inschriften, ausgewählt und erklärt von Prof. Dr. Ernst Diehl. 48 S. 1.20 M.
29/30 Res gestae divi Avgvsti, herausgegeben von Prof. Dr. Ernst Diehl. 2. Aufl. 40 S. 1.20 M.
31 Zwei neue Evangelienfragmente, herausgegeben und erklärt von Prof. D. D. H. B. Swete. 15 S. 0.40 M.
32 Aramäische Urkunden zur Geschichte des Judentums im VI und V Jahrhundert vor Chr. sprachlich und sachlich erklärt von Prof. Lic. Dr. W. Staerk. 16 S. 0.60 M.
33/34 Supplementum Lyricum, neue bruchstücke von Archilochus Alcaeus Sappho Corinna Pindar, ausgewählt und erklärt von Prof. Dr. Ernst Diehl. 2. Aufl. 44 S. 1.20 M.
35 Liturgische Texte III: Die konstantinopolitanische messliturgie vor dem IX jahrhundert: übersichtliche zusammenstellung des wichtigsten quellenmaterials, von Dr. Anton Baumstark, 16 S. 0.40 M.
36 Liturgische Texte IV: Martin Luthers Von ordnung gottesdiensts, Taufbüchlein, Formula missae et communionis 1523, herausgegeben von Prof. D. Hans Lietzmann. 24 S. 0.60 M.
37 Liturgische texte V: Martin Luthers Deutsche Messe 1526, herausgegeben von Prof. D. Hans Lietzmann. 16 S. 0.40 M.
38/40 Altlateinische Inschriften, ausgewählt von Prof. Dr. Ernst Diehl. 64 S. 1.80 M.
41/43 Fasti consulares imperii Romani von 30 v. Chr. bis 565 n. Chr. mit kaiserliste und anhang, bearbeitet von Willy Liebenam. 128 S. geh. 3 M., gbd. 3.40 M.
44/46 Menandri reliquiae nuper repertae edidit Prof. Dr. Siegfried Sudhaus. 65 S. 1.80 M., in Leinenband 2.20 M.
47/49 Lateinische altkirchliche Poesie, ausgewählt von Prof. D. Hans Lietzmann. 64 S. 1.50 M.
50/51 Urkunden zur Geschichte des Bauernkrieges und der Wiedertäufer, herausgegeben von Prof. Dr. H. Böhmer. 36 S. 0.80 M.

52/53 Frühbyzantinische Kirchenpoesie I: Anonyme hymnen des V—VI jahrhunderts ediert von Dr. Paul Maas. 32 S. 0.80 M.

54 Kleinere geistliche Gedichte des XII jahrhunderts, herausgegeben von Prof. Dr. A. Leitzmann. 30 S. 0.80 M.

55 Meister Eckharts buch der göttlichen tröstung und von dem edlen menschen (Liber Benedictus), herausgegeben von Prof. Dr. Philipp Strauch. 51 S. 1.20 M.

56 Pompeianische Wandinschriften und verwandtes, ausgewählt von Prof. Dr. Ernst Diehl. 60 S. 1.80 M.

57 Altitalische Inschriften, ausgewählt von Privatdozent Dr. H. Jacobsohn. 32 S. 0.80 M.

58 Altjüdische liturgische Gebete, ausgewählt und mit kurzen einleitungen herausgegeben von Prof. D. Dr. W. Staerk. 32 S. 1.— M.

59 Der Mischnatraktat Berakhoth in vokalisiertem text mit sprachlichen und sachlichen bemerkungen von Prof. D. Dr. W. Staerk. 16. S. 0.60 M.

60 Eduard Youngs Gedanken über die Originalwerke in einem Schreiben an Samuel Richardsohn, übersetzt von H. E. von Teubern, herausgegeben von Dr. Kurt Jahn. 46 S. 1.20 M.

61 Liturgische Texte VI: Die Klementinische liturgie aus den Constitutiones apostolorum VIII nebst anhängen, herausgegeben von Prof. D. Hans Lietzmann. 32 S. 0.80 M.

62 Vulgärlateinische Inschriften, herausgegeben von Prof. Dr. Ernst Diehl. 180 S. 4.50 M., geb. 5.— M.

63 Goethes erste Weimarer Gedichtsammlung mit varianten, herausgegeben von Prof. Dr. Albert Leitzmann. 35 S. 0.80 M., elegant kartoniert 1.20 M.

64 Die Oden Salomos, aus dem syrischen übersetzt, mit anmerkungen von Prof. Dr. A. Ungnad und Prof. D. Dr. W. Staerk. 40 S. 0.80 M.

65 Aus der antiken Schule. Sammlung griechischer texte auf papyrus, holztafeln, ostraka, ausgewählt und erklärt von Dr. Erich Ziebarth. 23 S. 0.60 M.

66 Die Frösche des Aristophanes, mit ausgewählten antiken scholien, herausgegeben von Dr. Wilhelm Süss. 90 S. 2.— M., geb. 2.40 M.

67 Dietrich Schernbergs Spiel von Frau Jutten 1480, nach der einzigen überlieferung im druck des Hieronimus Tilesius (Eisleben 1565), herausgeg. von Edward Schröder. 56 S. 1.20 M.

68 Lateinische Sacralinschriften, ausgewählt von Dr. Franz Richter. 45 S. 0.90 M.

69 Poetarum Romanorum veterum reliquiae, selegit Ernestus Diehl. 165 S. brosch. 2.50 M., geb. 3.— M.

70 Liturgische Texte VII. Die preussische Agende im Auszug, herausgegeben von Hans Lietzmann. 42 S. brosch. 0.80 M., geb. 1.— M.

71 Cicero pro Milone, mit dem commentar des Asconivs und den Scholia Bobiensia, herausgegeben von Dr. Paul Wessner. 74 S. brosch. 1.60 M., geb. 2.— M.

72 Die Vitae Vergilianae und ihre antiken Quellen, herausgegeben von Prof. Dr. Ernst Diehl. 60 S. 1.50 M.

73 Die Quellen von Schillers und Goethes Balladen, zusammengestellt von Albert Leitzmann. 51 S. 3 Abbildungen. brosch. 1.20 M., geb. 1.50 M.

74 Andreas Karlstadt von abtuhung der bilder und das keyn bedtler unther den Christen seyn sollen 1522 und die Wittenberger Beutelordnung, herausgeg. von Hans Lietzmann. 32 S. 0.80 M.

75 Liturgische Texte VIII. Die sächsische Agende im Auszug, herausgegeben von Hans Lietzmann. 36 S. brosch. 0.80 M., geb. 1.— M.

76 Auswahl aus Abraham A. S. Clara, herausgeg. von Prof. Dr. Karl Bertsche. 47 S. 1.— M.

77 Hippocratis de aere aquis locis mit der alten lateinischen übersetzung, herausgegeben von G. Gundermann. 50 S. 1.20 M.

78 Rabbinische Wundergeschichten des neutestamentlichen zeitalters in vokalisiertem text mit sprachlichen und sachlichen bemerkungen von Lic. Paul Fiebig. 28 S. 1.— M.

79 Antike Wundergeschichten zum studium der wunder des Neuen Testamentes, zusammgestellt von Lic. Paul Fiebig. 27 S. 0.80 M.

80 Vergil Aeneis II mit dem commentar des Servius, herausgegeben von Ernst Diehl. 131 S. brosch. 2.— M., geb. 2.50 M.

81 Anti-Xenien in auswahl, herausgegeben von Dr. Wolfgang Stammler. 68 S. brosch. 1.40 M., geb. 1.80 M.

82 Apollonius Dyscolus De pronominibus pars generalis edidit Dr. Paulus Maas. 44 S. 1—. M.

83 Origenes, Eustathius v. Antiochien, Gregor v. Nyssa über die Hexe von Endor, herausgeg. von Erich Klostermann.

84 Aus einem griechischen Zauberpapyrus, herausgegeben und erklärt von Richard Wünsch. 31 S. 0.70 M.

85 Die geltenden Papstwahlgesetze, herausgegeben von Friedrich Giese. 56 S. 1.20 M.

86 Alte Einblattdrucke, herausgegeben von Otto Clemen. 77 S. 1.50 M.

87 Unterricht der Visitatoren an die pfarrherrn im kurfürstentum zu Sachsen, herausgegeben von Hans Lietzmann.

88 Bugenhagens Braunschweiger Kirchenordnung, herausgegeben von Hans Lietzmann.

89 Euripides Medea mit scholien, herausgegeben von Ernst Diehl.

Z
114
E47

Ehrle, Franz, cardinal
Specimina codicvm latinorvm Vaticanorvm collegervnt Franciscvs Ehrle, S.J., et Pavlvs Liebaert

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY